

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BİLİM ADAMLARIMIZ SERİSİ

SULTAN
FATİH

Gemiler Yürüten Padişah

Paraf

Gemileri Yürüten Padişah

SULTAN FATİH

PARAF YAYINLARI

PARAF YAYINLARI: 210

Bilim Adamlarımız: 17

Eser: Piri Reis

Yazar: Ali Kuzu

Yayın Koordinatörü: Ahmet Üzümcüoğlu

Editör: Burak Fazıl Çabuk

Kapak Tasarım: Ali Koca

İç Tasarım: Ali Koca

Baskı-Cilt: Alioğlu Matbaacılık

Orta Mah. Maltepe Cad.

Fatin Rüştü Sok. No: 1/3A

Bayrampaşa /İstanbul

Tel: 0(212) 612 95 59

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 17265

ISBN: 978-605-5218-46-1

1. Basım: Haziran 2013

© Ali Kuzu

© Paraf Yayınları

Bu kitabın her türlü basım hakları Paraf Yayınları'na aittir... Yazarın, çevirmenin, derleyen, hazırlayan veya yayınevinin yazılı ve resmî izni olmadan basılamaz, yayınlanamaz, kopyalanamaz ve dijital kopyalar dahil çoğaltılamaz. Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

Paraf Yayınları

Mareşal Çakmak Mah. Soğanlı Cad. Can Sok. No: 5-A Güngören İstanbul

Tel: 0212 483 47 96 Faks: 0212 483 47 97

web: www.parafyayinlari.com e-posta: info@parafyayinlari.com

Gemileri Yürüten Padişah

SULTAN FATİH

Ali Kuzu

paraf

*Geçmişini iyi bil ki
geleceğe sağlam basasın.
Nereden geldiğini unutma ki
nereye gideceğini unutmayasın.*

Şeyh Edebali`den Osman Gazi`ye...

-

İÇİNDEKİLER

Kimdir?	9
İlk Sultanlık Dönemi	11
Şehzade Mehmet Tekrar Sultan Oluyor	14
Sıkıntılı Geçen Geceler	16
Eyüp Sultan Hazretleri Kefeniyle Bizi Bekliyor	17
Gönül Duymasını Biliyorsa	19
Akşemsettin'in Korktuğu Gün	22
Fatih'in Topçuluk Sanatı	25
Gizlilik İçinde yapılan Çalışmalar	28
Adı Fatih'in İsteğiyle Şahi Konur	30
İstanbul Muhasara Ediliyor	31
Topların Isınmasını Zeytinyağı Önledi	33
Haliç'e Girme Çabaları	35
Gemiler Haliç'e Sokulacak	37
Raylı Sistem Yapılıyor	39
Dünyada Görülmüş Şey Değildi	43
Osmanlı Tarihçilerine Göre	45
Tarihte İlk Raylı Sistem	48
Fatih'in İcadı: Havan Topu	50
Lağımçıların Mücadelesi	52
Yürüyen Zırhlı Kuleler	54
Fener Donanması	56
İstanbul'a Son Büyük Saldırı	58
Sancak Surlara Dikildi	61
İstanbul Fethinin Müjdesi	63
İlk Cuma Namazı Kılınıyor	65
Eyüp Sultan'ın Mezarı	67

Gemileri Yürüten Padişah

Ya Vedud Sultan	69
Çağ Açan Padişah	72
İlim ve Fikir Adamı Fatih	74
Mühendis Fatih	83
Mimar Fatih	86
Cengaver Fatih	89
Teşkilatçı Fatih	94
Diplomat Fatih	102
İnsan Fatih	105
Adil Fatih	110
Çevreci Fatih	114
Eğitim ve Kültür	116
Fatih'in Edebî Dünyasından	118
Fatih'in Yazdığı Gazellerden Örnekler	124
Melek Gördüm	125
Gören	126
Gazel / Benüm	127
Garaz	128
Gider	129
Olup	130
İstemez	131
Elden Gider	132
Nüktedan Fatih	134
Bizanslı Münecimlerin Tahminleri	139
Münecimlerin Sultan Mehmet Han'ı Tarifi	141
Fatih ve Devrinin Kronolojisi	143
Kaynaklar	147

Kimdir?

Türk tarihinin büyük hükümdarlarından biri olan Fatih Sultan Mehmet, 30 Mart 1432’de, Sultan II. Murat’ın dördüncü oğlu olarak Edirne’de dünyaya gelmiştir. O, lalaları Mahmut Kassabzade ve Nişancı İbrahim Abdullahzade Bey’lerle birlikte Edirne’den Manisa’ya vali olarak gönderilmiştir (1443 baharı).

Fakat bir süre sonra, Sultan II. Murat’ın ölümü (2 Şubat 1451) üzerine veziriazam Halil Paşa (Çandarlı). Şehzade Mehmet (II. Mehmet)’e gizli bir mektup göndererek “*sûratle başkent Edirne’ye gelip tahta oturmasını*” bildirdi. Böylece babasının ölüm haberini alan II. Mehmet, Gelibolu üzerinden Edirne’ye gelerek ikinci kez hükümdar olduğu zaman (18 Şubat 1451) 19-20 yaşlarında bulunuyordu.

Fatih Sultan Mehmet 1453 Mayıs ayında İstanbul’u fethederek, çağ açıp çağ kapamıştır. Fatih İstanbul’un ku-

Gemileri Yürüten Padişah

şatması sırasında, dünyada ilk defa havan topunu icat etmiş ve dünyanın en uzun menzilli Şahi adını verdiği topu yaptırmıştır. Ayrıca Ateşli silahlarda yağlama sistemini bulmuş ve gemileri karadan yürüterek ilk raylı sistemi kullanmıştır. Fatih bunlara ilaveten yürüyen ve ateşe dayanıklı asker taşıyan kuleler yaptırarak, askeri sanayinde bugün kullanılan zırhlı araçların isim babası olmuştur.

Edebiyata düşkün olan ve birçok şiir ve gazel yazan Fatih Sultan Mehmet, 1481 ilkbaharında yeni bir sefere çıkarken Gebze yakınlarında vefat etti. Bazı araştırmacılara göre zehirlenerek öldürülmüştür.

İlk Sultanlık Dönemi

Türk tarihinin büyük hükümdarlarından biri olan Fatih Sultan Mehmet, 30 Mart 1432’de, Sultan II. Murat’ın dördüncü oğlu olarak Edirne’de dünyaya gelmiştir. O, lalaları Mahmut Kassabzade ve Nişancı İbrahim Abdullahzade Bey’lerle birlikte Edirne’den Manisa’ya vali olarak gönderilmiştir (1443 baharı).

Aynı yılın sonlarına doğru ağabeyi Amasya Valisi Şehzade Alaeddin Ali Çelebi ’nin ölümü üzerine saltanatın biricik varisi olmuştur. Babası Sultan II. Murat, tahtan ayrılmaya karar vermesi nedeniyle onu Manisa’dan yanına getirtmiştir (1444).

Dahasıra Anadolu’ya giden II. Murat, Karamanoğlu’yla kendi ve oğlu Mehmet adına bir antlaşma imzaladı ve Mihaliç ovasında, kapıkulu ve paşaların huzurunda “saltanat tahtını oğlu Mehmet’e resmen bıraktığını” açıkladı ve Bursa’ya giderek sufilerle uzlet hayatına çekildi.

Fakat bununla birlikte devlet yönetiminin 14 yaşında deneyimsiz bir çocuğa bırakılması ülke içinde ve dışında büyük sorunlar yarattı. Şöyle ki: Veziriazamlık makamında bulunan Halil Paşa (Çandarlı), yaptığı barış antlaşmaları sonucunda devletin âdeta esas dayanağı olan gaza töresi bırakılmış, Anadolu ve Balkanlar'da fethedilen topraklar terk edilmişti. Asıl ciddi ve son derece de tehlike yaratan durum ise Osmanlıları Avrupa'dan çıkarmayı planlayan papa, giriştiği büyük faaliyetler sonucunda, bir Haçlı seferi hazırlıklarına başlamış olmasıdır.

Bu arada Avrupa devletleri, Bizans'ın girişimleriyle, ortak saldırıları sırasında, Karamanoğlu'nu da kendi saflarına çekmeye çalışmışlardır. Sultan II. Mehmet, söz konusu bu dış tehlikeler yanında ülke içinde çok tehlikeli boyutlara ulaşan iç sorunlarla da karşı karşıya bulunuyordu.

Bunlar arasında başkent Edirne'de paşaların birbirleriyle olan çekişmeleri, bu nedenle şehir halkının Anadolu'ya göçü, gösteriler ve hurufî mezhebi mensuplarının kanlı isyanları görülmektedir (Eylül 1444).

Özellikle bu sorunların en önemli ve tehlikelisi hiç kuşkusuz Sultan II. Murat'ın tahttan çekilmesi sonucunda baş gösteren iktidar boşluğu idi. Yetenekli Veziriazam Halil Paşa (Çandarlı)'ya karşı olan Rumeli Beylerbeyi Şehabettin Şahin, Nişancı İbrahim ve Zağanos Paşalar, genç hükümdarın çevresinde yer almışlar, böylece onlar fiilî iktidarı Halil Paşa'dan almaya çalışmakta idiler.

Bu arada da Şehzade Orhan Çelebi de saltanatı Sultan II. Mehmet'ten almak amacıyla harekete geçmişse de Şahabettin Şahin Paşa'nın karşı koyması üzerine başarılı olamamıştı. Öte yandan bir Haçlı ordusunun Tuna ırmağını geçip saldırıya başladığı sıralarda, Haçlı donanması da

Anadolu'dan kuvvet şevkini önlemek amacıyla boğazları kontrol altına almıştı.

Jan Hünyad, Haçlıların beslediği ve desteklediği muazam bir ordu ile Varna'ya doğru yürüdü. Devlet uluları ve genç padişah tehlikeyi sezdiler. İkinci Murat'ı, tekrar vazifeye çağırdılar. O; oğlunun ve kumandanlarının yetkilerinden, yeterliklerinden. bu tehlikeyi karşılayabileceklerinden emindi. Dönmek istemiyordu. Oğlu ona şu mealde bir nâme gönderdi:

— *Baba!.. Eğer padişah siz iseniz, din ve devletin hizmet istediği bir zamanda istigña göstermeniz padişahlık vazifelerine uygun değildir. Eğer padişah ben isem işte size emrediyorum. Silah başına geliniz. İtaat etme lüzumunu size hatırlatırım!..*

Bu davet üzerine eski padişah yurt savunmasına koştu. Varnayı saran Jan Hünyad'a Macar Kralı Viladislâs gibi Eflak Drakoba banı ve papanın vekili de orduları ile katılmışlardı. Şiddetli bir çarpışmadan sonra Türk ordusu muzaffer olmuş ve Macar Kralının başını koparmıştı Viladislav'ın 250 arabaya yüklenen kıymetli eşyası ve mücevheratı Osmanlıların eline geçti. Viladislav'ın kellesi Bursa'da İbret Taşı'nda teşhir edildi. İri yapılı, dev cüsseli zırhlı, kocaman kılıçlı, harbeli Alman esirlerinden bir kısmı zafernameler ile beraber Mısır'a gönderilmişti. Demirlere bürünmüş bu iri adamların Türklere yenildiklerini gören Mısırlılar bir Cuma namazından sonra İkinci Murat'a dua ettiler.

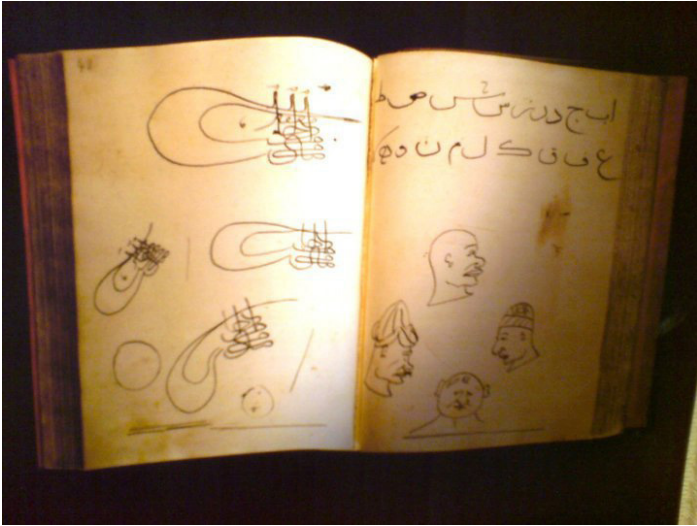
Varna zaferinden sonra ikinci Murat Edirne'ye döndü. Tahtına oturdu. Jan Hünyad yine rahat durmadı. İkinci Murat bununla ve müttefikleriyle; adını taşıdığı dedesi Murat Hüdavendigar'ın şehit düştüğü Kosova Ovası'nda karşılaştı, dedesinin intikamını aldı. Jan Hünyad savaş yerinde 17 bin ölü bırakarak kaçtı.

Şehzade Mehmet Tekrar Sultan Oluyor

Bu arada, II. Mehmet, Edirne’de yapılan görkemli bir düğün töreniyle Dulkadiroğlu Süleyman Bey’in kızı Sitti Hatun’la evlenip tekrar eski sancağı Manisa’ya dönmüştü. (Aralık 1450).

Fakat bir süre sonra. Sultan II. Murat’ın ölümü (2 Şubat 1451) üzerine veziriazam Halil Paşa (Çandarlı). Şehzade Mehmet’e gizli bir mektup göndererek “*sûratle başkent Edirne’ye gelip tahta oturmasını*” bildirdi. Böylece babasının ölüm haberini alan II. Mehmet, Gelibolu üzerinden Edirne’ye gelerek ikinci kez hükümdar olduğu zaman (18 Şubat 1451) 19-20 yaşlarında bulunuyordu.

II. Mehmet, 21 yaş gibi çok genç bir çağda olmasına rağmen, Osmanlı tahtını dolduracak bir olgunlukta olduğunu, hükümdarlık makamını işgal eder etmez aldığı kararlarca göstermiştir. Devletin idaresini eline alınca ilk iş olarak kendisinden evvelkiler tarafından mevcudiyeti hiçbir zaman hoş görülme-yen bir veledi gayri meşru gibi daima itilmiş, kakılmış, bir kenara atılmış olan büyük bir hassasiyetle benimseyerek Osmanlı Devleti'nin takip etmek zorunda olduğu siyaseti ile ahenkli bir donanma meydana getirmek yolunda hemen harekete geçmiştir.

Sıkıntılı Geçen Geceler

1452 yılında zaman kaybetmeden fetih hazırlıkları na başlamıştır. Sultan Mehmet, Edirne'deki sarayında vakit geçiriyor fakat gözüne uyku girmiyordu. Gece gündüz Konstantiniyye'yi nasıl alabileceğini ve bu şehrin nasıl sahibi olabileceğini düşünüyordu.

Ünlü tarihçi Dukas'ın belirttiğine göre Sultan, bir gece ansızın Halil Paşa'yı saraya çağırarak, o daha önceki iki tahtan indirme olayından dolayı sultan Mehmet'in kendisine karşı olan düşüncesini bildiği için çok korkmuştu. Sultan veziriazama *“Konstantinopolis'in fethini düşüne düşünce geceleri gözüne uyku girmediğini bu hususta kendisinden büyük ölçüde yardım ve çaba istediğini”* söylemiş, o da *“Bizans İmparatorluğu'nun büyük bir kısmına seni sahip yapan Tanrı, Konstantinopolis'i de sana ihsan edecektir. Bütün adamların ile bu büyük işin başarılması uğrunda, mal canlarımızı feda edeceğiz, bundan müsterih ol.”* cevabını vermişti.

Eyüp Sultan Hazretleri Kefeniyle Bizi Bekliyor

Hayalinde çoktan döktüğü dev topların çoktan ateşe başladıklarını görüp duymakta imişcesine gözlerini yumdu, o görünüşü bir açın doyma anını, bir uykusuzun arayıp da bulamadığı uykusuna kavuşma saatini, bir hastanın sağlığına dönüş vaktini yaşayışı gibiydi; öylesine çizgiler yumuşaya yumuşaya kabarıyor ve gözkapakları yumulu yüzün doymuşluğuna sinişini andırıyordu. Bir an kopamadı düşünden, o an geçince, iç çekerek:

“Hocam bana az önce bir soru sordu, Bizans’ın şu silinesi efsanesinden söz ediyordum, o vakit sordu. Arapların İstanbul’u kuşattıkları seferde, o ordunun içinde, Peygamberimiz Efendimizin sancaktarı Ebu Eyyübül Ensârî de vardı, çarpışmaların birinde, şu surların çevresinde bir yerde şehit oldu. Bu mübarek zatın mezarını bulmamız gerek hocam; Peygamberimiz Efendimizin sancaktarının yıllar

önce, ölerек bu şehre sahip olduğunu, bizi burada kefenine sarınmış olarak beklediğini, bize burada kefenine sarınmış olarak yardım etmeye hazır beklediğini, yardım edeceğini bilmeli askerim; ordum buna inanmalı... Bizans bilmeli bunu hocam ben bilmeliyim.”

Olacak iş mi idi bu da? Molla Gürani: “*Düşü düş olarak yerinde bırakmak eyidir Mehmet*” dedi hiç düşünmeden; “*Yeri bilinmeyen bir mezarı...*”

Ama sonunu kestiler sözünün; böyle bir şey yaptığı o günece ne görülmüş ne duyulmuş olan Akşemsaddin’in iddiasız, varlığını duyurmaktan kaçınmış, küçücük olma çabasında kesik sesi, Molla Gürani’nin kalın, kirpi dikenlerinde kara sakalından da süzüldüğü için fişiltılı sesinin arasına girmişti, bıçak sessizliğinde bölmüştü o sesi: “*Gönül gördüğünde göz bulur,*” dedi; “*Yürek sezdiğinde el ulaşır; akıl terlerse ayak yeğnilir varacağı yere çabuk varır. Mehmet Bey’in yorgunluğunu görenin, duymasını da biliyorsa eğer çabadan kaçması haram sayılmaz mı?”*

Sultan II. Mehmet’in kuyruk sokumundan başlayan bir ürperti belinden yukarı, sırtını da aşarak beyninin orta yerine vardı, oradan bütün bedenine dağıldı. Karanlıkların, bir mum gezinişinde usul usul aydınlanması gibi bir aydınlanışı anıştırırıyordu ürperti.

Gönül Duymasını Biliyorsa

Sultan Mehmet, minnet duyarcasına gülümsedi Akşemsettin'e bakarken; minnet duyarcasına: *"Görmesini bilen göz"* dedi; *"Gönülden alır buyruğunu, biliriz. Gönül duymasını biliyorsa ortada bilinmezlik diye bir nesne kalmaz."*

Sultan Mehmet devamında "Üçüncü Arap kuşatmasını ele alalım" dedi; "İstanbul surlarında yine Rum ateşinden sonuç alınamayınca donanmayla şuradan iç limana yüklendi. Doğru, yerinde, yapılması gereken bir deneme idi. Gel gör ki iç limanı koruyan kalın zinciri kırmak mümkün olmadı; o zincire yenildi Arap donanması, geri döndüler. Bizim donanmamız da aynı yerden, aynı şekilde aynı zincire yüklenecek; *kırdık kırdık, kıramadık?..*"

Karamayacaklarını bilmenin kesinliğinde canı sıkkın: *"Kıramayacağımı sanıyorum ben de."* dedi; *"O vakit, şimdi*

hemen hepinize delice gelecek bir iş yapacağız. Donanmamızı karadan yüzdüreceğiz, iç limana, tepeden aşırıp, indireceğiz!”

Hocaları da üçü birden hem de ayrıcalıksız, Çandarlı da allak bullak olmuş gözlerinde binlerce olmazlık sorusunu tutamadılar. Molla Hüsrev: “Zaman...” dedi sadece. Sustu.

Sultan Mehmet: “*Bir gece içinde hocam.*” dedi. “*Zaman değişinize bakılırsa tezliği dillendirdiniz, ben de öyle düşünürüm. Tezlik, evmenin yapıyapı, çabukluğun yeğnisi; bunlar dahi gecikmedir bana sorarsanız. Akşam karanlığı çöktüğünde şuradan, şu sırtlardan...*”

Bir başka masanın üstüne çağırmıştı hocalarını işmarla. Düz, gösterişsiz bir masaydı. Kalın bir ak kağıt ya yapıpıştırılmıştı üstüne ya çakılmıştı, kağıdın üstünde Bizans Boğazı’nın Avrupa yakasından başlayan tepelerin üstünde kalın çizgiler aşıyor, iç limana iniyordu. Bu çizgiler Boğaz ile iç limanın arasında sarkan burnu arkadan kesmişti sanki gırtlakta sarkan bir küçük dil, bittiği yerden kesilmiş, düşecekti... Öyle göründü Halil Paşa’nın gözüne. Orada Cenevizlilerin mahalleleri vardı, bir Ceneviz kenti olmuş çıkmıştı; bir parçası da Venedik’in.

Sultan II. Mehmet’in ince uzun, orta boğumu değişik bir düğümde bağlanmış gibi kabarık görünen işaret parmağı kâğıdı yırtarcasına çizgiyi yokuş yukarı tırmandı:

“Bütün zorluk tepeye kadar, çıktık mı, kolay, iniş! Tah-talar, kalaslar, odunlar, zeytinyağları, mandalar ve insanlar; inanmış insanlar, kelle koltukta değil kelle yürekte baş vermeye hazır insanlar...”

Sanki o insanlar, o gece, o donanmayı sırtlanmış yokuş yukarı çekiyorlardı; sanki binlerce meşale, ne yaptıklarını saklamaya lüzum görmeden ortalığı yangın alevinde aydınlığa vermiş, onca insanın terini mandalara, mandaların te-

rini zeytinyağına, zeytinyağının terini tekrar insanlara uçuruyor, birbirine girmiş korkunç bir canlılık karada donanma diriltiyordu.

Sultan Mehmet'in gözleri bunları görüyor gibi idi ama Halil Paşa çoktan o hengâmenin içine düştüğünü sanmıştı; en az heyecanlanan Akşemsettin ile en çok düşünen Molla Hüsrev, varlıklarını unutmuşlar, bir an bakışmışlardı. Bir gören olsaydı o bakışın içini, orada o donanmanın, imkansız yelken açışını, karada kabarmış gece rüzgarına verip kendini süzüm süzüm süzülüşünü görürler, o donanmayı karada yüzdüren rüzgarın da bu iki bakışın kesişme noktasından kaynaklandığını gördüklerine hiç çekinmeden yemin ederlerdi.

Sultan Mehmet'in sezgileri bu bakışı yakaladı mı nedir: *“Başaracağız...”* dedi güven dolu seslerle; *“Delicesine derken mümkünü olmaz demek istemedim. Şimdi başaracağımıza daha çok inanıyorum. Yarından tezi yok tahtalarla kalaslar şu sırtın ardındaki ormanda hazırlanmaya başlanacak lala. Mandalar Edirne'den yola çıkarılmalı gecikilmeden. Gereken zeytinyağını orada ancak Cenevizlilerden sağlarız, kaydı görülme vaktine kadar dost olacağız onlarla...”*

Akşemsettin'in Korktuğu Gün

Sultan Mehmet, Çandarlı'ya dönerek; “*Lala, şimdi seni yanıltan, daha doğrusu yanıldığını anlamayı gerektiren kuşatmaya geliyorum. Durağı Cennet olası ulu dedem Yıldırım Bayezid Han'ın İstanbul kuşatmasını bilirsiniz, hepiniz bilirsiniz. Nerdeyse şehri alıyordu. Bunun için Güzelcehisar'ı yaptırdı, Anadoluhisarı'nı... Öyleyse biz Rumelihisarı'nı yaptıracağız, tam karşısına. Bizans'ın boğazını keseceğiz böylece, bilginizin dışında hiçbir gemi geçip gidemeyecek başına buyruk olarak. Bu durumda İstanbul Şehri, olmuş armut göğnümlüğünde avucumuza düşmeli; lalam böyle düşünür.*

Yıldırım Bayezid Han vaktindeyken düştü mü? Güzelcehisar vardı ellerinde, yarım da olsa bizim yapacağımızı yapıyorlardı. Neden düşmedi? Çünkü Timur denilen bir

bela vardı doğumuzda, batımız da bundan yiğitlenircesine Niğbolu'yu çıkardı karşımıza. Tuna'ya doğru batı, diriliğimize set çekmeyi her vakit çıkarına uygun görmüş olan batı Haçlı tazyikleriyle başladı. Yıldırım Bayezid Han dedem Bizans'ı bırakıp Niğbolu'ya koştu... Öyle olmadı mı?

Öyleyse Bizans'ın armut olup düşmesinin mümkünü yok gibi, var ise de zor, çok zor bir zaman beklemesi gerektirecek. Biz, bu dünyaya beklemek için gelmedik, istesek de bizi bekleten olmaz zaten... Hayatın kendisi bekletmez, içimizdeki saat bekletmez, kurumamış ve dahi bozulmamış ise eğer damarlarımızdaki kan bekletmez...

Öyle ise? Macarlarla dostluk kuracağız, oyalayacağız. Mora'da, Bizans kralının karındaşı hüküm sürmektedir, fitnenin başı olacaktır. Onun için yarın sabahtan itibaren Saruca Paşamız Mora üstüne akın yapacak, durmamacasına, göz açtırmamacasına. Mora, kendinden başkasını düşünecek halde olmamalı.”

Ne dersiniz? Gibilerden bakıp süzdü çevresindekileri, bir şey sormadı. “Anlattıklarımın hiçbirisi önemli değil bence.” dedi; “Önemli olan şu. Bugüne dek şehri almak isteyen herkes surları göğüsleyip geçmek istedi. Biz suru alttan geçeceğiz, oyarak da geçeceğiz. Toplarımız suru döverken, güllelerimiz aşırma yapıp şehrin içine düşerken, kulelerimiz Rum ateşinin üstüne üstüne giderken suru, alttan oyacağız.

Surlar iki deniz arasında. Bizans, alışık olduğu üzere hep buradan bekleyecek hücumu. Biz de oralardan vurur görüneceğiz. Ama asıl hedefimiz Romanos Kapısı ile Harisios Kapısı ve Kirkopoorta olacak. Harisios Kapısı şu kapı, Romanos kapısı da burası, ikisinin arasında surlar tamamen kayaların üstüne oturtulmuştur. Lalamız Bizans'ta iken açılan kuyulardan toprak örnekleri aldirtmayı buyurmakla

bize büyük yardımcı oldu, belirtirim, bizim de gözümüzü açtı.

Çok düşündüm... Geri dönmek için çok düşündüm, bunun için de Rum âteşinin ne olduğunu merak ettim. Neft desem, değil. Su döktükçe söneceği yerde daha çok alevlenen bir nesne bu, neft değil ama onun bir türü, belki. Büyük kuleler yapacağız bu yüzden, toplar dökeceğiz. Uzaktan, suru üstünden aşırp şehrin içine düşecek, düştüğü yeri örene çevirecek toplar dökeceğiz...”

Akşemsettin o çocuğun daha o gün Konstantiniyye’yi, kimsenin bilemeyeceği, öğrense aklının duracağı bir biçimde hayallediğini hissetmişti; Mehmet o hayallerinden korktuğu için çocukça, bilinmesini istememişti.

Şimdi de o gün sakladığını, saçının teli bilse kafasını kazıtacak kadar sakladığını saklıyordu; her şeyi söylemiş görünüp asıl söylenilmesi gerekeni söylememişti. Yalnız kalırsa üzerinde çalışacağı şey, asıl o sakladığı, söylemediği olacaktı.

Fatih'in Topçuluk Sanatı

Bu arada, fetih çalışmalarına hızla devam eden Sultan II. Mehmet, planlarını Edirne ovasında uygulamaya başladı. İmparatorluğun her yerinden askerler geliyordu, yaklaşık 150.000 insan toplanmıştı.

Düzenli ordu ise mükemmeldi, iyi silahlanmış ve eğitilmiş olan Yeniçeriler ve profesyonel askerler tarafından eğitilen mızraklı birlikler çağın en iyi askerlerinden oluşuyordu. Topçu birlikleri özel olarak eğitilmiş ve hazırlanmıştı. Orduya dervişlerden oluşan büyük bir kitle de eşlik ediyordu. Bu büyük kalabalık, Bizans'a doğru ilerlerken kıyıda köşede kalmış birkaç küçük Bizans köy ve kasabasını da işgal etti.

II. Mehmet, Boğazları kontrol altına aldıktan sonra silahlanmaya önem vermiştir. Aslında, Osmanlı eskiden beri kendi silahlarını kendileri yaparlardı. Sultan Mehmet,

Osmanlı tahtına oturduğu zaman, topçuluk sanatı Osmanlılarda, devrine göre çok ilerlemiş, mükemmel ustalar ve dökümcüler yetişmişti. Kendisi de top döktürmekle de meşhurdur. Bu bilgisini Babası II. Murat Han'a borçluydu.

Nitekim, onun birinci saltanatından sonra ikinci defa tahta geçen ve Kosova'da (1448) düşman ordusunu bozguna uğratan babası Sultan II. Murat savaştan sonra ganimet olarak ele geçen ateşli silahları kendisine getiren Şahin Paşa'ya: *“Güzel tedbir eyledin ki padişaha (II. Mehmet) armağan gerektir, zira biz bu gazâyâ oğlum padişahın niyyetine eylemiş idik. İmdi âna biraz hedâyâ gerektir ki ânın gönlü şâd ola”* diyerek onun bu ilgisine dikkat çekmiştir.”

Edirne'de bulunan Sultan Mehmet'in, yakından ilgilendiği başka bir konu daha vardı. Bu da ordusunu toparla takviye etmektir. Tarihte bir topçu parkına sahip olan ilk hükümdarın II. Mehmet olduğu belirtilmektedir.

Konstantiniyye'nin fethinde en önemli rolü oynayan araçlardan biri toptur. Gerçi topun bir harp silahı olarak kullanılması Konstantiniyye'nin kuşatılması ile birlikte başlamış değildir. Fakat o tarihe kadar toplar, çapları ve sayıları itibarıyla fazla bir şey ifade etmiyorlardı.

Büyük ve kutsal bir amaç olarak belirlediği Konstantiniyye'yi almak fikrini hayata geçirebilmek için ilk olarak, kenti çevreleyen surları aşmayı kolaylaştıracak yolları aramakta bunun için de çalışmalar yapmaktadır. *“Surları aşamıyorsam yıkar geçerim.”* diyen genç hükümdar bu amaçla o tarihe kadar görülmeyen sayı ve çapta top yapılmasına önem verdi.

Sultan Mehmet, ilk önce Rumelihisarı'nı tahkim için bu ustalara bol miktarda top döktürmüştür. Sonra, Konstantiniyye muhasarası hazırlıklarını tamamlamak için Edirne'de karargahını kurduğu vakit, Bizans surlarını yıkacak kuvvet-

li toplar döktürmeye istedi. Mimar Muslihiddin ve Saruca Paşa gibi kıymetli mühendisler bu işi üzerlerine almışlardı.

Ancak II. Mehmet'in planlarını çizdiği top çok büyüktü ve ülkedeki ustalardan hiçbiri daha önce o kadar büyük bir top dökmediği için iyi bir dökümcü ustasına ihtiyacı vardı.

Aranan döküm ustası Konstantiniyye'nin içinde bulunur. Akıncıların çabasıyla Urban isimli Macar usta sıkı koruma altında Edirne'ye getirilir. Urban, daha sonra padişahının huzuruna çıkıp marifetlerini anlatmıştır.

Kendisine istenilen yapım için:

“Eğer arzu ederseniz bana gösterdiğiniz büyük gülleyi atabilecek top imal edebilirim. Ben şehrin kalelerinin mukavemet derecesini pekâlâ bilirim. Benim atacağım gülle yalnız Bizans surlarını değil, Babil surlarını da toz haline getirebilir. Bu işi ben iyice tertip ederim, güllenin yapılmasını bilmiyorum ve buna karışmam” deyince hükümdar:

“Benim senden istediğim sadece topu iyi dökmenden ibarettir. Kalanı ben düşünürüm.” demiştir.

II. Mehmet, Konstantiniyye kuşatmasında çok büyük rol oynayacak olan bu essiz topların en ince teferruatına kadar bütün hesap ve planlarını kendisi yaptığı gibi, resimlerini de bizzat çizmişti.

Gizlilik İçinde Yapılan alışmalar

Osmanlı hizmetine kabul edilen Urban'la birlikte Mühendis Müslihiddin ve Sarıca Sekban'ın gözetim ve denetimleri altında top döküm işleri günümüzün atom çalışmaları gibi tamamen gizlilik içerisinde yürütüldü.

Ve deneme yanılma metotları kullanılarak Macar döküm ustası ve Türk mühendislerinin önderliğinde tarihte benzerine o zamana kadar rastlanmamış olan büyük bir top imal edilir.

Üç ayda dökülen bu iki büyük top o devirde eşi ve benzeri görülmemiş nitelikteydi. Birini Urban, diğeri Sarıca Sekban dökmüştü. Sarıca'nın döktüğü top 300 kantar (yaklaşık 16.800 kg) bakırdan dökülmüştü. Urban'ın döktüğü top 12 karış (6.208 cm) apında, 80.596 libre (yaklaşık 40.300 kg) ağırlığında ve 32 kadem (yaklaşık 12 m) uzun-

luğunda idi. Attığı merminin ağırlığı 600 kg, barut hakkı ise 200 libre (yaklaşık 100 kg) idi.

Bu toplarla atılan güller, Karadeniz sahillerinden getirilen kara bir taştan veyahut yuvarlak hale getirilen mermerlerden yapılıyordu.

Bu büyük topların sesi 24 km mesafeden duyulmaktaydı. Sultan Mehmet'in emriyle o zamana kadar misli görülmemiş topların ilk deneme atışları yapılmadan önce yakında bulunan kimselerin dillerini yutmamaları ve gebe kadınların çocuklarını düşürmemeleri için şehrin her tarafına tellallar salınmış, çıkacak dehşetli gürültünün sebebi önceden haber verilmişti.

Sultan II. Mehmet'in isteği ile Edirne'de tecrübe edilen bu top, büyük bir gürültü ile patlamış ve mermisi 1,5 kilometre mesafeyi kat ettikten sonra düştüğü yerde iki metre derinliğinde bir çukur açmıştı. İlk denemede topun gülleyi 1,5 kilometre uzağa atması izleyici halkı sevince boğar.

Adı Fatih'in İsteğiyle Şahi Konur

Fatih toplam üç tane Şahi, 27 tane de diğer toplardan döktürdü. Şahi toplarını yüz öküz ancak çekebiliyordu. Topların taşınması için ayrıca 700 de askere ihtiyaç vardı.

Bu toplar, dünyada yapılan topların en büyükleriydi.

Yalnız gösteri sonrası Fatih, Sadrazam Çandarlı'ya topun işe yaramaz olduğunu, muhtemelen savaş sırasında birkaç kullanımdan sonra patlayacağını etrafındaki askerlerin ölmesine neden olacağını söyler. Bunları bilmesine rağmen topun askerlerinin maneviyatını arttırdığını ve bu yüksek maneviyatın topun zayi edeceği askerlerden çok daha fazlasını kurtaracağını söyleyerek topun savaşa katılmasını emreder.

İstanbul Muhasara Ediliyor

Bu topların, Edirne'den Konstantiniyye'ye kadar getirilebilmesi için iki ay kadar bir zamana ihtiyaç vardı. Top, otuz araba ve altmış manda ile çekiliyordu. Onun her iki tarafında, ikişer yüz adam bulunduğundan yolda kaymaması sağlanıyordu. Yolların kötü yerlerine tahta döşemek ve köprü yapmak üzere ayrıca elli usta ile iki yüz amele önden gidiyordu.

Konstantiniyye'yi kuşatmak üzere hareket eden Türk ordusunda üç büyük top ile on dört batarya top vardı.

Bu sıralarda Dayı Karaca Paşa, Bizans'a ait Misivri, Ahyolu, Vize, Bigados, Yeşilköy kasabalarını fethetti ve Silivri'yi muhasara altına aldı. Bu kasabaların yalnız Surlar

içinde kalan kısmı Bizans'a ait olup, etrafları Türk toprakları ile çevrilmişti.

1453 Şubat'ı başlarında Edirne'den hareket eden büyük top, Nisan başlarında Konstantiniyye'e ulaşmış ve 5 mil mesafede bir yere monte edilmiştir. Bu suretle hazırlanan toplar daha sonraki zaman içerisinde surların dövülmesine uygun konumlara yerleştirildiler. Büyük top Kaligarya (Eğrikapı) karşısına konuldu.

Fakat bu taraftaki surların pek kuvvetli olması sebebiyle bir sonuç alınamayacağı düşünülerek, buradan kaldırılıp, Topkapı'nın kuzey tarafına alınmıştı.

Grup olarak her biri 4 toptan oluşan 14 batarya; 7 km.lik sur boyunca muayyen aralıklarla yerleştirilmişlerdi. Bataryalardaki topların hepsi aynı büyüklükte değildi. Bunların arasında büyük cüssede olanlarından 3 tanesi Velaharna Sarayı karşısına, 3'ü Silivrikapı karşısına, 2 tanesi Edirnekapı, 4 büyük top da en zayıf kapı olan Topkapı (Sen Romen) karşısına yerleştirilmişti.

Bu arada 10.000 kişilik bir kuvvetle Bizans kasabalarını alan Karaca Paşa, büyük topun başına geldi.

Topların Isınmasını Zeytinyağı Önledi

Fatih Sultan Mehmet, muhasara başladıktan sonra suru dövmek için büyük toplarını yaklaştırmış; bunlardan birisini İmparator Sarayı (Velaharna/Tekfur Sarayı) üzerine ve diğerini de imparatorun bulunduğu Roma Kapısı'na (Sen Romenos/Topkapı) tevcih etmişti.

Bu topların gülleleri bizim ağırlık ölçülerimize (Halkondil) göre 100 libre ağırlığında olup; Karadeniz sahillerinden getirilen granit taşından yapılmıştı. 6 Nisan 1453'te, şehrin surları önünde cuma namazı kılındı. İmparatorun ilk teslim teklifini reddetmesi üzerine, büyük topun ateşlenmesi ile muharebe fiilen başlıyordu.

Topkapı yakınına yerleştirilen büyük topun gürültüsü, şehir halkının moralini ciddi biçimde bozmuştu.

Önce büyük toparlarla yanlardan ateş edilip sur iki taraftan çatlatılıyor; daha sonra üçte bir nispetinde daha büyük bir mermi atılarak sarsılan sur parçası aşağı indiriliyordu.

Topun gürlemesi batarya ile ateşin meydana getirdiği gürültü o kadar şiddetli ve korku verici idi ki 2 fersah uzaklıkta olan yerler sallanıyordu. Bu suretle öndeki surlar dövülmeye başlandı. Daha yüksek olan arkadaki surlara da zarar veriliyordu. Bu büyük topları yönetimi zordu. Gündüzleri ancak 7-8 atış yapılabiliyor, geceleri ise diğerlerini uyandırmak için sabaha karşı bir atış yapılıyordu.

Toplar, ejderha misali ateş saçıyordu ve Bizans'ı dehşet içinde bırakmıştı. Bu kadar büyük çapta silahı hayal bile edemezlerdi. Bu suretle tahrip edilen surlara askerler hücum ederek geçmeye çalışacaklardı. Toplar çok dikkat ve itina ile çalıştırılıyordu. Bir top atılır atılmaz, topçuların bir kısmı topun ağızından içeriye kovalarla zeytinyağı döküyorlar, bir kısmı ise yağlı keselerle namluyu sarıyorlardı. Bundan maksat topun birdenbire soğuyup çatlamamasıydı.

Top yeterince soğuduktan sonra silinip temizleniyor; hazinesine barut doldurulup tokmaklarla sıkıştırılıyor; sonra mermisi yerleştirilerek surlara tevcih olunup ateşleniyordu. Böylece günde en fazla 7-8 atış yapılabilirdi. Toplar tunçtan yapılmışlardı. Uzun menzilliydiler ve büyük çapta taştan güllerle atıyorlardı. Güller için gümüş madenlerinden de 100 nefer taş ustası getirilmişti. Büyük topların meydana getirdiği gürültü Bizans halkının moralini bozuyordu.

Fatih, Şahi toplarının ateşlendikten sonra ancak 8 saatte soğuduğunu gördü. Bu da İstanbul surlarının Bizanslılar tarafından tekrar onarılmasına neden oluyordu. O, topların soğuması için dâhiyane bir yol kullandı, zeytinyağını... Böylece topların atış süresi 4 saate düştü ve surlar Bizans tarafından onarılamaz hale geldi.

Haliç'e Girme Çabaları

Kara tarafında bunlar olurken, 45 parçadan mürekkep genç Osmanlı filosu da 1453 Mart'ından itibaren, amiralinin ismini taşıdığı Balta Limanı'nı hareket üssü yaparak Bizans'a karşı faaliyete geçmişti. Filo muhtelif kollara ayrılarak Karadeniz'de Ahyolu, Burgaz, Midye kaleleri ve Marmara'da Vasilikoz, Ayastafanos işgal edildi. Boğazda Tarabya Kalesi ile Kızıl Adalarda bulunan kaleler denizden tahrip edildi.

12 Nisan'da da Baltaoğlu ana kuvvetle Dolmabahçe önüne demirledi. Donanmanın geri kalan kısmı Karadeniz Boğazı'nın ve Marmara cephesinin kontrolüne ayrıldı. Böylece Bizans'ın karadan ve denizden muhasarası tamamlanmış yalnız Haliç cephesi açık kalmıştı.

Rumlar Nisan ayının başında Galata ile Sarayburnu arasına kalın zincirler ve büyük şamandıralardan mürekkep bir mânîa kurarak ve bu mânîanın gerisine 10 adet büyük

kıtada gemi demirleyerek Bizans'ın Haliç kapısını emniyete almışlardır.

II. Mehmet, Bizans'ı en zayıf tarafından zorlamak maksadı ile her ne pahasına olursa olsun Osmanlı Donanması'nın Haliç'e girmesini istiyordu.

Balta oğlu ayırdığı bir filo ile 18 Nisan'da Haliç mâniasının üzerine yüklendi. Mânianın hemen gerisinde demirli bulunan Hristiyan gemileri ile çatışan Türk çektirileri arasında kanlı bir muharebe başladı. Türk leventleri yüksek bordalı düşman teknelerini su kesimlerinden delerek batırmaya, mâniadan uzaklaştırmak için zincirlerini kırmaya, halatlarını kesmeye, teknelerde yangın çıkarmaya savaşıyorlar, güvertelerine tırmanmaya uğraşıyorlardı.

Düşman teknelerinin güvertelerine dizilmiş, çarıklık ve direklerle çıkmış Hristiyanlar ise Türk denizcilerinin üzerlerine, içerisi sönmemiş kireç ve su dolu fiçılar, variller, iri iri taşlar atarak, o devrin en korkunç silahı olan Rum ateşi yağdırarak, ok mızrak kullanarak müdafaada bulunuyorlardı. Altı saat devam eden boğuşma neticesi, Haliç mâniasının bu şekilde bir mücadele ile kırılmayacağı anlaşıldığından Balta oğlu gece yarısından iki saat sonra filosunu geri çekti.

Gemiler Haliç'e Sokulacak

O gün akşama kadar Sultan II. Mehmet'in yanına varmak mümkün olmadı. Hocaları da denemeye kalkışmadı. Akşemsettin zaten yoktu görünürlerde; Akbıyık Şeyh'i almış yanına, Haliç'in sur dışında kuyruklandığı bir yer varmış, oralara gitmiş. Bıraktığı haber bu kadar. Onu da Saruca Paşa, hünkar, Akşemsettin Hoca'sını çağırttığında öğrendi, akşama doğruydu, çağırılrsa gelmesi iki saati bulur; çağırtırmadı. Hamza'yı aldı onun yerine yanına, hünkara götürdü. Ha o, ha bu, diyordu içinden; şimdi bu gerek, zaten bunu da istediği.

Sultan II. Mehmet'in yüzü baştan aşağı düşünce. Sakalının hangi telini kaldırsan altında bin düşünce yattığı görürdün; alındaki çizgiler de öyleydi boylu boyunca. Sesi,

pek kararlı düşüncelerde konuştu: “*Baka Hamza*” dedi eteğine diz çöken paşayı kaldırıırken:

“Donanmam sana emanet, denizlerimin gözetimi sana. Ne demektir bilesin. Haftaya donanmamı Haliç’in içinde istiyorum, zincirin öte yanında. Karadan yüzdüreceksin; can telef etmek istemem artık, yenileceğim işe kalkışmak yok bundan böyle. Karadan, Hamza, karadan geçip denize inecek donanmam. Ve dahi Haliç’te bir köprü istiyorum, bu yakadan o yakaya uzanmış olmalı. Hesabı kitabı burda Saruca. Var git Muslihiddin’le görüş.”

Donanmasını ve dahi denizlerini emanet ettiği Hamza’nın gözlerinde birikivermiş sorulara cevap vermek gelmedi içinden: “*Bakalım Bizans o sabaha nasıl uyana-cak?*” dedi burnundan soluyarak; “*Göreceğiz. Bizans’ın uykusunun başına sıçradığını göreceğiz Saruca, bugünkü yenilginin zararı ancak öyle giderilir, göreceğiz...*”

Bir kılıçtı ipince, keskin ağzı pırıl pırıldı, ses olmuş, kesecek yer arıyordu.

Raylı Sistem Yapılıyor

II. Mehmet, İstanbul'u en mukavemetsiz yerinden bir an evvel vurmak üzere donanmanın karadan Haliç'e geçirilmesi hazırlıklarına hız verirdi. Geceli gündüzlü binlerce amele çalıştırarak sahilden Galata sularının arkasından Tepebaşı'na ve buradan Kasımpaşa'ya kadar bir yol yaptırdı. Bu yola gemicilerin felek tabir ettikleri yuvarlak uzun ağaçlar döşeterek bunları da koyun ve öküz yağları ile yağlattı. Bir yandan da teknelerin altlarına konulacak ve sağa sola devrilmelerine mâni olacak kızaklar hazırlattı. Bütün bu hazırlıkların tamam olduğu 22 Nisan gecesini tekneler sahile baştankara edilerek altlarına kızaklar sürüldü.

Kızaklar, Bocurgat denilen el ırgatları ile karaya çekildi. Bundan sonra teknelerin oturmuş oldukları kızaklar manda ve insan yardımı ile felekler üzerinde çekilerek II.

Mehmet'in donanması böylece karada yürütölmeye başlandı. Güzergahta binlerce insan kaynaşıyordu. Bir kısmı kızakları çekiyor, bir kısmı kızaklara ve feleklerle su döküyor, bir kısmı da tekneler ilerledikçe geride kalan felekleri alarak teknelerin önlerine yetiştiriyorlardı. Asıl işin garip tarafı bu büyük ameliyenin coşkun bir neşe sağanağı içinde yürütölmesidir.

Fetih esnasında bulunmuş olanlar bu hadiseyi şu şekilde tasvir etmişlerdir;

Bütün gemiler bayraklarla donatılmıştı. Gemiler sanki denizde seyrediyorlarmış gibi, mürettebat vazife taklidi yapıyorlardı. Karaya çekilen tekneler yelkenlerini açıyorlar, esen rüzgara göre kullanıyorlardı. Forsalar oturaklara oturmuşlar havada kürek çekiyorlar, muntazam fasılalarla ses veren bir davul tokmağı forsalara tempo tutuyordu. Reisler nâra atıyorlar, forsaların sırtlarında kamçılarını şaklatıyorlardı.

Gemiciler ıslık çalarak kâh başa, kâh kıça koşuyorlardı. Tepeye varan gemiler yelkenlerini sararak yokuştan aşağı Haliç'e akıyorlardı. Gecenin sessizliğini yırtarak Bizans semalarına yükselen davul, dümbelek zurna sedalarına, boru ve nefir nağmelerine, Reislerin tiz naralarına ve etrafta yanan binlerce meşalenin yarattığı manzaraya bakarak buna bir zafer alayı demek daha yerinde olur. Böyle taşkın bir neşe ve nümayişle 70 parça gemi, sözde bitaraf Galata Cenevizlilerinin ve Haliç'teki Hristiyan gemilerinin gözleri önünde bir gecede Haliç'e aktarıldı.

23 Nisan sabahı, gecenin zulmeti Bizans üzerinden sıyrılırken Haliç'teki Türk gemilerinden binlerce insanın tekbir âvâz'eleri huşu veren ilahi ve muazzam bir uğultu halinde Bizans semalarına doğru yükselmeye başladı. Uykularından uyanan Bizanslılar şaşkına dönmüşlerdi. Şehrin

Türkler tarafından zapt edilmiş olduğunu sananlar bile olmuştu.

Bizans'ı Haliç cephesinden çökertmede, Haliç'e geçirilen Türk gemilerinin rolü ön planda gelmektedir. II. Mehmet, Osmanlı Devleti'ni babasından aşağı yukarı donanmasız bir halde teslim almıştı. Devrinde canlandırılmış olan deniz kuvvetleri, henüz tecrübe ve olgunluktan uzak olmasına rağmen, genç Osmanlı Donanması fetihte hissesine düşen vazifeyi gücü nispetinde parlak bir şekilde başarmıştır,

Donanma sırtlardan, tepelerden, vadilerden, derelerden aşırılamak suretiyle Boğaz'dan Haliç'e indirilirken, Kasımpaşa sırtlarından Zağanos Paşa, bütün bataryalarını ateşleyerek düşmanın dikkatini kendi tarafına çekmeye muvaffak olmuştur.

Haliç'teki müttefik donanma, inmekte olan Türk donanmasına karşı hiçbir harekette bulunamamıştı. İnce donanma, kesin bir başarı ile bir gece içinde yürütölüp Haliç'e indirilmişti.

II. Mehmet'in karadan donanma yürütme işinde amansız düşmanı olan ve II. Mehmet'i şahsen tanıyan Bizans imparatorluk prensi meşhur tarihçi Dukas, şöyle fikir beyanından kendini alamamıştır:

“Böyle bir harikayı kim gördü ve kim işitti? Keyahsar denizde köprü inşa ederek, karada yürür gibi, bu köprü üstünden karşıya asker geçirdi. Bu yeni Makedonyalı İskender ve bana kalırsa neslinin en büyük padişahı olan II. Mehmet, karayı denize tahvil etti ve gemileri dalgalar yerine dağların tepelerinden geçirdi. Binaenaleyh bu adam, Keyahsar'ı da geçti. Zira Keyahsar, Çanakkale Boğazı'nı geçti ve Atinalılara mağlup olarak muhakkar bir halde geri döndü, Mehmet ise, karayı denizde olduğu gibi geçti ve Bizanslıları mahvetti ve hakikî altın gibi parlayan İstanbul'u,

yani dünyayı tezyin eden şehirlerin kraliçesini fetheyledi.”

Fetih sırasında 53 yaşında olgun bir adam olan tarihçinin bu heyecanlı satırları, devrinde bu hadisenin ne kadar muazzam bir tesir uyandırdığını gösteren bir ayna gibidir.

Gene Prens Dukas, muhasaranın şiddetini şöyle tavsif ediyor: “İmparator, kalelerin yıkılmış olduklarını görünce, bu halin gerek şehir için, gerek kendi şahsı İçin bir felâket olduğunu düşünerek yeis getiriyor ve ümitsizliğe kapılıyordu. Aziz Büyük Konstantin zamanından itibaren, Türkler, İranlılar ve Araplar ile bunca muharebeler yaptığımız halde, kalelerden bir libre ağırlığında tek taş bile düşmemişti. O zamanlar, bu kadar sayısız asker ve büyük donanma ve bu kader mükemmel muharebe vasıtalarına malik bir ordu görülmemişti.”

Dünyada Görülmüş Şey Değildi

En ayrıntılı anlatılardan birisini, kuşatma sırasında İstanbul’da bulunan Nicolo Barbaro’nun günlüğünde buluyoruz. Barbaro, bu olayı sıcağı sıcağına yaşayanlardan biridir. Bu nedenle büyük önem taşır anlattıkları.

Barbaro diğerlerinden farklı bir tarif yapıyor ve yuvarlatılmış taşlarla döşenmiştir bu güzergah, diyor. Düşünün, bütün bu yola, mıcır döker gibi, özel olarak yuvarlatılmış taşlar dökülmüş ve bunlar iç yağıyla mükemmel bir şekilde yağlanmıştır. (Taşların bu yağlanmış halini düşünürken, gözümün önüne eskiden Şişhane’ye yağmur yağdığı zaman parke taşların parlaması geliyor nedense.) Ve Fatih’in emriyle operasyon başlar.

Önce bir deneme yapılması lazım gelmez miydi? Bunun için ufak teknelerle işe başlanır. Büyük bir kalabalık tarafından bu iş kısa bir sürede gerçekleştirilince asıl büyük

Gemileri Yürüten Padişah

gemilerin çekilmesine geçilir. 15 ila 22 çift küreklilerin de içinde bulunduğu toplam 72 gemi, bu şekilde yağlanmış taşlar üzerinden kaydırılarak Haliç'e indirilir. Bunları sakın sakın anlatan Barbaro'nun beşerî tepkisi gelmekte gecikmez: *"Bu alçak insanların yaptığı gibi karadan gemi yürütme işi dünyada görülmüş şey değildi."*

Osmanlı kaynaklarında ise, Fatih'in donanmayı nakle memur ettiği erlerin, gemileri kolaylıkla yürütebilmek için nasıl bir tertibat geliştirdiklerini, yetmiş pare gemiyi bir gecede dik bir tepeden aşırarak, şehrin içine kadar nasıl indirdiklerini gözler önüne seren son derece mühim kayıtlara rastlanır.

Osmanlı Tarihçilerine Göre

Anonim bir “Tevârîh-i Âl-i ‘Osmân” nüshasında yazdığına göre; İmparator Justinianus’un emriyle boğaza gerilen zincirin arkasında konuşlanan “küffâr gemileri, Hüdâvendigâr Hazretleri’nin gemilerine İstanbûl kal’ası üzerine varmaya yol vermeyicek” devlet erkânı büyük bir ümitsizliğe ve endişeye kapılmış; durumun vehâmeti pâdişâha arz edilip: ‘İş bu gemiler İstanbûl’la Gala-ta mâbeynine (arasına) girmeyicek, bu kal’aya âsânlıkla (kolaylıkla) zafer bulunmaz!’ denilmegin, hâtır-ı şerîf’leri perîşân olub ve ol gice tâ sabaha degin” uykuya “varmayup”, gemileri zincirlerin arkasına aşırarak bir çâre aramaya başlamıştı.

Nihayet genç padişahın aklına, hiç kimsenin cesaret edemeyeceği ilginç bir taktik geldi. Tasarladığı plânı derhâl harekete geçirmek isteyen “Hüdâvendigâr Hazretleri, kendüler bi’zzât nedenlû neccâr (marangoz) tâ’ifesi ve hendese (mekanik) ilmin bilür kimesneler varsa” huzûruna getirtip,

“bir nice pâre gemileri deryâdan karaya çekdirüb ve altlarına felenkler itdürüb ve rûzgâr dahî müsâ'id olmağın gemilerin yelkenlerin açdurub, Galata kal'asının üsti yanından, bağlar içinden bir nice bin 'asker ile çekdirüb, Bârî'-i Te'âlâ'nun 'inâyeti ile yelkenlü gemileri deryâ yüzünden yürür gibi karadan yürüdüb, Ebî Eyyûb-ı Ensârî tarafından yaña olan İstanbûl'un karşusunda indürüb deryâya” salmalarını emretti.

Peki bu iş nasıl gerçekleşecek; yetmiş pare gemi bir gecede çekilip, sarp bir tepeden nasıl denize indirilecekti?

Osmanlı tarihçilerinin bu noktada verdikleri bilgilere bakıldığında; bu işi yapmaya memur edilen askerlerin oluk genişliğinde kızaklar çattıkları, gemilerin altına sürmek için tekerlekli arabalar yaptıkları ve bu oluk şeklindeki kızakların içini yağlayarak, tekerleklerin bunların içinde dönmesini sağladıkları açıkça anlatılır.

Zâ'im Mîr Mehmet Kâtib'in “Câmi'ut-Tevârîh”teki ifadesine göre; boğazın içine girmek için “oluk misal korkuluklar ile, olukların içinde gemilerin “yürütülerek denize *konulmasını emreden* Fatih'in bizzat kendisiydi.

Padişahın bu emrini yerine getirebilmek için önce gemilerin geçirileceği güzergahın tesviye edilmesi gerekiyordu; bu nedenle her şeyden evvel “zemîne çöp ve haşeb (kereste)” doldurulup, “oluk misal” iki tarafı “korkuluklar ile tertip olundu.”

Gemilerin ağırlıkları hesaplanarak, ince bir hesapla “oluk” genişliğinde kurulan bu “ray” sistemi tamamlanınca, bu defa bu olukların içine gemileri kolaylıkla sürmek ve içinde kolaylıkla yürütebilmek için, o olukların içinde dönecek “tekerlekler peydâ olunub ve yelken açılıp, Beşiktaş'ından Kasımpaşa” tarafına doğru “*ol tertip olunan oluk içinde yürütüp*” denize indirilmesi tasarlandı.

Bu, donanmayı karadan nakletmek için kurulan düzeneğin ikinci safhasıydı. Kudret-i İlâhî ile o gece rüzgarın donanmanın yürütüleceği yönde estiğini gören zeki padişah, bu İlâhî lütuftan da gereği gibi yararlanacak; Âlî'nin “Künhü'l-Ahbâr”ında belirttiği üzere, askerlerine gemilerin “yetmiş pâresini kuru yerden ‘araba gibi tekerlekler üstüne alup, bâ-husûs muvâfık rüzgar ile yelkenlerin açadurup, kurudan” yürütmelerini emir buyuracaktı!..

Abdülgaffâr Kırîmî'nin “Umdetü'l-Ahbâr”daki ifâdelerine göre; “Ebu'l-feth (Fâtih Sultan Mehmet) tertîb eyledüğü dört yüz aded” gemilerin “yetmiş ‘adedini ‘arabalara” yükletmeyi murâd edince; bu yetmiş pâre gemi “‘âdetten hâriç” bir yöntemle, peş peşe “‘arabalara yüklenüb ve yelkenler açdırılıb”, erler tarafından halatlarla “çekdirilüb, Ebû Eyyûb-ı Ensârî” türbesi karşısındaki “‘Kasım-paşa’ dedikleri mahallin civârı”na başarıyla indirildi.

Gemileri tekerlekli raylar üzerinde yürüten dahiyane fikrin mimarları, önlerinde kısa bir zaman olmasını hesap ederek, “ray” sistemini güzergaha baştan başa döşemek gibi zaman kaybına neden olacak bir yöntemi tercih etmemişler; aksine zamanın daha da kısalmasını sağlayacak basit ama ilginç bir yöntem geliştirmişlerdi.

Münnecimbaşı Ahmet Dede'nin “Sahâ'ifü'l-Ahbâr”ında yaptığı muhteşem tasvirden anlaşılacağı üzere, gemileri karadan yürütmek için dünyanın ilk “ray”lı sistemini geliştiren Osmanlı erleri, görev anında “büyük yağlı kızaklar peydâ idüb, birini geminüñ altına korlar ve suhûletle sefneyi (kolaylıkla gemiyi) ânuñ üstüne çekerlerdi, dahî ilerü bir gayrı (başka) kızak koyub yine çeker ve geruda boş kalan kızağı yine ileri koyup çekerlerdi.” Bu taktikle yetmiş pare gemi, bir gecede süratle İstanbul'un içine indirildi.

Tarihte İlk Raylı Sistem

Yukarıdaki müverrihlerin ifadelerinden açıkça anlaşıyor ki Fatih'in ve askerlerinin gemileri yürütürken kullandıkları kızak, yere döşenmiş alelâde bir "kızak" değil; içinde tekerlekler dönen, dünyanın belki de o güne kadar tasarlanmış ilk "raylı sistem"iydi. Hadiseyi ayrıntılı olarak anlatma yoluna gitmeyen tarihçiler, herkesçe bilinen "kızak" benzetmesiyle kaba bir tarif yapmışlar; biraz ayrıntıya girenler ise bu sisteme bir ad koymakta zorlandıklarından, "araba" ve "tekerleklerden söz ederek düzeneği tasvire çalışmışlardı.

Böylelikle Osmanlı askerleri Rumların şaşkın bakışları arasında "kadırgaları denizden öte denize, kuru toprak üzerinde yürüttüler" ve küffarın Boğaz'a gerdikleri ve asırlar-

dır “geçilemez” diye övündükleri meşhur “zincir”in arkasına ilettiler.

Bu manzara kafirlerin kalplerine öylesine büyük bir korku salmıştı ki Kıvâmî’nin “Feth-nâme”sinde işaret ettiği üzere; İ’lâ-yı Kelîmetu’llâh uğrunda, “dîn-i Muhammed Resûli’llâh yolunda” fethe çıkan “Sultan Mehmet Gazi”yi, mâiyyetindeki “İslam ‘askeriyle gemi donadur” ve Bizans halkının “karşısında kuru yir üzerinde yüridür” hâlde gören “küffar” sürüsü resmen aklını kaçırmış, bu esrarengiz manzarayı görünce “İslam nurunun heybetinden dehşet”e kapılmıştı!..

O zamanki tekniğin çok üstünde olan bu başarı, Bizans’ın son mukavemet gücüne indirilmiş büyük bir darbe idi. Darbenin maddî tesirinden fazla, mânevî tesiri oldu. Bir gece içinde düşmanın haber almasına meydan verilmenden başarılan bu hareket, dünya harp tarihinin şaheser vakalarından biridir.

Ertesi gece II. Mehmet’in Haliç üzerine kurduğu köprü, akıllara ikinci bir kere hayret verecek mahiyetteydi.

Bir gece içinde, binden fazla büyük fiçı ve sandal üzerinde o kadar sağlam ve muazzam bir köprü kurulmuştu ki üzerinden 5 asker yan yana rahatça geçebiliyor ve topları yürütülebiliyordu.

Artık imparator için, Haliç’teki bu ince donanmayı imha çarelerini düşünmekten mühim hiçbir mevzu kalmamıştı ve son bir hamleye girişti. 28 Nisan’da imparator, bu köprünün hemen yıkılmasını buyurdu.

Fatih'in İcadı; Havan Topu

Konstantiniyye'nin fethi sırasında ilk defa havan topu da kullanılmıştır. Osmanlıların Haliç'e girememeleri buradaki düşman donanmasına hareket kabiliyeti sağlıyordu. Galata taraflarına yerleştirilen yatık yollu mermi atan toplarla da düşman gemilerine zarar verilemiyordu. Toplar ancak Beyoğlu sırtlarından atılabilir, bunlar da Galatalıların evlerini yıkabilirdi.

Halbuki Galatalılar ile Osmanlılar arasında bir dostluk anlaşması vardı. Buna bir çözüm bulmak gerekiyordu. Toplar Galatalılara zarar vermeden düşman donanmasını tahrip edebilmeliydi.

Bunun üzerine Sultan II. Mehmet, mühendislerini ve topçu ustalarını toplayarak Haliç'teki gemilerin toplarla batırılıp batırılamayacağını sordu. Onlardan olumlu cevap alamayınca bizzat kendisi bu işin üzerine eğildi.

Dahi Fatih, bunu halletmek için bütün bilgi ve zekasını kullandı. İnce hesap ve düzenlemeler sonucunda, gülle aşırabilen toplar yapmayı planladı.

Neticede padişah mermi yoluna dik bir şekil verilecek topun dökülmesini mümkün kılan projesini ortaya koydu.

Padişahın tarifiyle dökülen bu toplar Galata surlarının kuzeyine yerleştirilmiş; ilk atışta sonuç elde edilememişse de ikinci atışta bir Ceneviz gemisini batırmak mümkün olmuştur. Harp tarihinde ilk defa kullanılan bu top, havan topunun ilk numunesidir.

Havan toplarının iki vazifesinden biri Haliç'teki düşman gemilerini batırmak; diğeri de Osmanlıların Haliç üzerine kurdukları köprünün muhafazasıdır ki her iki konuda da başarılı olunmuştur.

İşte bu, topçuluk tarihinde daha sonra “Havan” adını alan topların ilk şekliydi.

Türkleri hiç sevmeyen bir Fransız bilgini, Güstav Şi-omberje, *“Türkler tarafından İstanbul'un muharası ve zaptı”* adlı eserinde şöyle diyor: *“Sultan II. Mehmet, tarihinde, gerek bir topçu parkına malik olan ilk hükümdardır. Toplar!.. Türklerin pek yüksek olan üstünlüğünü temin eden şey. Nice asırlar boyunca bütün hücumlara göğüs geren köhne ortaçağ surları, artık yeterli emniyeti sağlayamıyordu. Ne harika, ne müthiş bir değişiklik!”*

Lağımçıların Mücadelesi

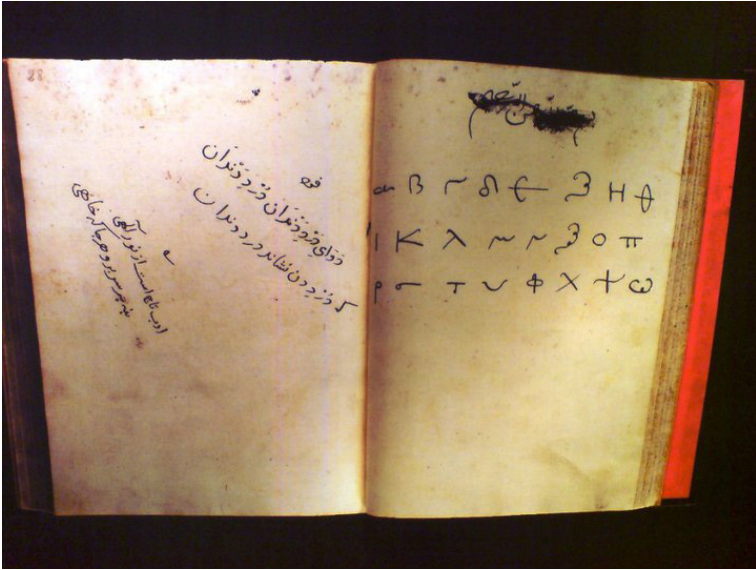
Sultan II. Mehmet, İstanbul kuşatmasında hemen hemen her gün bir taktik uyguluyor ve Bizanslıları şaşkına çeviriyordu.

Sultan, Eğrikapı tarafındaki surların 600 metre kadar uzağından bir tünel (lağım) kazdırmaya başladı. Bu tünel oldukça derin ve geniş olarak kazılıyordu. Çalışmalar hızlı bir şekilde devam etti. Hendeklerin ve surların altından geçerek şehrin içine doğru ilerlemeye başladı.

Fakat yer altındaki kayaların kırılması ve kazma sesleri yankı yaptı. Toprağın derinliğinden gelen bu sesleri duyan Bizanslılar tünel kazıldığını anladılar ve derhal başka bir tünel kazmaya başladılar. Sonunda iki tarafın tünelleri karşılaştı ve yer altında zorlu bir vuruşma başladı.

Bizanslılar Türklerin, kullandıkları direkleri ve destekleri ateşe verdiler. Bu da tünelin çökmesine, iki tarafın tüneldeki askerlerinin ölmesine sebep oldu.

Tünelden şehre girme teşebbüsü başarısızlıkla sonuçlanmıştı ama Bizanslıların korkuşu artmıştı. Türkler gemileri karadan yürütüyor, denize köprü kuruyor, yer altından yollar açıyorlardı. Şehrin neresini nasıl savunacaklarını bilemez oldular.

Yürüyen Zırhlı Kuleler

Deniz üstüne kurulan köprü, toprak altına açılan yol şaşkınlıklarını devam ettirirken, Bizanslılar Sultan II. Mehmet'in yeni bir teknik buluşu ile dehşete düştüler.

II. Mehmet, büyük mucitlere has tahayyül dehası ile zırhlı kuleler icat etmiş, bunlarla surlara daha yakından sokulmayı deniyordu. Bu yürüyen kulelere küçük toplar da konmuştu. Yüzlerce Türk topu, Bizans'ın kat kat surlarında büyük gedikler açabilmek için gece gündüz susmuyordu.

Yüzlerce mühendis, usta ve işçinin çalışmasıyla meydana getirilen bu kule, İstanbul surlarından daha yüksekti. Altına büyük makaralar konulduğu için kolaylıkla hareket edebiliyordu. Bir şehir halkının bir ayda yapamayacağı bu

büyük kulenin dört saatte yapılmış olmasını yabancı tarihçiler takdirle, hayranlıkla yazmaktadırlar.

Yürüyen kulenin çatışı iki kat deve, manda ve öküz derisiyle kaplanmıştı. Ateşe karşı dayanıklılığı artsın diye boşluklar toprakla doldurulmuştu. İçten ve dıştan yapılan merdivenlerle üst kata çıkılmaktaydı. Alt katlarındaki büyük pencerelere toplar yerleştirilmişti. Mancınıklar, yanıcı maddeleri atacak aletler ile inip kalkan köprüleri de vardı.

Bu köprüler, surun üzerine uzatılıp geçişi, atlamayı sağlamak içindi. Ayrıca yine bu kuleden kütük, ağaç, toprak atılarak kale önündeki hendekler dolduruluyordu.

Kulenin arka kısmında, 600 metre uzunluğunda üstü kapalı bir yol yapılmıştı. Askerler kuleye bu yoldan geliyorlardı.

Yürüyen kulelerin sayısı arttırıldı. Buralardaki Türk askerleriyle surları savunanlar arasında çok şiddetli bir savaş oldu. Kuleden top atışlarıyla Topkapı surlarının bir bölümü yıkıldı. O gün çatışma akşam karanlığına kadar sürdü. Fakat gece olunca Bizans Rum ateşi ile büyük kuleyi yakmayı başardılar.

İlk kule yakılmasına rağmen beklenen işi görmüş, surların gedikleri bu yüzden artmaya başlamıştı. Sonraki günlerde birkaç kule daha yapıldı ve düşmanın direnişi iyice zayıflatıldı. Artık bombardıman aralıksız devam ediyordu.

Fener Donanması

28 Mayıs gecesi İstanbul'un çevresi ıslıl ışıldı. Türkler son hücumdan önce ateş ve ışık şenliği yapıyorlardı. Bu, Türklerin Hunlar zamanından beri yapageldikleri bir geleneği idi. Marmara'dan Haliç'e kadar kuşatma hattı boyunca, fenerler, meşaleler, mumlar, kandiller, öbek öbek ateşler yakılmıştı. Boğaziçi kıyılarında ve Galata tepelerinde bulunan çadırlar ve Türk donanmasının bütün gemileri de ıslıl ışıldı.

Ordu coşku içindeydi. Her yandan neşeli haykırışlar, zaman zaman da tekbir sesleri duyuluyordu.

Bizanslılar bu şenliği, ateş ve ışık çemberini hüznle seyrettiler. Şehrin içi kedere boğuldu. Yüreklerine korku doldu.

Gece yarısı olunca fener donanması sona erdi. Işıkların hepsi söndü ve bu defa etrafı zifiri bir karanlık kapladı. Büyük ve son hücum için askerler istirahata çekilmişti.

O sırada İstanbul'un üzerine iri yağmur damlaları düşmeye başladı.

İstanbul'a Son Büyük Saldırı

29 Mayıs sabahı olmuştu. Mehter'in kösleri ard arda vuruluyor, hücum marşının nağmeleri Bizans'ın surlarını aşıp da Ayasofya'nın semalarında yankılanıyordu. Konstantiniyye'nin dört bir tarafında karşılıklı kahramanlıklar sergilenirken, Bizans surlarının Belgrat Kapı denen bölümünde mücadele çok kanlı geçiyordu. Buradan saldıran Türk askerleri bir türlü surları aşamıyorlardı. Yine de ölümüne saldırmaya devam ediyorlardı.

II. Mehmet'e göre; Esas sonuç alınacak kısım, Topkapı-Edirnekapı arasında açılmış olan gedik idi. Sultanın bulunduğu merkez kolu buraya saldırıyordu. İlk genel saldırı, iki saat, daha sonraki ikinci saldırı, bir buçuk saat sürmüştü fakat bir sonuç alınamamıştı.

Savunucular da şiddetle karşı koyarak merdivenlerle surlara çıkan Türk askerlerini Grejuva ateşi ve diğer silahlarla öldürüyorlardı; öteki kolların giriştiği saldırılar da başarılı olamadı. Bunun üzerine merkez hattındaki Yeniçeriler ve yedek kuvvetler de ileri sürüldü.

Bu kez bizzat sultan da Yeniçerilerle birlikte idi, imparator da aynı cephede bulunuyordu. Bu sırada surları büyük bir azimle savunan başkumandan Jüstinyani, elinden ve kolundan yaralandı, çok kan kaybetmesi sebebiyle savunmayı bırakıp çekildi, bu saldırı sırasında Yeniçeriler, hendek önüne kadar ilerlediler fakat sultan, onları orada durdurdu. Bununla birlikte okçular ve arkebuzcuların koruması altında, Yeniçerilere “saldırı” emri verdi. Bunun üzerine Yeniçeriler, hendeği geçip sura dayandılar.

Nihayet beklenen an gelip çatmıştı. Mehter “hücum” havası çalınca Ulubatlı Hasan ve arkadaşları “Allah Allah” sesleriyle ileri atılmışlardı.

Sabahla birlikte başlayan top ateşi, daha önce açılan gediklere yönetildi. Özellikle Topkapı’da Likus vadisine inen sırt tarafındaki gedik daha da büyütüldü. Ayrıca Tophane ile Fındıklı limanında duran donanmanın, Bahçekapı’dan Langa ve Samatya’ya kadar olan surları abluka altına alıp, uygun yerlerde karaya asker çıkararak, bunlar da merdivenlerle surlara çıkacaklardı; bu harekât, gemideki ok ve mancık atışlarıyla desteklenecekti.

Haliç’teki donanma da Tahtakapı’dan Unkapanı kapısına kadar olan yerlere karşı cephe alır duruma geçti. Daha önce görüldüğü üzere, kara kuşatma düzeni, ilk kuşatma günündeki düzenin aynı idi. Şöyle ki: Sağ kolda İshak ve Mahmut Paşalar, sol kolda Karaca Paşa ve Topkapı cephesinde de bizzat Sultan II. Mehmet yer almışlardı.

Bizanslılar, ‘Rum Ateşi’ ile Türk askerini yakmaya ça-

Gemileri Yürüten Padişah

lııyor, büyük taşlarla eziyorlardı. Topkapı'sı önünde bulunan II. Mehmet, daima taze birliklerle bu kesimi takviye ediyor, hükümdarlarının önünde Türk askeri, ölümü istihkar eyliyordu. Bizanslılar, ölüm-kalım mücadelesi halinde karşı koymaya çalışıyorlardı.

İmparator, Topkapı'sının öteki tarafında, askerinin ve gönüllü halkın başında bulunuyor. Prens Demetrios Kantakuzinos ve Prens Nikolaos Paleologos kumandasındaki en son ihtiyat kuvvetlerini Topkapı'sına sürüyordu.

Sancak Surlara Dikildi

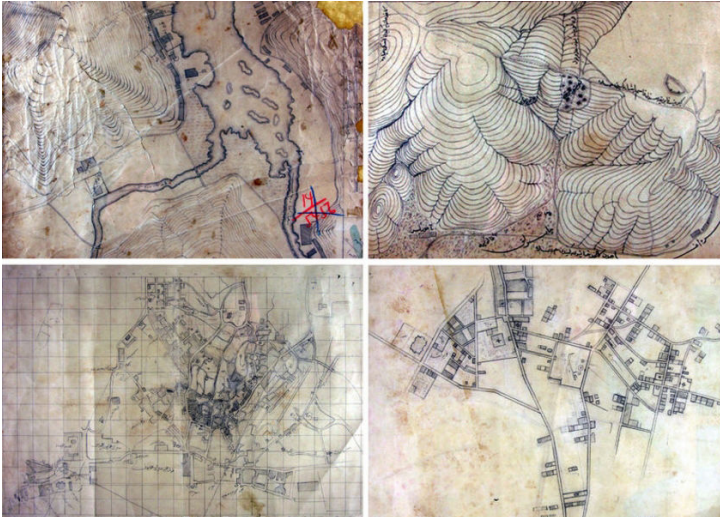
Topkapı ile Eğrikapı (Caligaria/Charsias Kapısı) arasındaki kesim, iki taraf için de insan cesedinden geçilemeyecek hale gelmişti. Sancağın dikilmesinden birkaç dakika sonra, Kerkopoorta (Canbazhane) Kapısı Türklerin eline geçti. İlk Türk askeri, buradan şehre adım attı. Topkapı'sı ile Eğrikapı arasında birinci sur, Türk askeri tarafından aşılmış, birinci sur ile ikinci sur arasındaki boşluk işgal edilmişti.

Az sonra ikinci sur da aşıldı. Türkler, Topkapı ile Eğrikapı'dan şehre girmek üzere idiler. Şehre giren ilk Türk birliği o kadar mahir hareket etti ki başlarındaki ismi meçhul Türk subayı, dâhiyane bir manevra ile Bizans askerinin arkasına geldi; şehrin içine doğru ilerlemek basiretsizliğini göstermedi. Bunu gören Bizanslılar, surları terk edip, bu

birliği ezmek üzere yürüdüler. Zira bu birliğin takviye edilmesi halinde, Bizanslıların ricat hatları kesilmiş oluyordu.

Fakat Türk askerini şehirde gören halk, panik halinde Ayasofya istikametinde yığılaşmıştı. İlk şehre giren birlik de ardı arkası kesilmez Türk bölükleri ile takviye ediliyordu. Topkapı'daki Bizans asli kuvvetlerini imhadan kurtaracak hiçbir çare kalmamıştı. Sonuncu ümidin de mahvolduğunu anlayan Bizanslılar, geriye doğru kaçmak, canlarını, şehre giren Türk askerinin elinden kurtarmak istediler.

Böylece 54 gün süren ve 18 Nisan, 6, 12 ve 29 Mayıs'ta yapılan dört büyük saldırıdan sonra Doğu-Roma İmparatorluğunun 1125 yıllık başkenti olan Konstantinopolis (Kostantiniyye) 29 Mayıs 1453 Salı günü fethedildi. *Konstantiniyye Düşmüştü!*

İstanbul Fethinin Müjdesi

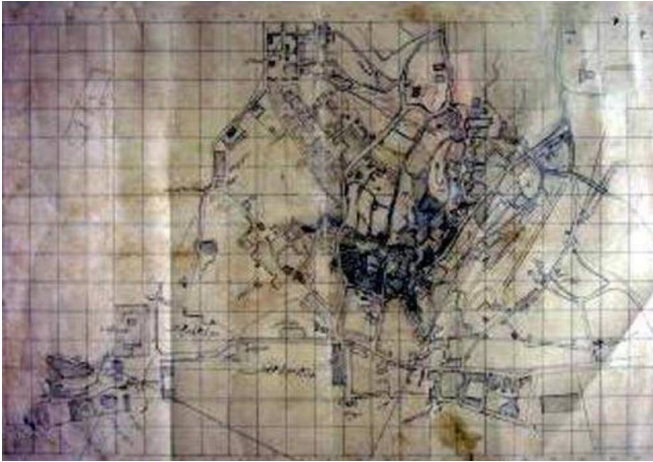
Evliya Çelebi'nin naklettiğine göre; fetih gerçekleşip şenlikler başladığı sırada serdengeçtiler gemiler çıkıp Tersane Bahçesi'nde Fatih'e ve Akşemsettin'e müjde edip hemen o saat Akşemsettin Hazretleri buyururlar ki “*Beğim cenab-ı şerifiniz Manisa'da Şehzade iken Mısır nahiyele-
rinde Akka, Sayda ve Beyrut kalelerini kafırlar işgal etti-
ğinde zatınız duyup*” Bu kadar ibadullah ve bu kadar çocuk ve kadın esir ve giryan oldu” diye ağladığınızda, “Elem çekme beğim, İstanbul'u *fethedeceğiz günde yağmalanan Akka'dan gelmiş akide ve pişmiş helva yersiz*” diye size *teselli verip İstanbul'un fethini müjdelemiştik.*

Aynı rivayetin bir çeşitlemesini de Akşemsettin menakibinde bulmaktayız: Rivayet olunur ki Akşemsettin hazretleri vakti Fethi tayin eylediğinden sual olundu. “*Gayibi neden bildin ki hükmeyledin*” dediler. *Cevap verdi ki karın-*

daşım Hızır'la ilm-i ledünnü Kostantiniyye fethini vaktiyle istimzaç eylemiştik. Kal' e fetholunduğu gün Hızır'ı gördüm... Askerin önünce hisara koyuldular: Fetholunduktan sonra Hızır'ı gördüm. Kale duvarı üzerine çıkmış ayakların sarkıtmuş oturmuş idi."

Konstaniyenin fatihinin kim olacağı konusunda Molla Fenari, Hacı Bayram Veli ve Akşemsettin'in aynı ifadede birleştikleri görülmektedir.

Akşemsettin ile ilgili olan bu efsanelerin belgeyle de teyit edildiği anlaşılmaktadır. Akşemsettin'in el yazısıyla Fatih'e bir mektubu vardır. Dilinin sadeliği ve Fatih'e hitabındaki samimiyetiyle dikkat çeken ve Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunan bu mektupla Akşemsettin, Fatih'i fütühata sevk etmektedir.

İlk Cuma Namazı Kılınıyor

Fethin üçüncü günü olan cuma günü, Fatih, Ayasofya'ya gelip ilk Cuma namazını askerleriyle beraber kılmıştır. İmamete İstanbul'un fethinin manevi mimarı Akşemsettin geçmiş, ilk olarak Fatih namına hutbeyi de o okumuştur. Hutbenin Fatih tarafından okunduğu da yazılmaktadır.

Diğer bir rivayette ise Fatih, Ayasofya'nın camiye çevrildiği gün askerine bir hutbe okumuştur. Fatih'in iradesiyle fetihten sonraki bu cuma gününden evvel Ayasofya'daki tasvirlerle heykeller ve putlar kaldırılıp, kible tarafına mihrap yapıldığı ve minber konulduğu, bütün hazırlıkların cuma gününe kadar tamamlanması için mimarlarla ustaların gece gündüz çalıştıkları rivayet olunur.

Okunan bu hutbe, Osmanlılar içinde okunan hutbelerin belki de en değerlisi, en sevinçlisi, en büyük şan ve şerefle

sahip olanı idi. Çünkü o güne kadar sekiz buçuk asırdan beri bütün Müslümanların ulaşmayı şiddetle arzu ettikleri bir fethin Cenab-ı Hak tarafından Osmanlı padişahlarına ve onun tebaasına verildiğini ilan etmekte idi.

Fethin komutanı ve gazileri, Sahabe-i Kiram'ın bile şiddetle arzu ettikleri büyük bir saadete ve Hz. Peygamber'in "ne güzel komutan ve ne güzel asker" övgüsüne mazhar olmuşlardı.

İslam devletler hukukuna göre, sulh yoluyla fethedilen ülkelerde mevcut olan ehli kitaba ait mabetlere asla dokunulmaz ancak yenilerinin inşasına da izin verilmezdi. Savaş yoluyla fethedilen topraklarda ise durum tam tersineydi.

Yani İslam hükümdarı isterse, başka dinlere ait bütün mabetleri yıkabilir ve gayrimüslimleri de sürgün edebilirdi. İstanbul da savaş yoluyla fethedilmişti. Ayasofya'nın ve bazı kiliselerin camiye çevrilmesinin sebebini burada aramak gerekir.

İstanbul'un fethinin ardından şehirde bulunan yüzden fazla kilise ve manastır cami ve ibadethane haline getirilmiş, birçoğu da medrese yapılarak ehli tarikata barınak olmuştur.

Özetle, bir anlamda Hristiyanlığın İslamiyet'e teslimini sembole eden Ayasofya, fethin sembolü haline geldi. Kraların taç giydiği ve dokuz yüz yıl Bizans İmparatorluğu'nun sosyal, askerî, siyasi, dinî merkezi olan Ayasofya, beş yüz yıldan fazla bir zaman da Osmanlı Devleti'nin merkezinde yer aldı.

Bizans İmparatorluğu döneminde mabet, Doğu Roma İmparatorluğu döneminde kilise, İstanbul'un fethinden sonra cami olan bu yapı, Cumhuriyet dönemiyle birlikte müze olarak İstanbul'un tarihinde yerini almaktadır.

Eyüp Sultan'ın Mezarı

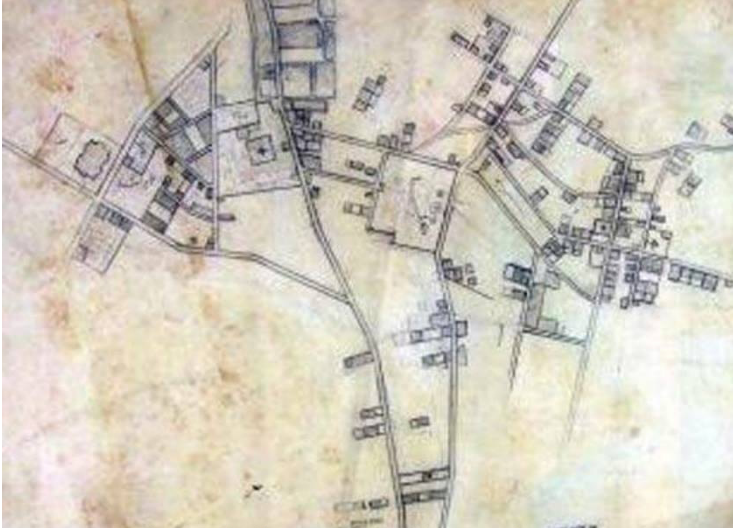
Eyüp semti, ismini Hazreti Peygamber'in sancaktarı Eyüp Ensari'den alır. Konstantinopolis'in ilk kuşatması, MS 674-678 yılları arasında Araplar tarafından olur. Eyüp Ensari şehit düşer ve burada Haliç bitimindeki bir tepeye gömülür. Rivayet odur ki Fatih İstanbul'u aldıktan sonra bir gün hocası Akşemsettin rüyasında Eyüp Ensari'nin mezarını görür. Rüyadaki yere gidilip toprak kazılınca, hakikaten burada Eyüp Ensari'nin bozulmamış cesedi bulunur.

Bir başka hikayeye göre de: İstanbul'un fetih edildiği günlerde bir çoban bu noktaya esasını koyar ve mezarını yerini belirler. Fatih buna inanmaz ve gece sopanın yerini

Gemileri Yürüten Padişah

değiştirir. Ertesi sabah çoban asayı gene aynı yere diker. “Neden burası?” diye soranlara, koyunların bu mübarek mezarın üstündeki otları yemediğini söyler.

Fatihin emriyle buraya bir cami yapılır ve avlusundaki türbeye Eyüp Ansari gömülür. Eyüp Camii o günden bugüne pek çok tadilatlar görmüştür. Ama değişmeyen; burasının günün her saatinde ziyaretçiler ile dolup taşması ve buranın Kâbe ve Mescidi Aksa Camiinden sonra İslam dinin üçüncü kutsal ziyaretgahı olarak kabul edilmesidir.

Ya Vedud Sultan

Ya Vedud Sultan, Konstantineyye'nin gün boyu, geceler süresi "*Allah'ım bu güzel şehrin islamın olduğunu gördüğüm an benim canımı al.*" diye yalvarırmış. 29 Mayıs günü II. Mehmet'in ilk askerleri surdan içeri girerken ruhunu teslim etmiştir.

Hünkar şehri kuşatalı on günden fazla bir zaman olmasına rağmen şehir düşmüyordu. İşte o günlerde askerler arasında bir rivayet dolaşıyordu: "Bizans kalesinde Ya Vedud isminde Tanrı'nın çok sevdiği bir zat var. Bu yüce zat her gün sabahdan akşama kadar "*Fetih olmasın*" diye dua eder. İşte bu zatın, Tanrı indinde pek makbul olan duası fethin gecikmesine sebeptir. Bu rivayet dönüp dolaşıp padişahın, genç hükümdarın kulağına kadar geldi. Padişah, Akşemset-

tin Efendi başta olmak üzere âlim ve şeyhleri huzura davet etti. “*Dün gece bazı şeyler duydum, bu güzel şehri, almadan mı döneceğiz acep geri, siz ne dersiniz ki?*”

Padişahın bu sorusuna cevap Akşemsettin Efendi’den geldi. “*Hiç üzülme padişahım, Şeyh Maksut’un halifelerinden biri olan Ya Vedud Sultan’ın ölümü ile düşecektir. Onun yüzü suyu hürmetine elimize varamayan şehir için daha bir kırk gün dayanmamız gerekecek. Çünkü Tanrı’nın sevgili kulu Ya Vedud, bu zamanın sonunda Tanrı’sına kavuşacak.*”

Konstantiyye Fethedilmiştir. Sultan II. Mehmet, Ayasofya’yı seyredip dolaşırken Terledirek adlı bir yerde ilahi bir nurun parladığını görüp üzerine vardılar, gördüler ki ilahi bir nur beyaz mübarek vücut kibleye dönüp yatar.

Gördüler ki nurlu göğsünde kırmızı et ile Ya Vedud ismi yazılmış, hemen Akşemsettin, Sivasî Kara Şemseddin ve yetmiş adet büyük veli buyurdular ki “*İşte padişahım İstanbul’un elli günde fetholmasına sebep bu idi ki Allah’ın hikmeti ile İstanbul’un fethini ellinci günde rica o gün ruhu teslim eden bu meczuptur ki daha önce padişahımı haberdar etmiştik.*” dediler.

Hemen bütün bilgin, salih ve erdemliler mübarek cesedini yıkamak istedikleri sırada Ayasofya’nın Terlerdirek köşesinden “*Merhum yıkanmıştır, hemen defnedin.*” diye ses duyulunca bütün hazır olanlar susup hayran oldular.

Sonra bütün şeyhler Ya Vedud Sultan’ın mübarek cesedini tabuta koyup Şehitkapısı’nda defnetmek isteyip tabutu götürenler kendilerini Eminönü iskelesinde bulup oradan bir kayığa binip şimşek gibi kayık kürek çekmeden ve yelken açmadan Ebu Eyyub -ı Ensari hazretleri yakınında karar edip hemen tabut kayıktan Allah’ın emri ile çıkıp o yerde kazılmış bir mezarda tabut durup ardı sıra bütün gazi ve bilginler varıp duydular ki anılan kabirden “*Ya Vedud*” ismi

duyulurdu.” İstanbul’un fethi madde ve mana güçlerinin bir araya gelmesiyle gerçekleşmiştir.

Rumelihisarı gibi heybetler heybetini üç ayda meydana getirivercek inşa kudreti, topu devletirerek aşılmaz surlarda büyük gedikler açan ilim, gemileri bir gecede karadan yürütüveren hendese, düz giden gülleye daireli kavis çizdiren buluş: kudretli bilekler ve yiğit yürekler kadar üstün bir medeniyete malik olma ile Türk’ün maddi gücünü, medeniyet üstünlüğünü gösterir.

Çağ Açan Padişah

Fatih Sultan Mehmet Han, dünya çapında bir devlet kurma fikrine yürekten inanmıştı. Bu idealin gerçekleşmesi için ömrünü fetihlerde geçirdi. 32 yıl süren saltanatı boyunca ikisi imparatorluk, altısı prenslik, beşi de dükalık olmak üzere irili ufaklı 17 devletin topraklarını fethetti. Karadeniz'i bir Türk denizi haline soktu, bütün Balkan yarımadasını ele geçirdi ve Ege'de bazı adaları aldı. Babası Sultan II. Murat'tan devraldığı Osmanlı Devleti'nin topraklarını 2,5 kat arttırdı.

Fatih Sultan Mehmet, fetihleriyle olduğu kadar, devlete düzenli sürekli bir yapı kazandırmak için getirdiği düzenlemeler açısından da Osmanlı tarihinde önemli bir yer tutar. Fatih Kanunnamesi'yle yönetim, maliye ve hukuk alanlarında kurallar koyarak devletin işleyişini düzenledi. Geniş

görüŖlü ve açık düŖünceli bir padiŖah olarak kültür ve sanat alanında geliŖmeye öncülük etti. İnsanlara, inançları konusunda eŖi görlmemiŖ bir hoŖgr gösterdi. İstanbul'u aldıktan sonra İtalyan hümanistleri ve Rum bilginlerini sarayında topladı. Ortodoksluğun tek ve en büyük koruyucusu oldu. Patrik, Osmanlı protokolüne göre vezir rütbesine eŖ tutuldu. Patrik II. Gennadios'a Hıristiyan inancının temel ilkelerine iliŖkin bir eser hazırlattı ve Osmanlıcaya çevirtti.

Fatih Camii'nin çevresinde kurduğu sekiz medrese, İslam ilimleri alanında yüz yıl boyunca imparatorluğun en önemli ėretim kurumu oldu. Zaman zaman "Ulema" adı verilen İslam bilginlerini bir araya toplayarak onların tartıŖmalarını dinlerdi. Bilginlere karŖı büyük yakınlık gösterir, onlara saygı ile davranırdı. Osmanlı İmparatorluğu, Fatih'in hükümdarlığı zamanında matematik, astronomi ve ilahiyat alanında en yüksek düzeye eriŖti.

Fatih Sultan Mehmet, 1481 ilkbaharında yeni bir sefere çıkarken Gebze yakınlarında vefat etti. Bazı araŖtırmacılara göre zehirlenerek ldrlmŖtir.

İlim ve Fikir Adamı Fatih

Çocukluğunda okumaktan hoşlanmayan ve daha çok silahşorluğa heves eden bu yüzden de babası II. Murat'ı çok üzen Fatih, Molla Yegan (Mehmet bin Armağan)'ın hac dönüşü hediye olarak getirdiği büyük âlim Molla Gürani'nin terbiyesine verilerek mükemmel yetiyecek, devrin en büyük ilim ve irfan koyucularından biri olacaktır.

Fatih'in Manisa'da geçirdiği ikinci şehzadelik devresi, gerek şahsı gerekse Osmanlı Devleti için çok verimli olmuş, bu devrede ruhen ve ilmen pişerek olgunlaşmıştı. Sâmiha Ayverdi bu hususta şunları yazıyor:

“Genç Şehzade bu müddet zarfında, akademik bir faaliyet devrisine girerek, liyakatli hocalar karşısında malû-

matını genişletmiş; Felsefe, Matematik okumuş, Arapça ve Farsçayı ana dili gibi öğrenmiş; Lâtince, Yunan ve Sırpçaya çalışmış; Tarih, coğrafya ve askerlik bilgisinde fevkalade ilerlemiş, bir yandan da dünya cihangirlerinin hayatlarını dikkatle mütalâa ederek, bunların doğru ve yanlış taraflarına parmak koymuş, böylece de yaşanmış tarih maceralarının muhasebe ve yekûnu, onu plân ve sistem fikrinin lüzumuna esaslı suretle bağlamıştır.”

Kudretli bir asker olduğu kadar geniş görüşlü bir fikir adamı olan Fatih fetihten sonra 8 kiliseyi medrese haline getirmiş; Zeyrek ve Ayasofya medreselerini açmıştır.

Fatih kendi ismiyle anılacak külliyesinin, üniversitesinin inşaatına 1462’de yani fetihten 9 sene sonra başlamış ve inşaat 8 yıl sürerek 1470 yılında bitirilmiştir. Fatih medreseleri topluca “Sahn-ı Seman” adı ile anılır. Medreseler sekiz tane olduğundan, Arap dilinde sekiz manasına gelen “seman” ve payitahtın en merkezinde meydanda olmasından dolayı da “meydan” manasına gelen “sahn” ve hep beraber “Sahn-ı Seman” ismi verilir.

Fatih Külliyesi; kütüphaneleri, büyük hastanesi, sübyan mektebi, talebelerin yemekhaneleri, onlara ve fukaraya yemek pişiren matbahlar, hamamlar, seyyahlar için kervan-saraylar, zayıflar için melceler ve büyük ağaçların gölge verdiği muazzam bahçeleri ile gelip geçenler ve orada kalanlara daima ikramlarda bulunan, tam manası ile küçük bir şehir, bugünkü tabiri ile bir “Çifte Üniversite” idi. Külliye bahçe ve avlular dâhil 120 bin metre karelik bir sahayı kaplıyordu.

Fatih medreseleri ilk bakışta bir bütün arz ederse de derslere göre muhtelif kısımlara ayrılmıştır: Hariç (İlkokul), Dâhil (Ortaokul), Tetümme (Lise) ve Sahn-ı Seman (Yüksek okul) Medresesi. Bu bölümün en yüksek kısmı Sahn-ı

Seman teşkil eder. Burada felsefe, mantık derslerinin yanında fizik, madenler, felekiyyat (Astronomi), hayvanat ve insaniyet de okutulurdu. Hakimler, hekimler, mühendisler bu medresede yetişirdi. Hariç ve Dâhil medreseleri birer yetiştirici kısımdı.

Medreselerde tahsile ilk önce Hariç medreselerinde başlanırdı. Buradaki dersleri başaran öğrenci, bilgisini ilerletmek için bir derece daha yüksek kısım olan Dâhil medreselerine devama başlardı. Bir bölümü bitirip diğerine geçmeye hareket denirdi. Bu iki kısmı muvaffakiyetle başaran öğrencinin Sahn medresesine dâhil olmadan evvel geçirmeye mecbur olduğu bir üçüncü mektep daha vardı ki buna “Musile-i Sahn” yahut kısaca “Tetümme Medreseleri” denilirdi.

Tetümme medreselerinde okuyan öğrenciye ilmi aşktan kinaye olarak softa denirdi. Tetümmede muvaffak olarak Sahn medresesine devam etmeye hak kazanan öğrenciye de Danişmend adı verilirdi.

Sahn-ı Seman medreseleri, Fatih medreselerinin en büyüğü, bugünün üniversite mesabesinde bulunuyordu. Bura-ya devam eden öğrenciye Muit denirdi.

Üniversitede tedrisat sabahleyin kuşluk vaktinden sonra sabah yemeği yenince başlar ve öğleye kadar devam ederdi. Öğrenciler sabahleyin, ezan ile beraber odalarından çıkarlar, (her medrese binası 19 odadan ibaretti ve her odada 3 kişi kalırdı) namazlarını topluca Fatih Camii’nde kıldıktan ve çorbalarını içtikten sonra dershanelerine dağılırlardı. Öğleden sonra ders olmadığı gibi, salı günü dersler umumi olarak tatil edilirdi. O gün medrese öğrencisinin kütüphanelere giderek o hafta içinde okuyacakları kitapları kopya etmeleri ve çamaşır yıkamaları ve diğer işlerini görmeleri içindi.

Umumiyetle öğrenciler, ulemaya mahsus bir kisve olan başlarına sarık, sırtlarına cübbe ve ayaklarına yemeni giyerlerdi.

Dershanelerin zemini hasırla döşenmişti. Öğrenciler yere oturarak dersleri takip ederlerdi. Derslere gelmeyen öğrenci şiddetle takip edilir ve bizzat müderris o öğrencinin odasına giderek ve niçin gelmediğini tetkik eder; mazeretsiz derse gelmeyen cezalandırılırdı.

Fatih üniversitesine öğretim üyesi olabilmek çok güç bir işti. Bunlar en azından Bursa ve Edirne medreselerinde hocalık yapmanın yanında bir de hükümdara tez sunuyorlar ve daha sonra Fatih'in de iştirak ettiği büyük bir heyet huzurunda imtihan vererek sultan medresesine öğretim üyesi olabiliyorlardı.

Müderrisler, derslerinde takip edecekleri usûlde serbest bırakılmışlar ve liyâkatleri kabul edilerek kendilerine müdahale düşünülmemiştir.

Süheyl Ünver'in "*Türk ilim ve marifetinin Perikles devri*" diye vasıflandırdığı bu devirde ilim asla politikaya karıştırılmamış ve her zaman onun üstünde tutulmuştur. Fatih'in huzurunda, âlimlere oturmak müsaadesi verildiği halde devlet adamlarına bu imtiyaz verilmemiştir. Hatta bu durumdan gücenen, âlimler oturduğu halde kendisi ayakta duran Mahmut Paşa:

"Ben de medrese mezunu okumuş bir adam ve hatta sadrazamım. Neden diğer âlimler gibi ben de oturmayayım?" demesi üzerine Fatih'in gönderdiği cevap ne kadar manalıdır:

"O devlet otoritesine geçmiştir, oturamaz, istiyorsa bundan vazgeçsin, sarığını sarıp gelsin otursun."

Fatih geceleri bizzat medreseleri dolaşır, öğrencileri çalışmaya teşvik ederdi. Padişah mezun olacak danışmentler-

le şahsen alâkadar olur, ilerdeki terfileri göz önünde tutarak, hatta bunlar için de cebinde bir not defteri taşırdı. İleride vereceği görevler için her birinin teker teker sicillerini tutardı.

Bir gün vezirinin “*Padişahım devletin mühimce bir gelirini medrese öğrencisine vakfediyorsunuz. Fakat bunlardan yüzde on adam çıkmaz, yüzde doksanı aylak yiyici olur*” demesi üzerine ilim ve irfan ordusunun serdarının verdiği şu cevap; hem çok güzel, hem de bugünü düne bağlaması bakımından düşündürücüdür:

“*Onların içinden benim istediğim gibi yüzde bir âlim yetişsin ben razıyım. O bir memleketi aydınlatmak için muazzam bir varlıktır; ben böyle bir âlim yetiştirmek için doksan dokuzunu, onun hatırı için doyuruyorum.*”

Tam teşkilatlı olan bu külliye mimarî ve şehircilik bakımından da bir şaheserdi. Bu üniversitede ayrıca çok zengin bir kütüphane, tıp öğrencilerinin çalışmasına mahsus 70 odalı, 80 kubbeli ve 200 hastabakıcı, başhekim, iki hekim, bir kehhâl (göz hekimi), bir cerrah (operatör), eczacı, hademe ve kapıcısı bulunan bir Darüşşifâ (Hastane) ve Tâbhâne (misafirhane) bulunuyordu.

Hekimlerin her gün iki defa hastaları ziyaret etmeleri, hizmet edenlerin de hastalarla güzel güzel konuşup, onlara iyi muamele eder insanlardan olmaları şart kılınmıştır.

Burada hastaların bir kısmı yatar, bir kısmı da ayak tedavisi görür ve ilâçları da verilirdi. Hastalara verilen ilâçlardan başka ruhî tedavide yapılırdı. Musiki tedavisi ile hastaların ızdırapları teskin olunurdu.

Külliyeğe bağlı olan Tâbhâne, ziyafet hane ve altına geniş bir kervansaray yapılmıştır. Zengin fakir herkes Tâbhâne’ye inebilirdi. Yalnız burada ancak üç gün ve üç gece kalınabilirdi.

Fatih devrinde bütün ilim adamları gibi, hekimlerde büyük itibar görmüşler bilginler defterinin son yedi sırasında yer almışlardır. Bu hekimler arasında:

Ahmet Kutbeddin-i Âcemî, Şükrullah Şirvanî, Hoca Atûullah-ı Âcemî, Yakup Paşa, Yahudi iken Müslüman olup, defterdarlık derecesine kadar erişmiş ve hatta vezir olmuştur. Fatih'in özel hekimliğini yapan bu adam onu zehirlediği söylenir.

Hekim Lâri (Fatih'in son hastalığı sırasında onu tedavi etmiştir), Hekim Arap, Altuncuzade (Kuyumcuzade) İhtibâs-ı Bevl (idrar tutulması) tedavisinde ilk defa sonda imal etmiş ve kullanmıştır), Âhî Çelebi, Hekim Atufî, Hekim Beşir Çelebi, Hekim Halimi, Mesut b. Hakimed-din, Eşref b. Muhammed ve Akşemsettin meşhurdur.

Cerrahlar arasında en başta Fatih'in Cerrahbaşısı Ali Efendi olmak üzere Cerrah İshak, Sabuncuoğlu Şerafettin anılabilir.

Semaniye medresesi açıldığı sıralarda Fatih külliye de kendisine de bir oda ayrılmasını istedi. Fakat müderrisler (profesörler) bu isteği reddederek şu cevabı verdiler:

“Siz padişah külliyesinin kurucususunuz ama ilim adamı değilsiniz. Önce imtihana girin, Danişmend olun, tercih ettiğiniz ilim şubesinde tez yapın, eser verin, sonra müderrisliğe erişin ancak böylelikle ilim ocağında makamınız olur.” dediler.

Keskin kılıcı kadar kafası aydın genç cihangir ilme başını eğdi.

Fatih'in büyük hizmetlerinden birisi de Enderun'u yeniden teşkilatlandırması oldu. Medresenin karşısına oturduğu bu kuruluş, memleket idaresi için boy boy, sınıf sınıf adamlar ehli kişiler burada yetiştiriliyordu.

Bu arada Türkiye'de Rönesans'ın gerçek temsilciliğini

yapan, hakiki bir kültür sentezi kurarak âlimlerle içli dışlı münasebeti, denizin yuvarlanan dalgaları gibi bölünmez, ayrılmaz bir yekparelik arz eden Fatih'in sarayı yerli ilim adamlarının yanında yabancı ilim adamlarıyla da dolup taşmaktaydı.

Âlim Şark'lı ve Garp'lı olsun, Müslüman veya Hıristiyan olsun Fatih için aynıydı. Akşemsettin ve Molla Gürani ondan ne kadar iltifat görmüşlerse Trabzonlu şair ve filozof Gorgios Amirutzes (Amuriçi), Cyriacus Pizzicollı, Anconalı Cyriacus ve Giovanni Maria Angiolello (Anjello)'da aynı iltifatı görmüşlerdir.

Fatih yolculuklarında, seferde tek veya heyet halinde âlim ve şairleri yanında götürür, merasim ve düğünlerde de bu âlimleri sofrasında bulundurmaktan zevk alırdı. Onun fikir ve sanat adamlarına karşı duyduğu samimi muhabbetin şu güzel ifadesini beraber okuyalım:

İsfendiyar oğullarından müstahkem Sinop kalesine çekilen İsmail Bey, burada kalenin metanetine ve donanmanın kuvvetine istinaden çok kuvvetli bir müdafaada bulunabilmek imkanına malik olduğu halde kendisiyle müzakereye girişen Veziriazam Mahmut Paşa'nın verdiği teminat üzerine hiçbir mukavemette bulunmaksızın Fatih'e teslim olmak büyüklüğünü göstermişti.

İlmi ve ahlaki fazilet ve meziyetleri ile Fatih'in karargahına gelirken Osmanlı vuzerâ ve ümerâsı tarafından hürmet ve tazimle karşılanmış, Fatih bile istikbal için ayağa kalkıp birkaç adım yürümüş ve İsmail Bey el öpmek isteyince:

“İsmail Bey, sen benim ulu kardeşimsin, reva mıdır ki elim öpesin.” diyerek bu münevver Türk devlet adamının elinden tutup tahtında kendi yanına oturtur.

Fatih, bütün tarih boyunca hocalara ve hocalık mesleğine en büyük samimi saygıyı gösteren, hükümdarlar hüküm-

darıdır. Aslında ilme ve hocaya saygı bu büyük milletin hamurunda, pişmiş aşında teneffüs ettiği havasında vardır.

Dizlilere diz çöktürüp, başlılara baş eğdiren Fatih ancak bir âlimin elini öpmek için eğilirdi. Hocalarının kendisine yalnız Mehmet diye çağırmasını isterdi. Kendisine dayak atmanın yanında, şeriata aykırıdır diye gönderdiği fermanı parça parça eden, huzurunda ve her karşılaştıklarında; “*Sakin haram yeme*” tavsiyesi ile ikaz eden vezirlik teklifini reddeden, bayram günleri bile davet olunmadıkça ziyaretine gitmeyen Molla Gürani’yi Fatih nerede görse elini öperdi.

Zamanımızın Ebu Hanife’si dediği Molla Hüsrev’e camide bile rast gelse ayağa kalkardı. Âlimlere olan sevgisinden dolayıdır ki Azerbaycan’dan İstanbul’a davet ettiği Ali Kuşçu’ya her konak için gündelik bin akçe verdiği gibi, Ayasofya medresesine de 6000 akçe aylıkla müderris tayin etti.

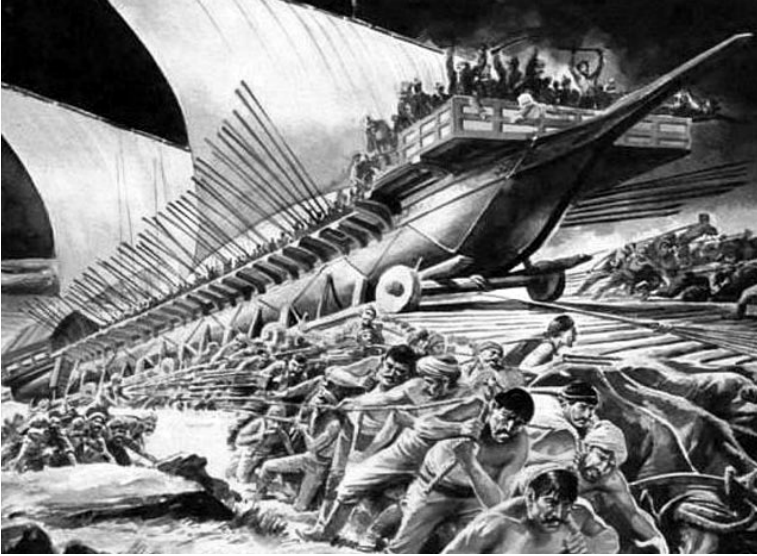
1472’de hacca giden Molla Cami’ye, Hoca Ataulah Kirmani’yi göndererek, onu İstanbul’a davet etmiş ve Cami’ye hediye olarak 5000 altın göndermişti. Yine Fatih, Zembilli Ali Efendi’yi ayda 900 akçe ile Edirne’de Taşlık Medresesi’nin müderrisliğine tayin etmiş ve parayı az bularak 5000 akçe de hediye vermişti.

Fatih müderrislerinden Hüsameddin Hüseyin’i çok sevdi. Onun sunduğu şerbeti: “*Başkasının elinden içilmez ama senin elinden içerim.*” diyerek tatlı ve ballı sözlerle alıp içerdi.

20 yaşında bir genç iken Fatih’in hocalığına ve nedimliğine alınan, 1470’de de vezir olan ve müstesna bir zekaya sahip Sinan Paşa; Fatih’in sevdiği ve saydığı âlimlerden birisiydi. Tazarruât adlı eserinde aşkı onun kadar güzel tarif edene az rastlanmıştır:

Gemileri Yürüten Padişah

“Aşk bir denizdir ki örtülmez, aşk bir sırdır ki açılmaz. Aşk masal ve sihir (büyü) değildir. Her aşk davası eden âşık olmaz, her muhabbetten dem vuran sadık olmaz. Aşk ilâhî bir sevgidir, her kalpte bu sevgi bulunmaz. Aşk bir kimyadır; onun madeni can olur. Aşk bir cevherdir; onun mekânı kan olur. Aşk bir zevktir; onun da başka bir dili var. Aşk bir şevktir; onun da ayrı ehli var.”

Mühendis Fatih

Fatih İstanbul'un çok sağlam olan çift katlı kara surlarını yıkmanın ancak top ile mümkün olacağını düşünerek, o tarihe kadar görülmeyen sayı ve çapta topların dökülmesi işine, Muslihiddin, Samca Paşa ile Macar Urban (Orban)'ı görevlendirdi. Urban geçim sıkıntısı çektiği, ücret konusunda İmparator Kostantin'le anlaşamadığı için Bizans'tan ayrılmış, bir rivayete göre de kaçmış ve Fatih'e ricada bulunarak Türk hizmetine alınmış bir dökümcüydü. Mehmet Ziya Dukas'tan naklen bu hususta şunları yazıyor:

“Urban İstanbul'un müdafaası için Kostantin Dragazos'a hayli zamandan beri hizmet ediyordu. Fakat Kostanti'nin kendisine ettiği lütuflardan memnun olmadığı için Bizans'tan gizlice kaçarak Fatih'e iltica etmiş ve memnulukla kabul olunmuştu. Urban, Fatih'in birçok nimetle-

rine ve ihsanlarına mazhar olduğu için kendisine maaş da bağlanmıştı.

Fatih, o güne kadar icat edilip kullanılmış bütün ateşli silahlardan üstün bir çapta top yapıp dökmeye muktedir olup olmadığını Urbandan sordu. Urban, Babil'in burçları kadar metin ve sağlam olsa bile İstanbul'un eski burçlar ile kalesini yerle bir edebilecek çapta taş güllerle atacak havan topları dökmeye muktedir olduğunu cevap olarak bildirdi ve fakat askerî fenlerde (Balistik) denilen atış ve güller meselelerine vakıf olmadığını ileri sürdü."

Balistik hesaplarını bizzat Fatih'in yaptığı, o zamana kadar misli görülmemiş bir top döktürmüştür ki adına "Şahi" adı verildi. 300 kantar (yaklaşık 17 ton) bakırdan döküldü. Bu toplar 1200 okka (1.5 ton) ağırlığındaki merimleri 1000 metrelik uzaklığa atabilecek güçteydi. Fatih toplam üç tane Şahi, 127 tane de diğer toplardan döktürdü.

Şahi toplarını yüz manda ancak çekebiliyordu. Topların taşınması için ayrıca elli çift mandayla 700 de asker kullanıldı, iki ayda Edirne'den İstanbul surları önüne gelindi. Bu toplar, dünyada yapılan topların en büyükleriydi. Topun ilk tecrübeleri Edirne'de Cihannüma Sarayı'nın önünde yapıldı. Topun patlamasından, yakında bulunan kimselerin dillerini yutmamaları ve gebe kadınların çocuklarını düşürmemeleri için Fatih koca topun atılacağı zamanı ilân ettirdi.

İki saatte doldurulan top ateşlendiği zaman şehrin bütün camları kırıldığı gibi, şehirde duman içinde kalmış ve güllesi bir mil uzağa gidip altı ayak derinliğinde yere gömülmüştür. Diğer taraftan yer üstünde ise Türk mühendisleri yürüyen kuleler (tanklar) yapıyorlardı. Altında büyük makaralarla hareket imkanı verilen bu kulelerin çatı keresteleri iki kat deve ve manda derisiyle kaplanıyordu. Ateşe karşı dayanıklı olması için de aralarına toprak dolduruluyordu.

Üst katlarına içinden ve dışından yapılmış muntazam merdivenlerle çıkılıyordu. Bu yürüyen dev kuleler (tanklar) üstün bir teknolojinin meyvesiydi. Barbaro dahi; “İstanbul halkının tamamının bir ayda yapamayacağını Türk Ordusu bir gece yapmayı başarmıştı” demekten kendini alamıyordu.

6 Nisan 1453 Cuma günü İstanbul kuşatması başlama-sına rağmen, ilerleyen günlerde bir netice alınamamıştı. İşte bu sıralarda, Fatih dâhiliğini bir kez daha göstermiş, 67 veya 72 parçalık Türk gemisi 21-22 Nisan pazar günü gece-si karadan yürütülerek Haliç’e indirilmişti. Aslında bu olay akıllara durgunluk verecek şekilde azametli bir işti.

Rumların karabarut ve zift karışımı olduğu bilinen gre-juva ateşine karşı Osmanlı donanması yanmaktan korun-mak için bakır zırhla baştan sona kaplanmıştı. Bununla bağlantılı olarak sütte gerisindeki hedeflere ateş yapan bir havan topu icat edildi.

Gemileri Haliç’e indirmeyi başaran Fatih daha sonra Haliç’e uzun bir köprü kurmayı denedi. Çünkü karşı yakaya askerin çıkması lazımdı. Birçok fiçileri demirlerle birbirine bağlatarak uzun zincirlerle gerdirdi. Daha sonra da üzeri-ne tahta, taş ve toprak döşettirdi, bir rıhtım şekline getirtti. Köprü adeta bir şose halini almıştı. Köprü son derece sü-ratle yapılmıştı. Bir gecede yüz bin kişi birden bu iş için seferber edilmişti.

Böylece köprü üzerinde geniş bir muharebe meydanı kurulmuştu. Bizanslılar bu köprüyü bir gece baskınıyla yık-mak istemişlerse de topçularımızın atışlarıyla engellenmiş-lerdi. Bu sırada Bizans donanması da batırılmıştı.

Mimar Fatih

Çağlar boyunca çeşitli kavim ve milletler tarafından kuşatılan Bizans bir türlü düşürülememiştir. Bunun bir sebebi de Batı'dan aldığı yardım idi. Bu durumu en ince noktasına kadar bilen ve hazırlıklarını ona göre plânlayan Fatih, Bizans'a Avrupa'dan gelecek yardımı kesmek ve boğazı kontrol altına almak gayesiyle Yıldırım Beyazıt'ın yaptırdığı Anadoluhisarı'nın tam karşısına Rumeli (Boğazkesen) Hisarı'nın yapılmasını emretti.

Böylece Fatih hem Boğaz'ı, hem de Bizans'a gelen iaşe, asker ve malzeme yardımını kesecek, Anadolu ve Rumeli geçidi güven altına alınmış olacaktı.

Fatih'in burada böyle bir kale yaptırtmasının ikinci bir sebebi de babasının ahdini yerine getirmek, kabrinde rahat uyumasını sağlamaktı. Nitekim Varna'ya giderken babası

II. Murat'ın Bizans'ın takındığı tavır üzerine karşı yakaya geçmek için Cenevizlilere her nefer başına bir altın ödediğini hiçbir zaman unutmamıştı.

Hisarın yeni padişah ve adamları tarafından uzun incelemelerden sonra tespit edildi. Boğazın iki kıyısının birbirine el uzatırcasına yaklaşp, öpüştüğü burası; karşı sahile atlayıp geçmek isteyen ordulara eşik ve beşik taşı oluyordu.

Hisarın yapımı için İzmit ve Karadeniz Ereğli'sinden kereste, Anadolu'dan sağlam taşlar getirilmişti. "Bu malzemelerden başka birçok etrafları duvarla çevrili şehirlerdeki surların taşları ile İstinye körfezi üzerinde bulunan büyük ve nefis Saint-Michel Kilisesi'nin kalıntıları kullanıldı."

Hisarın plânı başta Fatih olmak üzere Mimar Muslihiddin tarafından çizildi. Yapımında Fatih'in bile taş taşıdığı ve heybetli burçlarla çevrili bir kale şehir manzarası arz eden bu muazzam abide; altı bin işçinin geceli gündüzlü vecd ve iman havasının lezzeti ve heyecanı içinde çalışması sayesinde 1452 günü temeli atılan kale 132 günde bitirildi. Hisar planı, Arapça "Muhammed" yazısı okunacak biçimde çizilmişti. Mim'lerin olduğu yerde kuleler, Hâ ve Dâl'in olduğu yerde ise istihkâmlar yer alıyordu.

Albert Cabriel'in "Hayret verici bir teşebbüs" olarak nitelendirdiği bu muazzam hisarın uzunluğu 250, genişliği 125 metre olup 31250 metre karelik bir alanı kaplıyordu. Halil Paşa, Zağanos ve Sarıca Paşa'nın adlarını taşıyan 3 büyük, 14 küçük kulesi vardı. Duvarlarının kalınlığı 3-5 metre, yüksekliği de arazi durumuna göre 5-15 metre arasında değişiyordu.

Rumelihisarı'nın kumandanlığına Firuz Ağa tayin edilerek, maiyetine dört yüz yeniçeri ile silah ve cephane verildi. Boğazdan geçecek bütün gemiler muayyen bir vergi ödeyeceklerdi. Emre itaat etmeyen batırılacaktı.

Edirne’de harp hazırlıkları ile bizzat meşgul olan Fatih, bilhassa İstanbul ve civarının plânları ile uğraşıyordu. Bizzat çizmiş olduğu bu plânlar ve haritalar üzerinde, kuvvetlerin yığılacağı noktalarla hücum noktalarını lağımların, nerelere yerleştirileceğini tespitte çalışıyor, Bizans’a ve onun harp kuvvetlerine dair bilgi toplamaya uğraşıyordu.

Fatih İstanbul’un imarı için çok çalıştı, her semtin yeni inşaatlarla süslenmesine gayret gösterdi. En büyük mimarî eseri 1470’de yaptırdığı Fatih Camii ve külliyesidir. Eyüp Sultan Camii (1458), Mahmut Paşa Camii (1463), Has Murat Paşa Camii (1471) hep onun devrinde yapılmıştır. Fetihten sonra verdiği şu emir onun mimariye verdiği değeri açıkça gösterir: “*Yapılar, surlar, onarılın; sarnıçlar, okullar, camiler, aşevleri yapılsın.*”

Cengaver Fatih

Savaş meydanlarında kanının son damlasına kadar çarpışmak, ölümü hiçe sayarak canını din ve devlet uğrunda hiç çekinmeden feda etmek, Türk'ün öz hasletlerindendir.

İşte Fatih bu çeşit kahramanlardan sadece birisidir. “Yastığı top güllesi, döşeği gönül ülkesi” olan ve tahtını harp meydanına kurarak zaferden zafere koşan İstanbul Fatih, imparatorluk kurma yolunda, cihangirlik sanatını atalarından, hükümdarlık terbiyesi ve kumandanlık vasıflarını da babası II. Murat'tan öğrenmiştir.

Bir devlet adamında bulunması gereken sebat, cesaret ve duruma göre isabetli karar vermek gibi gereken hassalar onda fazlasıyla mevcuttu. Fatih yarım tedbirlerle yetinmeyen ve hiçbir hareketin muvaffakiyetini şansa bırakmayan bir komutandı. Yapacağı seferlerin bütün teferruatını hazır-

lar, hiçbir şeyi tesadüfe bırakmazdı. “Kumandan Fatih ile Diplomat Fatih daima beraber hareket ederdi.”

Fatih, bütün siyasi ve askerî hareketlerini sonuna kadar gizli tutmakla meşhurdur. Bir sefer esnasında hangi istikamete gideceğini kendisinden sormak ihtiyatsızlığında bulunan kazaskerine:

- *Bana bak hoca! Eğer sakalımın tellerinden biri zihnimden ne geçtiğini bilecek olursa onu koparır atarım*” dediği meşhurdur.

Şiirlerinde bile prensipleşerek geçen bu itiyat muhtemeldir ki Ona Peygamberinden geçmiştir.

Rumelihisar’ı yapılırken Bizans imparatorunun güya engel olmak için haberci olarak yolladığı elçilere gereken cevabı verdiği halde isteklerinde ısrar ettiklerini görünce onlara: “*Benim gücümün yettiği yerlere imparatorunuzun ümit ve emeli bile yetişemez, varın imparatorunuza böyle söyleyin*” demesi; teslim teklifini kabul etmeyip de vergi vermeyi ve tabiiyeti benimseyebileceği haberini getiren elçilere karşı söylemiş olduğu;

“*Buradan gitmekliğim mümkün değildir, ya ben şehri zapt ederim, yahut şehir beni ölü yahut diri olarak zapt eder*” sözü onun kararında ne derece samimi ve yürekli, azim ve metanetinde ne derece kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Fatih macera ve hayal adamı değildi. Dünyaya gelen kahramanların en büyüklerinden olmakla beraber, Timur gibi dünyayı istila etme iddiasında bulunmayan veya Cengiz gibi yaradılıştan harp etmeyi ve tahrip etmeyi hiç düşünmemiştir.

Fatih, gelişi güzel bir cihangir olmuş olsaydı Sezarlar, Cengizler umurlular gibi istilâcılık hastalığının esiri düşüp dünyayı kana boyar ve zapt ettiği memleketlerde taş taş üs-

tünde bırakmazdı. Halbuki bugün dahi dünyanın kavramaktan aciz bulunduğu medeni ve ileri bir anlayışla, fethettiği ülkelerin değil yalnız halkına, medeniyet ve sanat eserlerine dahi saygı göstermesi, şahane tutumunun başta gelen faziletlerindendir.

Fatih silah kullanmaya lüzum gördükçe hayatını hiçe sayarak, tehlikeleri küçümsemesiyle de insanı şaşırtan bir şahsiyettir. Tehlikeli anlarda, askeri ilerlerse kendisi en önde görünür, geri çekilse en arkada bulunurdu. Ordusunun en küçük neferinden en büyüğüne kadar, ismiyle, nesliyle, kudret ve meziyetleriyle bilirdi.

Onun İstanbul’u kuşattığı günlerde, deniz savaşı esnasında gemilerinin mağlup edildiğini gördüğü zaman “Canbolat” adını verdiği beyaz atını denize sürmesi, Belgrat Muharebesi’nde Hunyadi’nin kuvvetleri karşısında düşmanın arasına girerek bizzat kılıç kuşanıp alnından yaralanması;

Topkapı surlarına kahraman askerleriyle birlikte ileri atılıp öncüler arasında “*haydi evlâtlarım bende sizinle beraber ölmeye hazırım*” diyerek cihat ve gaza yolunda sultanla neferin birleşip ölümüne meydan okuması;

Boğdan voyvodası ile yapılan muharebede yeniçerilerin korkaklık göstererek bir türlü hücumu kalkmazken onun at teperek askerin önünde bizzat hücumu kalkması,

Otlukbeli Savaşı’nda Uzun Hasan’ı birkaç saat içinde mağlup edip kaçırması Fatih’in komutanlığı yanında, savaş plânının iyi hazırlanmış ve iyi tatbik edilmesinin büyük payı vardır.

Cihanı içine alan bir zekaya sahip olan Fatih’i cihan-girlik mevkiine çıkaran olay hiç şüphesiz İstanbul’un fethidir. Çağlar boyunca pek çok defalar kuşatılmış olan dünya imparatorluğunun şahdamarı İstanbul nihayet bu dâhi Cen-

gaver Fatih tarafından alınmış, dünya, bu olay karşısında şaşkına düşmüştür.

Fatih, sıradan bir hükümdar değil, bir milli kahramandır. O, Türk milletinin hükümdarlar devrinde bir şahlanışı, hükümdarlık vazifesi almış bir Mehmetçik'ti. Devrinin kumandanlarında aranan bünyevî sağlamlıkta Fatih de mevcuttu. At sırtında uzun müddet yolculuk etmeye, açlığa, susuzluğa, uykusuzluğa dayanıklıydı.

Trabzon Rum Devleti üzerine sefere çıktığı vakit İstanbul'dan Trabzon'a kadar at sırtında hiç dinlenmeden yol almış, Gümüşhane dağlarında bir nefer gibi kayadan kayaya geçerek tırmanarak istirahati kendine haram etmiş ve hatta sefer esnasında yanında bulunan Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın annesi Sâre (Saray) Hatun Fatih'e:

“Bir Trabzon bu kadar zahmete değer mi?” diye sorduğu vakit ona:

“Hey ana, bu zahmet din yolundandır. Bizim elimizde İslam'ın kılıcı var. Bu zahmete katlanmazsak bize Gazi demek yalan olur.” cevabını vermişti.

Bu ifadeden anlaşılıyor ki Fatih kendisini sadece bir Osmanlı hükümdarı zannetmiyor aynı zamanda en büyük İslam hükümdarıdır. O, kılıcını Peygamber'in emellerine dayanan büyük idealini tahakkuk ettirmek için kınından çıkarmıştır.

Tarihte büyük imparatorluk kurucularının vasıflarını taşıyan cihanşümül hakimiyet fikrini iyice benimseyen Fatih'in cihangirane teşebbüslerinden biri de İtalya'yı da alarak, kendisine göz kırpan Batı Roma'nın da sahibi olmak istiyordu.

Wels bu hususta şöyle diyor:

“Mehmet'in ihtirası İstanbul'un zaptı ile tatmin olmadı. Onun gözü Roma'ya dikilmişti. İtalya'da Otranto şehri-

ni zapt ve yağma etti ve zaten içinden parçalanmış bulunan İtalya yarımadasının zaptını güden bu sefer teşebbüsü ancak ölümü ile bertaraf edildi.”

Fatih sert konuşan, kimseden çekinmeyen, zevk ve eğlenceye düşkün olmayan bir hükümdardı. Hayatının büyük bir kısmı seferlerde geçti. Her günü, her dakikası doluydu. Fethettiği şehirde gönlünce dinlenmek şöyle dursun, son nefesini bile fethettiği şehrin içinde olsun veremedi. Gebze’de Sultan Çayırı’nda, çadır altında öldü.

O, hakimiyet fikrini ciddi surette benimsemiş, hizmet aşkı ile yanan, dünya hakimiyeti için Allah’ın kılıcı olmak ve kendisi için hakimiyetin mukadder olduğunu yaymak işini de ihmal etmeyen gerçek bir cihangirdi.

Giritli Georgios Trapezuntios, 1466 yılında bu mahir komutan hakkında şunları söylüyor: “II. Mehmet, şüphesiz Kirus (Kurus)’tan, Büyük İskender’den de Caesar (Sezar)’dan da büyüktür. Hattâ söylenecek olursa, gelmiş geçmiş bütün hükümdarlardan üstündür...”

Teşkilatçı Fatih

Osmanlılarda ilk teşkilatlanma işleri Orhan Gazi zamanında ele alınmış ve devletin büyümesiyle mütenasibin teşkilatlanma meseleleri de muntazaman bir gelişme kaydetmiştir. Osmanlı Devleti'nin ana prensiplerinde İslam hukuku ve esasları hakim olmakla beraber bunun yanında en başta devletçe teşkilat meseleleriyle ilgili olmak üzere muhtelif hususlara dair bir takım hukuki nizamlar da meydana getirilmişti.

İstanbul'u zapt ettikten sonra Osmanlı Devleti'ni eskisinden daha merkeziyetçi bir hale sokmaya çalışan Fatih devletin askeri ve milli bütün teşkilatında seleflerinin zamanında ki kanunlara sadık kalmakla beraber kendisi de yeni birtakım kaide ve nizamlar ortaya koymuş, kendisinden önce mevcut olanlara da yeni şekiller vermiştir.

Devletin ana nizamlarıyla esaslı bir şekilde ilgilenen Fatih, bunları birer kanunname halinde bir araya toplayıp yazdırmaya karar verdi. Otlukbeli Savaşı'ndan döndükten sonra Karamani Mehmet Paşa'nın yardımlarıyla çalışmalarına koyuldu. Böylece Osmanlıların ilk anayasası sayılan "Fatih Kanunnamesi" veya "Kanunnâme-i Âl-i Osman" vücuda getirildi.

Eseri kaleme alan Leyszade Mustafaoglu Mehmet Efendi'nin takdim yazısına göre, evvelce çıkarılan kanunlar bir araya toplanmış, bunlara yeni maddeler ilâve olunmuştur. Nitekim Fatih; *"Bu kanunnâme atam ve dedem kanunudur ve benim dahi kanunumdur. Evlâd-ı Kirâmım, neslenbâden-neslen (nesilden nesile) bununla âmil olalar..."* demektedir.

Eser, herkesin anlayabilmesi ve istifade edebilmesi için, Fatih'in emrettiği şekilde, sade bir dille yazılmıştır.

Fatih Kanunnamesi, üç bölümdür. Birincisi devlet bütçülerinin resmî hayatını, mertebelerini anlatır. İkinci bölüm, padişahın ve şehzadelerin, hanedan azasının kudret ve şevketini, şahsiyetlerini, devlet varlığı üzerindeki tecellilerini izah eder. Üçüncüsü devlet hayatında mevkii olanların geçimlerini ve haklarını tayin eder.

Kanunnamenin en dikkate değer üzerinde en fazla durulan ve ihtilafa yol açan, farklı fikirlerin doğmasına sebep olan asıl maddesi ise hiç şüphesiz padişahlar için kardeş katlini meşrulaştıran maddedir.

Bu yüzden çok tenkit edilen Fatih, saltanat kavgalarıyla devletin zaafa uğratılmamasını önlemek için koydurduğu ve üzerinde durmak istediğimiz bahis konusu maddede şöyle demektedir:

"Ve her kimesneye (kimseye) evlâdımdan saltanat müyesser ola, karındaşların nizâm-ı âlem için katletmek mü-

nasiptir. Ekser ulemâ dahi tecvîz (caiz görme, müsaade etme) etmiştir. Onunla âmil olalar.”

Saadet, bahtiyarlık ve en yüce mutluluk gibi manalarda kullanılan “Devlet” sähipsiz değildir. Onun mutlak bir sahibi ve koruyucusu vardır. O babadır; Ebed-i müddettir. Oğuz destanında Yüce Yaratıcı; dünya hakimiyetini “*Gök çadır ve güneş de bayrağımız olsun*” diyerek Oğuzhan’a, soylarına dolayısıyla biz Türklere vermiştir.

Türk kavimlerinde, güçlü ailelerin küçük veya büyük devlet kurmaları gibi bir adet vardır. Bu devletlerde genellikle Selçuklu-Osmanlı gibi kurucu ailelerin adlarını taşır. Dolayısıyla istisnasız olarak bu devletler aile içinde iktidar kavgası sebebiyle yıkılmış, kısa ömürlü olmuştur.

Osmanlılardan önceki Türk-İslam devletlerinde belirli bir veraset-i saltanat kanunu bulunmadığı için saltanat iddiasıyla ortaya çıkan hanedan üyeleri arasında çatışmalar olmuş ve boş yere pek çok kan dökülmüştür.

Devleti hanedanın ortak malı sayan feodal devlet anlayışının yerine merkezîyetçi devlet nizamını ikame etmek için ilk Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey’den itibaren gayret sarf edildiğini görmekteyiz.

Fakat sultanların bu gayretleri şiddetli mukavemet ve isyanlara sebep olmuştur Beylikler devrinde de bu anlayış değişmemiş ve ancak Osmanlılarla birlikte devlet merkezîyetçi bir bünyeye kavuşmuştur. Osmanlı Devleti’nin uzun ömürlü olmasında da bu değişikliğin büyük rolü vardır.

Osmanlıların ilk asırlarında, belirli bir saltanat kanunu bulunmadığından, ölen hükümdarların yerine geçecek oğlunun yaşça büyük veya küçük olması o kadar önemli değildir. Bu mesele devlet adamlarıyla nüfuzlu Türk bey-

lerinin ellerinde idi. Fatih'e kadar saltanata geçen padişahlar amca ve kardeşlerini öldürmek suretiyle saltanatı kendi oğullarına hasretmişlerdir.

Ülkenin kan gölü haline gelip, küçük parçalara ayrılıp, dağılmasına milletimizin hiçbir durumda tahammülü yoktur. Bu durumu göz önüne alan tek devlet Osmanlı olmuştur; devletin nizamının bozulup ortadan kalkmaması için tedbir almakta gecikmemiştir. Bu işi de Fatih omuzlamıştır.

Adalet önünde başını eğen, bu hususta kolunun kesilmesine bile razı olan fetihlerin babası, ilim-irfan ordusunun serdarı Fatih; böyle bir kanunnameyi kılı kırk yarararak ve içi titreyerek hazırladığını biliyoruz. Kanunname açıklanmadan evvelde Osman ve Orhan Gazi, I. Murat, Yıldırım Beyazıt, Çelebi Mehmet ve II. Murat zamanında da yok edilmeler olmuştur.

İstanbul'u fethederek Peygamber müjdesine mazhar olan Fatih; devletin sonsuza kadar yaşaması yanında "İ'lâyı Kelimetullâh" hizmetinin de kesintisiz devam etmesini düşünerek, saltanat makamına geçenlerin kardeşlerini öldürme haklarını, tatbikattan alarak, kanun haline getirmiştir. Eğer getirmeseydi de tahta geçen bir şehzade öteki kardeşlerini berte-raf etmek zorunda kalacaktı.

Taht ve taç kavgalarının ülkeye ne ölçüde zarar verdiği, dirlik ve düzenin ortadan kalktığı herkesin malumudur. Umumî mantık hükmüne göre kişinin zararı, toplumun zararına tercih edilir. Önemli olan devletin sonsuza kadar yaşaması, ülkenin asayışı ve dirliğinin bozulmamasıdır. İsmet Parmaksızoğlu bu konuda şöyle demektedir:

"Atilla, Cengiz, Timur büyük fetihler yapmışlar, memleket topraklarını iki misline çıkarmışlardır. Ancak onlar, Türk törelerinde herhangi bir düzenleme yapmadıklarından kurdukları devletler ölümleriyle birlikte dağılmışlar-

dır. Halbuki Osmanlı sultanları devletin istikrarı, beka ve devamı için muhakkak ki bir insan olarak ızdırap duya duya en acımasız yasaları koymak ve uygulamak zorunda kalmışlardır. Fatih kanunnamesine dere etmekle devletin selâmeti için kardeş ve oğullarının yok edilmesini töre olmaktan çıkartarak yasal hale getirmiştir. Osmanlı hanedanının en çok eleştirilen bu yasası onların Türk Devleti'nin hakimiyeti için her şeyi yapma azimlerinde olduklarının bir delilidir.”

Kur'an önünde sabaha kadar ayakta duran, Hırka-ı Aa-adet önünde dört yüz senedir Kur'an okutan, has bahçesinde bir nar ağacının karınca basması üzerine kesilmesi için şeyhülislamından fetva isteyip de: “*Yarın mahşere varınca/ Hakkını arar karınca*”, diyerek ret cevabı alan, İslam'ın kılcı Osmanlı göz göre göre evlâdına kıyar mı? Elbette kıyamaz, hiçbir vicdan sahibi de böyle bir durumu tasvip etmez. Ama şu soruyu da sormaktan da edemez:

Eğer Fatih olmasaydı, Osmanogulları ne altı yüz yılı aşkın tek hanedan olarak kalabilirdi, ne de Osmanlı Devleti, bu tek ailede nesillerin mirasını devam ettirme nasibi Cihan Devleti'ne sahip olabilirdi. Kanuni Sultan Süleyman gibi şanlı saltanatına da adı, bir nizam kurucusu olma üstünlüğü ile cihangirliğinden önde yer almış hakana, öz iki evladını öldürten bu hanedan istikrarında devlet huzuru arama inancındır.

Üçüncü Mehmet ki 19 kardeşini bir arada boğdurmak tüyler ürpertici sahnesi, devletin o anda bulunduğu buhrandan ayrı olarak düşünülmelidir. İslam şeriatının benimseydiği “*Kişinin zararı umumun zararına tercih edilir.*” prensibinin sadece saltanat mevzuunda değil, devlet hayatının diğer bütün meselelerinde tatbikini görebilmek, insanlığın hasretidir.

Bizanslı tarihçi Kritovlus ise; “*Fatih’in en büyük gayesi adalet nimetinden yararlanmasını sağlamaktır.*” derken. Onun kanun anlayışına açıklık getirmekte, kardeş katli maddesinin keyfi idaresi için değil, halkın refah ve selâmet içinde yaşamasını sağlamak için koymuş olduğuna işaret etmektedir.

Fatih görüyordu ki devletin sonsuza kadar yaşaması için bir vergi vermek zorunludur. Bu “*Kan vergisi*”ni kim verecekti. Halk mı? Hanedan mı? Elbette bu kan vergisini sadık ve masum halk ödeyemezdi; o halde ödeyecek olan hanedandı. Devletin nizamı için bunlar kardeş bile olsalar yok edilecekti. Eğer bu hanedan, gerçek bir devlet yaratmak, bir iktidara sahip olmak istiyorsa, adaletin gereğini, ilk önce kendi nefsinde uygulamalıdır. Osmanlılar, bunu başarmışlar, hanedan sorumlularını kurban etmeyi, yasa haline koymuşlardır.

Ülkenin selameti ve refahı için “Padişahlar arasında akrabalık yoktur” prensibini kabul ederek, kardeşlik duygularını ikinci plâna atan, Osmanoğullarının birbirlerini telef etmelerinin saltanat hırsına bağlamamak gerekir.

Nizâm-ı âlem için oğlunu Şehzade Mustafa’yı feda eden ve pek çok tenkit alan Kanuni’nin bu tutumunu, Avusturya elçisi Busbecq: “*Müslümanlar Osmanlı hanedanının varlığı ile ayakta dururlar. Hanedan yıkılırsa din de mahv olur. Bu bakımdan din ve devletin selâmeti için hanedanın bekası evlâttan daha mühimdir.*” sözleri ile ifade eder.

Nitekim Taşlıcalı Yahya, Şehzade Mustafa’nın katli münasebetiyle yazdığı ünlü mersiyesinde:

“İlâhi, cennet-i firdevs ana turağ olsun Nizâm-ı âlem için padişah sağ olsun” diyerek meseleyi dile getirir.

Şimdide konumuzun can alıcı noktası olan kardeş katli meselesinin şeri dayanağı ve tatbikatına cevap bulmaya ça-

lışalım. İslam hukukunda, üç çeşit suç ve ceza vardır: Had suç ve cezalar: Hırsızlık, yol kesme, zina, dinden dönmek ve devlete isyan. Bu suçların unsurları teşekkül ettiği takdirde tatbik edilecek cezaları Allah ve Resulü tarafından tespit edilmiştir. Şahsa karşı işlenen suçlar: Cezaları kısas ve diyetdir. Tazir suç ve cezalar: Esrar içmek, üç şahitle ispat edilen zina suçu gibi.

Kardeş katli meselesinin birinci şer'i dayanağı, her hukuk nizamında bulunan devlete isyan suçudur. İslam hukukunda, had suç ve cezalar arasında yer alan isyan adı altında düzenlenmiş ve unsurları tahakkuk ettiği takdirde idam cezası ile cezalandırılmıştır. Bu isyan eden padişahın oğlu ve kardeşi de olsa, şer'i hüküm değişmeyecektir.

Fatih'in kanun maddesindeki kardeş katlinin birinci gurubunu, bu tip hadiseler teşkil etmektedir. Ancak nazariyat bu olmakla beraber tatbikatta her zaman nazariyatı takip etmemiş, kanuna rağmen araya giren jurnalcilerin ve yalancı şahitlerin beyanıyla, şeyhülislamdan isyan suçu imiş gibi fetva alındığı görülmüştür. Beşikteki bir bebeğin öldürülmesini haklı göstermek yahut buna uyuyor demek ebetteki insafla bağdaşmaz.

Ancak Fatih, kanunnamesinde böyle bir durumu da emretmemektedir. Tatbikatın yanlışlığını Fatih'e yükleyemeyiz. Bu şer'i bir hükmün suiistimalidir. Bu suiistimal elbette kötü ve günahtır; yapanlarda manen mesuldürler.

Kardeş katli meselesini keyfi iradeyi hakim kılmak şeklinde değil, nizâm-ı âlemi devam ettirmek için şer'i hükümlerin tatbiki tarzında değerlendirmek icap eder. Osmanlı kardeş ve evlât katlinin, günümüz zihniyeti ile değil de o devrin şartları içinde hissiyattan uzak bir şekilde ele alınmalıdır. Sadece Osmanoğulları değil, İslam devletlerin-

de ve muasır Avrupa devletlerinde aynı olayların birkaç katı vukua geldiği gözden uzak tutulmamalıdır.

Sözün kısası; Osmanlı padişahlarının, bu hazin çözüm şeklini seçmeleri, o zamanın şartları içinde başka çarenin bulunmamış olmasındandır. Bu gelenek; I. Ahmet'ten itibaren biraz tavsamış, IV. Murat'tan sonra ise ortadan kalmıştır. I. Ahmet'e kadar istisnasız olarak babadan oğluna geçen hükümdarlık bundan sonra hanedanın en yaşı erkeğine geçmeye başlamıştır. Bu güzel usul, şehzadelerin saltanat ihtiraslarını törpülemesine karşılık bir takım mahzurları da beraberinde getirmiştir.

Zira bu yeni usule göre kafeste en çok hapis hayatı yaşayan, dolayısıyla ruhen ve bedenen en çok yıpranmış olan şehzadeye saltanat yolu açılmıştır. Bu durum II. Mahmut'a kadar devam etmiştir. Şehzadeler ancak bundan sonra serbest bir hayata kavuştukları için bilgi ve tecrübelerini arttırabilmişler ve kendilerini devlet yönetimine hazırlayabilmişlerdir.

Diplomat Fatih

Kumandanlıkla diplomatlığı birleştiren Fatih; hangi devletle muharebe yaparsa, o devletin iç ve dış münasebetlerini, zaafalarını, kuvvetlerini, inceden inceye tetkik eder ve muharebeyi, hasmının en zayıf ve kendisinin en kuvvetli olduğu zamanda verirdi. Harplerde inisiyatifi daima elinde tutardı.

Fatih çok kere gayesine harpsiz ulaşmayı tercih etmiş, bu suretle aldığı yerlerin mali kaynaklarını yıpratmadan idaresi altına almıştır. Yalnız tekliflerine menfi cevap aldığı yerlerde askere yağma için izin vermiştir.

Fatih, cülusunu tebrik için Edirne'ye koşan devletlerin elçilerine çok nazik davrandı. Onlarla ayrı ayrı antlaşmalar yaptı. Venediklilerle eski antlaşmayı yenileyerek Anadolu kıyılarından buğday ihracına izin verdi. Macaristan'la üç yıl süreli bir mütareke imzaladı. Ayrıca Eflak, Midilli, Sa-

kız, Rodos ve diğer devletlerle de antlaşmalar yenilendi. Bu gelişmeler Avrupa'da müspet yankılar uyandırdı. Bu arada en fazla iltifata layık görülenler Bizans elçileri oldu.

Hedef İstanbul'un fethi olduğuna göre genç Cihangir bu devletleri ürkütmek istemiyordu.

Fatih henüz fetih için hazırlıklı değildi. Bizans'ın teşviki ile Hristiyan milletleri kendisine bir takım engeller çıkarabiliyordu.

İşte bu engelleri hesaba katan Fatih Bizans'la dost kalmayı uygun görmüştü. Fakat Osmanlıların can düşmanı Karamanoğlu İbrahim Bey itaat altına alınır alınmaz iş değişmiş ve bu seferin dönüşünde cihangir Rumelihisarı'nın yapılmasını emretmişti.

Bunun üzerine Bizans, hisarın yapılmak istendiği yerin Galatalılara ait olduğunu ileri sürerek, meseleyi diplomatça halletmek istemiş ise de Fatih'in verdiği cevap, hem susturucu hem de okşayıcı olmuştu.

Fatih'in diplomatça hareketlerinden birisi de Akdeniz'de Türk emniyeti için ciddi bir tehlike teşkil eden Rodos şövalyeleri üzerindedir. Fatih bu adanın fethi için donanmayı hazırlamaya başlamış, zaman kazanmak ve onları oyalamak için de oğlu Cem Sultan'ı aslen Rum olan Demetrios'la birlikte bir mektupla Rodos'a göndermişti. Fatih bu mektubunda hafif bir vergi karşılığında kendileriyle sulh ve sükûn içinde yaşayacaklarını bildiriyordu.

Fatih, Avrupa devletlerinin Osmanlılarla ilgili hareketleri müzakere eden bütün meclislerinde geniş bir haber alma teşkilatına da sahipti. Almanya'da yerlilerden elde edilmiş casuslar da vardı. İtalya ise, son derece gizli ve daimi bir Türk haber alma servisi ile örülü idi. Fatih, bu teşkilatı sayesinde düşmanlarından günü gününe haber alır, hareketlerini değerlendirerek tedbirler alırdı.

Sadece devrinin değil, istikbalin de en büyük adamı olan Fatih, Kostantin'in Türklere karşı birleştirmiş olduğu doğu-batı kiliselerini İstanbul'un fethi üzerine birbirinden ayırarak doğu Hristiyanlığını batıya karşı korumuş olması, Ortodoks milletlerin mezheplerini kaybetmektense Türk hakimiyetinde din ve mezhep özgürlüğüne sahip olarak yaşamayı tercih etmelerine sebep olmuştur.

Fatih dünya ölçüsünde hakimiyet fikrini ciddi surette benimsemişti. İlk iş olarak Anadolu Türk birliğini kurmak, bu birliğin sınırlarını Toroslar'a ve Fırat'a, Rumeli'de Tuna ve Sava ırmaklarına kadar dayayarak, Avrupa'dan gelecek hücumlara kolayca karşı koymak idi. Bu gayesine fazlasıyla erişen Fatih; Orta Avrupa'ya hakim olmakla kalmamış, Avrupa'nın hücumları kırılmış, Avrupa artık müdafaa durumuna düşmüştür. Fatih aynı zamanda haleflerine Asya'da ve Avrupa'da muhteşem zafer yolları açmıştır.

Rus'un süratli inkişafını, Rus Çarlığı'nın Türk'ün başına belâ olacağını daha o zaman idrak eden Fatih; Kırım Hanlığı'nı ve Kuzey Karadeniz'deki Ceneviz sömürgelerini hakimiyeti altına alarak Karadeniz'i bir Türk gölü haline getirip, İpek (kara) yoluna hakim olması ancak yüzyılları aşmış bir uzağı görebilme ile açıklanabilir.

İnsan Fatih

Zamanın en büyük âlimlerinden ders almış olan Fatih'in o zaman ki devlet adamlarıyla kıyaslanmayacak kadar insanî bir duyguya sahip olduğu görülmektedir. Kendisine 50 gün mukavemet eden ve birçok Müslümanların şehit edilmesine sebep olan İstanbul şehri ve onun sakinleri hakkında gösterdiği merhamet, aklın alamayacağı geniş bir şeydir.

Şehir halkı korkudan koşacak delik arıyor, sema tepelerine yıkılmış gibi her taraftan feryatlar kopuyordu. Son mukavemet merkezi olan Ayasofya'yı da 50.000'e yakın bir kitle doldurmuştu. Ortaçağların anlayışına göre bu kitle zaferin meyvesi idi; kendilerine her şey yapılabilirdi.

Nitekim kendi dindaşları Dördüncü Haçlılar memleketlerine girdikleri zaman taş taş üstünde bırakmamışlardı. İskender İran'ı zapt edince Persepolis'i yakıp yıkmış, Ro-

mahılar Kartaca'yı tarla haline getirdikleri gibi, isyan eden Yahudileri de toptan kılıçtan geçirmişlerdi. I. Hacılar ise etlerini yemenin yanında, 70.000 Müslüman'ın kafalarından kuleler yapmışlardı.

Daha da ileri gidersek o zamanki ordular istilâ ettikleri memleketin insanlarına yapmadıklarını bırakmazlardı. Çocukların ellerini keserler, şapkalarına süs diye takarlardı. Kadınların göğüslerini, Protestan rahiplerin kollarını, bacaklarını keserler, esirlerini köpeklere parçalatırlar, ağızlarına kurşun akıtırlardı.

Yine öyle bir zaman idi ki Arnavutluk'ta İskender Bey, eline ne kadar Osmanlı esiri geçirirse hepsini çengele asıyordu. Aynı devirde Eflak Beyi Kazıklı Voyvoda (Cellât Vilad) Türklerden tutabildiklerinin hepsini kazıklara geçirterek büyük bir ovayı bunlarla donatıyordu. "Temeşvar hakimi askerine, şarap ile Müslüman kanı içiriyordu. Ve Osmanlı yaralılarının, yarasından dişiyle et koparıyor, kopardığı parça ağzında olduğu halde kalkıp oynuyordu.

Doğu Roma, Fatih'i Ayasofya'da görününce, patrik başta olmak üzere, herkes secdeye kapandı, yalvarıp bağışlanmalarını istediler. Ulu Mevlâsı'na şükrederek secdeye kapanan, asla gurura kapılmayan ve sabaha kadar Kur'an karşısında ayakta bekleyen Osman Bey'in torunu; kendisini iki ay uğraştıran bu insan kütlesine karşı, insanlığının üstünde bir merhamet ve şefkat duydu. Bu arada ayaklarına kapanan patriği yerden kaldırmak âlicenaplığını gösteren Cihangir şu sözlerle patriği teselli etti.

"Ayağa kalkınız ben Sultan Mehmet, hepinize söylüyorum ki şu andan itibaren artık ne hayatınız, ne hürriyetiniz hususunda gazab-ı şahanemden korkunuz." ve arkasından da: *"Herkes evine dönsün malından, canından, ırzından emin olsun, herkes işinin başına gitsin"* dedi.

Fatih'in gösterdiği âlicenaplık garp tarihçilerinden bazıalarını hayrete düşürmüştü. Hatta onun Hristiyanlığa sem-

patisi olduğu bir Müslüman olmadığını zannetmişler, “Te-baasına Müslüman görünmek mecburiyetini hissediyor.” demişlerdir. Belki bu fikre aldanan papa da Fatih’i Hıristiyanlığa davet etmiş, bu dini kabul ettiği takdirde “Dünya Hükümdarı” ilan edileceğini vaat etmişti.

Nihat Sami Banarlı, bu hususta şunları yazıyor: *“Fatih’in askerleri savaşta ne ölçüde kahramanlık göstermişlerse, İstanbul şehrine de o ölçüde mavi melekler, gibi girmişlerdir. Devrin savaş kânunları gereğince, uzun süren kuşatmalarda tatbiki zarurî kaidelere rağmen; şehrin halkına iyi davranılmış yaralar sarılmış, gönüller alınmıştır.”*

Fatih, fetihten sonra boş kalmasını istemediğinden fidyesini verenlere veya belirli bir süre için şehirden uzaklaşanlara şehirde yerleşme izni vermişti; bunları vergiden muaf tutmuş, kendilerine evler tahsis etmişti.

Batılıların iddialarına göre şehre giren Türkler, ırza-namusa el attıkları gibi, mabetleri yıkmışlar veya yakmışlar, hiçbir şey bırakmamışlardır. Öyle ki Fatih’in Ayasofya’da resimli bir taşı tahribe çalışan yeniçeriye:

“Söyle bakalım, bu taşı niçin kırıyorsun?”

“Bu taş, kafirler tarafından yapılmıştır. Ben ise hakiki bir Müslüman’ım. Yalnız bu taşı değil, elimden gelse onların her şeyini kırıp dökeceğim.”

Fatih bu cevaba sen derece hiddetleniyor ve sersem hitabile şöyle bağırıyor:

“Bir gün devam etmek üzere ganimeti, üç gün devam etmek üzere silah tutanın esir edilmesine. Bu meyanda bütün kilise ve büyük saraylarda bulunan resim ve eşyaya asla el sürülmemesine dair emrimi ilân ettirmiştin; senin bundan haberin yok mu?” diyerek onu şiddetle cezalandırıyor.

İstanbul’u yakıp-yıkan, katliam yapan, ırza ve namusa el uzatan Türkler değil, 1204 tarihinde İstanbul’u işgal eden kendileridir. Tüylar ürpertici durumu Bizans tarihçisi Nike-tos Akominatos’tan dinleyelim:

“Dinibütün Hristiyanların önünde ibadet ettikleri kutsal tasvirleri kırdılar; din şehitlerinin kemiklerini, adını anmaktan utanç duyduğum kötü yerlere attılar. Kurtarıcı (Hz. İsa) ’nın vücudu ve kanı yerlere saçıldı. Kiliselerden kutsal şarap ve ekmek konulan kapların üzerindeki değerli taşları söktükten sonra onları içki kupası olarak kullandılar. Ayasofya ’nın baştanbaşa değerli taşlardan yapılmış mihrabını kırdılar; onu da paha biçilmez diğer şeyler gibi paylaştılar.

Mukaddes vazoları, mihraptan, kürsüden, kapıdan söktükleri gümüş oymaları ve altınları yüklemek için katırlarını kilisenin içine soktular. Bu hayvanların bazıları pek kaygan olan döşeme üzerine düştüklerinden, onları kılıçlarıyla delik deşik ederek mabedi kirlettiler. Gezginci zevk ve günah dükkânı bir genel kadın, patrik kürsüsüne oturtuldu, oradan açık saçık bir şarkı söyledi ve kilisenin içinde dans etti. Vahşi bir azgınlıkla bütün kadınlara ve bilhassa en faziletli ve saygı değer rahibelere tecavüz ediyorlardı. Bütün şehirde ümitsizlik, gözyaşı, feryat ve iniltiden başka bir şey görünmüyordu”

Yine St. Runciman, “İstanbul’u 1204’te işgal eden Lâtinlerin yaptığı yağma, tahribat ve zulümler de beyhude yere, Türklere mal edildi. Halbuki aslında İstanbul ve Bizans İmparatorluğu daha o zaman Latinler tarafından yıkılmıştır.” der.

The Lavellee’nin ise bu hususta aynı şeyleri söylemekten kendini alamamaktadır: “ Garplı haçlılar; dördüncü seferinde Yunanistan’ı ve Bizans’ı yağmalayarak, insanları hunharca katlettiler; ırza ve namusa el uzattılar; taş taş üstünde bırakmadılar. Buna karşılık Türklerin bir tek tanesi olsun mabetlere tecavüz etmemiş, kiliselerde ahlaka aykırı en küçük bir günah dahi işlenmemiştir. İsa adına bir mabet olan Ayasofya, Allah adına bir mabet olarak bütün halkın mukaddes bir ibadetgahı olup kalmıştır. Adı da her türlü iftiralara, her türlü isnatlara rağmen, tarihi bir şahit olarak kalmıştır.”

Eğer Fatih isteseydi, bütün Rumları ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bütün gayri Müslimleri bir hamlede imha edebilir veya ihtidaya zorlayabilirdi. Bütün bunları yapsaydı ona kim mani olacaktı, hangi devlet onunla boy ölçüşebilecekti?

Bugün “Birleşmiş Milletlerin birer nazariye halinde tahayyül ettiği insan haklarını, asrımızın büyük devletlerine ibret dersi olacak öyle bir sadakatle tatbik etti ki aradan beş asır geçtikten sonra kendisine “Kızgın Canavar” diye küfredecek nankörler çıkmak ihtimaline bile ehemmiyet vermedi.

Şahsını değil, devlet ve milletini daima muzaffer görmek isteyen, tek başına kaldığı zaman ise kendisini sadece “Mehmet bin Murat Han” olarak gören:

“Cümle ehl-i âlemün mâ'mûresin arz itseler Ehl-i fakrın hissesine mülk-i istiğna düşer.” diyen bu “Aşk insanı”, “Zalim ve gaddar bir istilâcı olsa idi, İspanyolların Endülü's'ten devraldıkları halk arasında tek Müslüman bırakmamış olmaları gibi, bu gün İstanbul şehrinde de tek Hristiyan nüfus kalmazdı.. Bu gazap ve kin, padişahın Şarkî Roma İmparatorluğu'na son vermesi günâhından başka neye atfoluna bulur.”

Adaletten kıl kadar ayrılmayan, bu yolda kolunun keşilmesine bile razı olan, kendisine takdim edilen iki mısralık basit bir şiir için sahibine bol ihsanda bulunan ve bir çiçek yetiştirene 500 altın bahşış veren, bütün insanları kardeş sayan Cihangir'i ne kadar anlatsak kalem acız, dil suskun kalır.

Adil Fatih

Adalet; canın da malın da mülkün de temelidir. Hürriyet, eşitlik ve kardeşlik ancak bu temel üzerine inşa edilebildiği sürece kalıcı olabilirler.

Adalet faziletin kardeşidir. Üç kıt'a yedi iklimi yayılan atalarımız, sadece mekânı, zamanı değil, gönülleri de fethetmesini bilmişlerdir. Onun için Türk salibin karşısına kılıcı ve kalemi ile çıkmış, her zaman mazlumun yanında, zalimin karşısında olmuştur.

Adalet cemiyetlerin ve milletlerin yükselip zirveye çıkmasında, payidar olmasında, huzur ve ahenk içinde yaşamasında baş sebeptir. Adaletsiz milletler, bir müddet hayat sürebilir fakat hiçbir zaman devamlı olamazlar, ergeç batırlar. Tarih bunun örnekleriyle doludur.

Her samimi Müslüman, adalet mevhumunu ve esasını hayatına mal etmek zorundadır. Adalet her şahısta güzel-

dir. Fakat âmirlerde, hakimlerde ve hükümdarlarda daha güzeldir. Ülkelerin faziletle kalkınıp rezaletlerle yıkıldığını herkesten önce gören ve bilen Fatih'in almış olduğu her nefesinde ve yapmış olduğu her icraatında bunun izlerini görürüz.

O yılda dört kere müfettişler çıkararak tebaasına yapılan muameleyi tetkik ettirir, fakirlerin, kimsesizlerin horlanıp ezilip ezilmediğini görmek için tebdil gezerek, onlarla bir arkadaş gibi konuşurdu. Sadece görmekle, konuşmakla kalmaz saraya dönünce gereken tedbiri alır, varsa problemi hemen çözmeye çalışırdı. Yorgunluk nedir bilmeyen ve rahat yüzü görmeyen bu insan ancak tebaasının huzuru, rahatı ve emniyetini temin ettiği müddetçe dinleniyordu.

“Bir günlük adalet kırk yıllık ibadetten efdaldır” diyen iki cihan güneşinin yanında Sultan II. Murat, oğlu Fatih’e bu hususta şunları söylüyordu: *“Padişahlar, elinde terazi tutmuş bir kimseye benzerler. Sen padişah olunca teraziye doğru tutmanı isterim. O zaman, Yüce Allah’ta senin iyiliğini arzular.”*

Babasının nasihatlerinin üstüne çıkan, adaletten kıl kadar ayrılmayan, bu hususta kolunun kesilmesine bile razı olan Cihangir: *“Yok, durur rızamız adle biz mâillerüz Gözlerüz Hakk’un rızâsın emrine kaillerüz”* mısralarıyla da zulümden kaçtığını, daima adaletten yana olup adalet istediğini, Yüce Yaraticının her dem emirlerine tabi olduğundan rızasını beklediğini ve kendisinden hoşnut olmasını ne güzel anlatır. Nitekim Fatih’in fetihten sonra, Hristiyanlara dinî bağımsızlık vermesi de bunu göstermektedir.

Fetihden sonra Fatih’in adamları şehirde dolaşırlar, bir mahzende inilti duyarak yaklaşmışlar ve sesleri perişan vaziyette iki papazdan geldiğini görmüşler. Bu hallerin sebebi sorulduğunda papazlar; *“İmparator, Kostantin’e, memleketin gerilemesinin sebebi adaletsizliktir, bunu tesis et”* dedik, kızdı, bizi hapsetti” demişler.

Artık buradan çıkın denildiğinde de; *“Adalet olmayan yerde bizim işimiz yok. Bizi rahat bırakın”* diye cevap vermişler. Olay, Fatih’e duyurulmuş, Fatih buyurmuş, papazlar temizlenerek huzura götürülmüşler. Hükümdar onlardan; memleketi dolaşmalarını, bir adaletsizliğe rast gelirlerse derhal kendisine bildirmelerini istemiş.

İki papaz yola çıkmışlar, yolları önce Bursa’ya düşmüş. Mahkemeye gidip bir dava dinlemişler. Davacı:

“Bu adam bana bir at sattı. Fakat solgundur, demedi. Sık sık hastalanıyordu. Alışverişi bozmanız için size koştum, makamınızda yoktunuz. Dönüp baktım, at ölmüş. Şimdi hakkımı arıyorum.”

Kadı’nın bu hususta hükmü şudur:

“Beni yerimde bulsaydınız, bu alışverişi bozacaktım. Yerimde bulunmadım. Bu yüzden de adaleti yerine getiremedim. At da öldü. Kabahat bende. Onun için atın bedelini ben ödeyeceğim.”

İki papaz, birbirlerine bakarak oradan çıkarlar. Bu defa İznik’e gider. Mahkemeye varırlar. Adamın biri, kendisine tarla satanı dava etmektedir. Kadıya:

“Efendim, bu adamdan tarla satın aldım, Ekin ekerken, define çıktı, götürüp, kendisine veriyorum, almıyor ve benim hakkım değil, ben tarlanın altını değil, üstünü sattım diyor. Bu ihtilâfi halletmek için size geldim” der.

Kadı:

“Öyle ise, aranızda yarı yarıya bölüşün.” diyerek, uyuşmazlığı hükme bağlar.

Papazlar son olarak Konya’ya giderler. Konya mahkemesinde, bir Venedikli öteki Konyalı iki tüccar arasındaki ticaret davasına bakılıyordu. Konyalı tüccar Venedikliye kumaş ısmarlamış, kendisine gönderilmek üzere gemiye yüklenilmesini istemişti. Venedikli de mallarını gemiye yüklemiş. Lâkin gemi Akdeniz’de batmıştı.

Bu durum karşısında Venedikli, “*Ben Konyalı tüccarın talebini yerine getirdim.*” diyerek parasını istiyor, Konyalı ise, malları almadığını ileri sürerek bedelini ödemiordu.

Kadı neticede şu kararı veriyor:

“*Venedikli, Konyalı’nın talebi üzerine malları gemiye yüklemiştir. Geminin batıp batmaması onun elinde olmadığına göre Konyalı’nın mal bedelini ödemesi lazımdır.*”

Venedikli beklediği âdilâne karar karşısında hayrete düşer ve:

“*Bizim de ticaret kanunlarımız vardır ve sizinkilerinden daha mükemmeldir. Fakat hiçbir Venedikli hakim bir Müslüman’a karşı Venedikli bir Hristiyan’ı mahkum etmez. Sizin adaletinize hayranım.*” diyerek Müslüman olur.

Gittikleri her yerde bu muhteşem sahneleri seyreden Bizans piskoposları huzura giderek Fatih’e:

“*Eğer memleketiniz hep böyle idare edilirse, daima ilerlersiniz. Aranızda fesat artar, şahsî menfaat ön plânda gelirse, yabancılardan medet umanlar ve mallarını yabancılara satanlar çoğalırsa, İstanbul sizin de elinizden çıkabilir.*” derler.

Fatih ellerini yukarı kaldırır ve:

“*Dilerim Allah’tan bunlar Cenâb-ı Hakk’ın gazabına uğrasınlar.*” der.

Fatih’in dillere destan olan adaleti devrinin yerli ve yancı edebiyatına da geçmiş, Rum şairi Amuriçi şiirlerinde kendisinden sık sık: “*Hükümdarlar içinde en ziyade adil olan, Rumların en iyi hükümdarı olduğunu ispat ettin. Senin idaren bizler için nasıl yabancı olabilir*” diye bahsetmiştir.

Çevreci Fatih

Sadece zamanını değil geleceği de düşünen Fatih; Haliç'in tepelerden gelecek toprak aşınması yanında, artıklarla da dolmaması için bazı tedbirler almıştı. Haliç sırtlarında tırnaklı hayvanların otlatılması ve Haliç'e çöp dökülmesini şiddetle yasaklamış, kaymayı önlemek için de ayrık otu diktirmiştir.

İstanbul'un imarı yanında temizliğine de çok dikkat eden ve adeta onun üstüne titreyen Cihangir; Hızır Bey'i yanına alarak sık sık şehri dolaşırdı. Böyle bir günde yolları Haliç'e düşmüştü. Haliç ve kıyılarında o zaman, yan yana birçok bahçe vardı. Mevsim yaz başı olduğu için, bahçeler şenlenmiş, fideler boy vermişti.

Fatih, dolaşırken, bir bahçıvanın topladığı ayrık otlarını küfeler içinde Haliç'e attığını gördü. Atını o tarafa doğru sürdü:

“Hayrola?”

Bahçıvan, Fatih’i görünce şaşkın, el pençe divan, ezile büzüle cevap verdi:

“Hayrınız karşılâsın Efendimiz. Kulunuz, gördüğünüz gibi, hizmet ettiğim bahçeyle uğraşıyorum.”

“İyidir, hoştur da şu deryaya döktüğün nedir?”

“Şunlardır Efendimiz, yabancı otlardır. Sebzeyi toprağa küstürmesin diye hep yolar, atarız.”

“Peki hep böyle deryaya mı atarsınız?”

Bahçıvan, bu soruya bir türlü mana veremiyordu:

“Başka nereye atarız Efendimiz? Deryaya yakın olunca, cümle kulunuz, kolayını hep böyle bulduk.”

Sultan Mehmet çattı kaşlarını:

“Bu ne gûnâ iştir efendi, Derya kimindir ki bu zebile feda edersiniz?” Padişahın hiddetini görünce, bahçıvanın beti benzi uçmuştu, titriyordu. Fatih, daha bir üsteledi:

“Söyle, kimindir bu derya?”

“Sizindir Devletlûm!”

“Hayır!”

“Kulunuzu bağışlayın, sürç-ü lisan ettim. Önce Cenâb-ı Hak’kın, sonra Devlet-i Alîyenindir.”

“Bu zebili bu deryaya dökmekle, devletin malına halel getirdiğini bilir misin?”

Sonra, Fatih, yanındaki Hızır Bey’e döndü:

“Efendi Hazretleri fermanımız odur ki bundan sonra her kim bu deryaya fena ederse, kendine fena edeceğini elbette bilebilir!”

Eğitim ve Kültür

Fatih Sultan Mehmet'in tarihteki en önemli yanlarından birisi de eğitime verdiği önem olmuştur. Üniversite anlamında Osmanlı tarihinde ve dünya tarihinde bilinen en eski eğitim kurumlarından olan Sahn-ı Seman'ı kurmuştur.

Sahn-i Seman İstanbul'un ilk Türk yükseköğretim kurumudur. Sahn-ı Seman medreseleri Fatih Külliyesi içindeki en yüksek düzeyli medreseler idiler. Sahn-ı Semân'ın eğitim müfredatının hazırlayıcılarından biri çağın önemli bilim adamı Ali Kuşçu'dur.

Medreselerde Ali Kuşçu tarafından düzenlenen bir okutma planının olduğu, hatta bunun "Kanunname" şeklinde yapıldığı bilinmekle birlikte, bugüne kadar incelemesi yapılan Osmanlı arşiv belgeleri arasında ele geçirilememiştir. Bu kanunnamenin aslının 1918 yılında külliye'de çıkan yangınla yok olması da olasıdır.

Sahn-ı Semân, Kanuni tarafından açılan Süleymaniye Medreseleri zamanına kadar nakli ve akli bilimlerde öğren-ci yetiştirmekteydi. Kanuni devrinde bu medreseler şer'î ilimler ihtisası yapılan medreseler olmuşlar, Süleymaniye Medreseleri de aklî ilimlerin ihtisas yeri olmuştur.

Ali Kuşçu, Fatih tarafından astronomi eğitimi için Semerkant'a gönderilmiş ve daha sonra 1570'te Takiyüddin tarafından Tophane'de kurulacak gözlemevinin ilk çalışmalarını yapmıştır.

Fatih'in Edebî Dünyasından

İstanbul'un Fatihi büyük cihangir Sultan II. Mehmet, çok cepheli bir devlet adamıdır. Çocukluğundan itibaren bir ilim, şiir ve sanat havzasında yetişmiş ve bu ilgisini hayatının sonuna kadar sürdürmüş olan Fatih Sultan Mehmet, Avnî mahlâsıyla şiirler yazmış, divanı olan ilk Osmanlı padişahıdır.

Bütün kaynakların fikir birliğine vardığı nokta; hasas ruhlu, sözüne sadık, âlim ve sanatkârları himaye eden, musikiye ve şiire düşkün bir insan olmasıdır. Gelenekleşen âlim ve şairleri toplayarak sohbet etme âdeti II. Mehmet döneminde haftada iki gün yapılmıştır.

Avnî'nin altı dil bildiği rivayet edilmekle beraber Arapçayı ve Farsçayı eserleri aslından okuyacak kadar iyi bilmektedir. Dili diğer Osmanlı şairlerinden farklılık göstermeyen Avnî, zaman zaman devrine göre sade ve duru bir üslûp kullanmıştır. Kimi beyitlerinde konuşma dili rahatlığı içindedir.

Avnî'nin şiirlerinde rindâne ve âşıkane söyleyişlerin yanında hükümdarlığını yansıtan beyitler de vardır.

Sahip olduğu karakter ve üne rağmen zaman zaman sevgili kavramının arkasında ölüm karşısında çaresizliği, dünyanın geçiciliğini, kulluğunu unutmadığı görülür.

Avnî'nin şiirlerindeki hayal zenginliği ve yeni buluşlar dikkat çekicidir.

Divan şiirinin geleneklerine uygun olarak O da gerçek dost bulmanın zorluğundan, devrinden, anlaşılamamaktan, ayrılıktan, güzellerin eziyetlerinden, gönülden felekten dem vurur.

Divandaki gazeller bize II. Mehmet'in 'aşk, sevgili ve güzeller konusundaki düşüncelerini tüm samimiyeti ve açıklığıyla ortaya koyar. O tamamen hissî ve hiçbir çıkara dayanmayan bir sevgilinin övgüsü içindedir.

Şiirlerinin incelenmesiyle ortaya çıkan bir başka sonuç da Şirazlı Hafız ve Şeyh Sadi gibi lirik ve didaktik İran şairlerinin etkisinde kalmış olmasıdır. Gazellerdeki didaktik, öğüt verici ve atasözlerine yakın söyleyişler bu etkiyi daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Avnî, Anadolu sahasında ise en çok Şeyhi ve Ahmet Paşa'nın etkisinde kalmıştır.

Fatih Sultan Mehmet (Avnî)'in şiirleri bugüne kadar bazı araştırmacılar tarafından çeşitli yönleriyle incelendiyse de Onun divançe'si esaslı bir araştırmaya ve neşre konu olmamıştır.

Edebiyat araştırmacılarına göre, her edebî eser, müellifinin sosyal ve psikolojik tavır ve hususiyetlerini gizli yahut açık taşımakta, aksettirmektedir. Edebî eserler, kişilerin yaşadıkları muhiti, kültür hayatını, gelenek ve görenekleri, toplumun kabul ve tenkitlerini gösteren hareketli bir ayna gibidir.

Bu telakkiden yola çıkılarak yapılacak olan her araştırma, bir edibin gerek şahıs olarak karakterini ve gerekse fert olarak toplum içindeki yerini, eseri yoluyla ortaya koyacaktır. Bu görüşü dikkate alarak, Fatih'in Divançe'sinden birkaç tespitimizi aktarmak istiyoruz. Şüphesiz bu tespitler, bilinen şeylerdir. Lakin en küçük bir teferruat bile bazen mühim bir perdeyi aralayabilir.

Yokdurur zulme rızamız adle biz mâillerüz

Gözlerüz Hakk'un rızâsın emrine kaillerüz.

Şair Avnî, tanıdığımız pek çok divan şairi gibi klasik bir eda ile şiir söyler. O, şiirlerinde üstat şairleri taklit etmesine rağmen, kendisine has bir ses ve şiiriyetin de sahibidir. Farklı bir mizaçta yaratılması, yetişme şartlarının ve bulunduğu muhitin de tesiriyle, şiirlerindeki “Fatihane” edayı bulmasını kolaylaştırır. Klasik bir divan şairi, divanına “aşk padişahı” tabiriyle girerken, Fatih, şiirlerinde liyakatle “Sultan-ı cihan” olduğunu yazar. Fakat o cihan padişahı, bu sıfatıyla tekebbür etmez, tevazuu, kendisini bu sıfattan tecrit etmesine sebep olur,

Bir şâha kulam kim kulı sultan-ı cihândur

Mihr-i ruhi şems-i feleke nûr-feşândur

N'ola oldu ise Avnî cihan sultanları hânı

Ki düşdi üstüne sâye senün destün humâsından

diyerek, madde âleminin padişahı oluşunu, manevi bir padişahın himmetine bağlar. Yüce Hakan –acaba - Akşemsettin'i mi kastediyor, diye düşünmeyiz bile! Zira Fatih ancak Akşemsettin'le düşünülebilir...

Hazret-i Peygamber'in daha asırlarca önce methettiği İstanbul Fatih'i, henüz beşik çocuğu iken Hacı Bayram-ı Velî gibi bir manevi abidenin işaretine mazhar olmuş, genç yaşında da Hacı Bayram'ın halifesi Akşemsettin'in irşat dairesine girmiştir. Esasen Fatih'i Fatih yapan, bu yetişme tarzıdır. O, her şeyden evvel bir "ledün eri"dir. O, dünün tarihinde hayal meyal gördüğümüz bir Sarı Saltuk'un bir Battal Gazi'nin canlı bir numunesidir. Alp'tir, erendir!.

Manevi hayatında mütevazı bir derviş olan Sultan Mehmet, cemiyetteki sorumluluğunun şuuru içinde, ciddiyetini, cesaret ve şecaatini, temkin ve iradesini daima göstermiş, dengeli bir tavır ortaya koymuştur. Bu, ruh ve fizik gücüne sahip deha, hiddetli gibi görünmesine rağmen, engin bir müsamaha ve merhamet sahibidir. Nükteden ve zarafetten hoşlandığını, estetik sanatlara düşkün olduğunu, hakkında yazılmış monografilerden öğrenebileceğimiz gibi, gazellerinden de anlayabiliriz.

Kanaatimizce, edebî eserler, sanatkârın tefekkür dünyasından arza düşmüş bir meyve gibidir. Eserdeki tat, biraz da müellifin hayatıyla, hayat anlayışıyla ve hayal dünyasının renkliliğiyle alakalıdır. Fatih ki çağ açıp kapayan bir hükümdardır, böyle olunca, şiirlerinde ona ait bir edanın lezzetini hissetmemek kabil değildir. Demek istiyoruz ki hayatı gibi şiirlerinde de "Fatihane" bir üslup mevcuttur.

Arzularındaki sınırsızlık ve samimiyet, onun birazda mevkiinden kaynaklanır. İşte bu mevki ile gelen sınırsız arzu, onda bir devlet fikrine dönüşürken, kabına sığamayan ruhunda bir gönül çilesi de eksik değildir:

Avnîyâ cismün yanup küllî küll odıysa eğer

Işk adın hıfz itmek için uşbu hâkister yeter

beyti, onun gönül çilesini gösteren tipik bir örnektir. Diğer taraftan ,

*İy Muhammed mu'cizât-ı Ahmed-i Muhtâr ile
Umaram gâlib ola a'da-ı dîne devletüm*

beytinde açıkladığı gibi Hz. Peygamber'in manevi yardımıyla din düşmanlarına (gayr-ı Müslimlere) galip geleceğini söyler. Fatih'in şiirlerindeki bu ikili tavır, yani “aşk” ve “devlet” fikri Onun gerçek şahsiyetini belirleyecek olan anahtar kelimelerdir. Manzumeleri bu açıdan incelenirse, büyük cihangirin hissî ve fikrî cepheleri sıhhatle tayin edilecektir.

Bir hükümdar olması hasebiyle cemiyetin bizatihi içinde olan, tebaasının bütün derd ve sıkıntılarını yaşayan Fatih, klasik şiir anlayışı içinde fakat çağına göre daha modern, daha yeni bir takım konuları az da olsa gazel şekliyle işlemiştir. Bu husus her şeyden evvel şiirimizin muhteva açısından tekâmül tarihini ilgilendirir.

Fatih'in aktif mizacını, fikrî cephesini daha yakından tanımak için iki gazelini aşağıya alıyoruz. Bunlardan birincisi, Büyük hünkarın devlet anlayışını ve dolayısıyla niyet ve gayretini ortaya koyan “cihangirane” bir tarz ile kaleme alınmıştır. Bu manzumenin ana teması “Cihat”tır. Zaten cihat ruhu olmasaydı, o büyük hünkar ne bu manzumeyi yazabilirdi, ne de İstanbul'un Fatih'i olabilirdi:

*İmtisâl-i câhidü-fi'llah olupdur niyyetüm
Dîn-i İslamun mücerred gayretidür gayretüm
Fazl-ı Hakk u himmet-i cünd-i ricalulah ile
Ehl-i küfri ser-te-ser kahr eylemekdür niyyetüm*

*Enbiyâ vü evliyâyâ istinâdum var benüm
 Lütf-i hakk'dandur hemân ümmid-i feth ü nusretüm
 Nefs ü mâl ile n'ola kulsam cihanda ictihad
 Hamdüllillâh var gazâyâ sad-hezâran ragbetüm
 İy Muhammed mu'cizât-ı Ahmet-i Muhtar ile
 Umaram gâlib ola a'dâ-ı dîne devletüm*

Şair Avnî'nin divançesinden nakledeceğimiz bir diğer gazel ise, genel olarak ahlakın telkin, ahlaksızlığın tenkit edildiği bir muhteva arz etmektedir. Gazel, Fatih'in ahlak anlayışını ortaya koyduğu için önemlidir:

*Hayf ola pîr-i nâ-tüvân mürteşi-i zamân ola
 Hırs u tama'la her zamân mübtezel-i cihân ola
 Anıla sû-i hal ile kizb ile cem'i mal ile
 Zulm ile vü vebâl ile aleme dastân ola
 Göstere Hak o zâlimi kim ide her mezâlimi
 Hetk ide ırz-ı âlimi cehl ile bir zaman ola
 Gelme ötmese gurâb çün bizi itmese harâb
 Korkumo pençe-i ukkâb irişe yelkovan ola
 Avnî-i 'adl-perverüz dâver-i dâd - gösterüz
 Bu sözi ana söylerüz k'analaya nüktedân ola*

Netice olarak denebilir ki Fatih Sultan Mehmet Han Divançe'sinde' aşk, ızdırap, yalnızlık gibi beşerî duyguların yanında fikrî ve amelî cephelerini de şiirleştirebilmektedir. Bu özelliklerinin sistemli olarak ortaya konulması, Fatih'in şahsiyetini daha yakından tanımamızı kolaylaştıracaktır.

Fatih'in Yazdığı Gazellerden Örnekler:

İmtisal-i Cahidü fi'llah olubdur niyyetüm
Din-i İslam 'un Mücerred Gayretidür Gayretüm
Fazl-ı Hakk u Himmet-i Cünd-i Ricaullah ile
Ehl-i Küfri Serteser Kahreylemekdür Niyyetüm
Enbiya Vü Evliyaya İstinadum var Benüm
Lütf-i Hakk'dandur Heman Ümmid-i Feth ü Nusretüm
Nefs ü Mal ile N'ola Kılsam Cihanda İctihad
Hamdülillah Var Gazaya Sadhezaran Rağbetüm
Ey Muhammed Mücizat-ı Ahmed-i Muhtar ile
Umarum Galib Ola A'da-yı Dine Devletüm

Melek Gördüm

*Bir güneş yüzlü melek gördüm ki alem mahıdur.
Ol kara sünbülleri aşıklarınınun ahıdur.
Karalar geymiş meh-i taban gibi ol serv-i naz,
Mülk-i efrengün meğer kim hüsn içinde şahıdur.
Ukde-i zünnarına her kimse kim dil bağlamaz,
Ehl-i iman olmaz ol aşıklarınınun güm-rahıdur.
Gamzesi öldürdüğüne lebleri canlar virür,
Var ise ol ruh-bahşün din-i İsa rahıdur.
Avnîya kılma güman kim sana ram ola nigar,
Sen Sitanbul şahısun, ol (da) Kalata şahıdur.*

Gören

*Bağlamaz Firdevs'e gönlini Kalata'yı gören
Servi anmaz anda ol serv-i dil-arayı gören
Bir firengi şiveli İsa'yı gördüm anda kim,
Lebleri dirisidür dir idi İsa'yı gören
Akl ü fehmin din ü imanın nice zabt eylesün
Kafir olur hey müselmanlar o tersayı gören.
Kevseri anmaz ol içdüğü mey-i nabi içen
Mescide varmaz o varduğu kilisayı gören
Bir firengi kafır oldugun bilürdü Avnîya
Belde zünnarını boynunda çelipayı gören*

Gazel / Benüm

*Dolsa 'âlem ta'n degül dūd-ı siyâhumdan benüm
Mihr görmen zerrece gün yüzli mâhumdan benüm
Nice pinhân eyleyem ol dilbere âşıklugum
Pür durur dīvân şehriin âh ü vâhumdan benüm
Devlet-i 'aşkıyla payem bir makama irdi kim
Şânumı anlar görenler izz ü câhumdan benüm
Hâk-i pâ-yi yâr tâcum kûy-ı dilber mesnedüm
Reşk ider Cemşîd ü Cem taht ü külâhumdan benüm
Hayl-i 'aşkı şâh-râh-ı gamda kılsam germ-rev
Çeşm-i encüm kuhl ider gerd-i sipâhumdan benüm
'Avnîyâ bir hâle irdüm derd-i hicr-i yâr ile
'İbret alur niceler hâl-i tebâhumdan benüm*

Garaz

Âhiret kesbeylemektir dâr-ı dünyâdan garaz
Yoksa ey zâhid nedir bildin mi ukbâdan
Yârsız cennet dahî olsa bana zindân olur
İyi bil dîdârdır firdevs-i a'lâdan garaz
Mâl ü mülkü terkedip gitsen gerektir âkıbet
Pes nedir dünyâ için ey hâce dünyâdan garaz
Her ne kim görsen taalluk bağlama kılma karâr
İbret almaktır dilâ seyr ü temâşâdan garaz
Bu gönül eğlencesidir Avnîyâ çün âkıbet
Ma'rifet satmak değildir şî'r ü inşâdan garaz

Gider

*Sâkiyâ mey sun ki bir gün lâlezâr elden gider
İrüşür fasl-ı hazan bâg ü bahâr elden gider
Her nice zühd ü salâha mail olur hâtırum
Gördüğümce ol nigârı ihtiyar elden gider
Şöyle hâk oldum ki âh itmeğe havf eyler gönül
Lâ-cerem bâd-ı sabâ ile gubâr elden gider
Gırra olma dilber â hüsn ü cemâle kıl vefa
Baki kalmaz kimseye nakş ü nigâr elden gider
Yâr için agyâr ile merdâne ceng itsem gerek
İt gibi murdar rakîb ölmezse yâr elden gider*

Olup

*Ağlasa âşık belâ-yı hicr ile nâlân olup
Gözleründen akan anun yaş yerine kan olup
Geh cefâ kûhı gubârından örünse kisveti
Geh belâ vadisini geşt eylese ‘uryân olup
Her ne denlû cevrler görse vefalar eylese
Her ne denlû gülseler hâline ol giryân olup
Gam beyabanına her gün eylese seyr ü sefer
Her gice mihnet- serâ-yı firkate mihmân olup
Râz-ı ‘aşkı aşikâr itmeğe takat bulmasa
Sinesinde nâvek-i dil-dûzlar pinhân olup*

İstemez

*'Aşk ile viran iden gönlini ma'mûr istemez
Hâtırın mahzûn iden bir lahza mesrur istemez
Hâk-sâr olup hevâ ile gubâr olan gönül
Hâk-i râh-ı yârdan bir dem özin dûr istemez
Hoş gören âkil fena tavrını şöhret gözlemez
Künc-i uzlet isteyen kendüyi meşhur istemez
La'l-i nâba meyi kılmaz bağırını pür-hûn iden
Dâmenin pür-eşk iden lü'lü-yi menşur istemez
Aşk nakdi bir hazînedür ana yokdur zeval
Mâlik olan 'Avnî yâ bir gence gencûr istemez*

Elden Gider

*Sâkiyâ mey sun ki bir gün lâlezâr elden gider
İrüşür fasl-ı hazan bâg ü bahâr elden gider
Her nice zühd ü salâha mail olur hâtırum
Gördüğümce ol nigân ihtiyar elden gider
Şöyle hâk oldum ki âh itmeğe havf eyler gönül
Lâ-cerem bâd-ı sabâ ile gubâr elden gider
Gırra olma dilberâ hüsn ü cemâle kıl vefa
Baki kalmaz kimseye nakş ü nigâr elden gider
Yâr için agyâr ile merdâne ceng itsem gerek
İt gibi murdar rakîb ölmezse yâr elden gider*

Fatih Sultan Mehmet'e babası II. Murat'tan gelen şiir yazma yeteneğinin kendisinden sonra da devam ettiğini görürüz. Fatih'in iki oğlu padişah Beyazıt ile Şehzade Cem ve Fatih'in torunları şehzade Korkut, Padişah Yavuz Sultan Selim, Kanunî Sultan Süleyman tanınmış şâirlerdendir. Daha sonraki devirlerde gelen II. Selim, III. Murat, III. Mehmet, I. Ahmet, II. Osman, IV. Murat, II. Mustafa, III. Mustafa, III. Ahmet, I. Mahmut, III. Selim, II. Mahmut ve V. Mehmet de şiirle meşgul olmuşlardır.

Nüktedan Fatih

Bir devlet adamında bulunması gereken vasıfların kat kat fazlasını sinesinde toplayan Fatih, hazır cevap ve aynı zamanda nüktedandı. Nüktedanlığı keskin zekasının yanında, sanat, aşk ve kültür adamı olmasından kaynaklanıyordu.

Zekanın çiçeği olarak kabul edilen nükte; söyleyenin şahsiyetini, ruh yapısını en iyi yansıtan bir aynadır. Fatih'in nükte ve fıkralarında ise onun ruh yapısını, ahlak değerlerini, idarî, siyasi tutumlarını, savaş ve kahramanlık ruhunu görüyoruz.

Fatih şedit bir insan değildi, çok halimdi. Müşfik olduğu kadar da merhametli, açık sözlü ve güler yüzlü idi. Bu vasıflarını da her fırsatta açığa vurmaktan zevk alırdı.

Dalkavukluğu ve riyayı sevmeyen ve daima samimiyetten yana olan Fatih'e İstanbul fethedilince pek çok şair, kasideler yazıp sundular. Büyük bahşişler aldılar. Bu arada bir Türkmen saz şairi de:

“Devletlû Hünkarım, sabahınız hayır olsun Yediğin bal ile kaymak, güzergahın çayır olsun” diye yazmış göndermişti.

Bu iki mısraı pek beğenen Fatih, şaire bol insanda bulundu. Fakat pek çok şair ve devlet adamının bu basit şiire diğerlerinden fazla bahşiş vermesine itirazları üzerine Fatih:

“Bunu hepsinden daha samimi olduğu kadar riyadan arî buldum, çünkü adamcağız ömründe en lezzetli yiyecek olarak bal ile kaymağı biliyor. En güzel yer olarak da çayırı.

Fatih'in Şahsiyetinden Çizgiler Başka bir şey görmemiş ki bana onları layık bulsun?”

Bütün insanları kardeş sayan, birbirinin yardımına koşmasını isteyen Fatih; fakir babası olduğu kadar da cömert ve hoşgörü sahibi idi. Yoksul dervişlere ve muhtaç kimselelere ihsanda bulunmayı, onların gönlünü almayı çok sevdi. Bunu bilen birçok açık gözde onun zaafından istifadeye çalışırdı.

Fatih avlanmak maksadıyla bir gün saraydan ayrılmıştı. Birdenbire peyda olan hırpanî kılıklı bir adam, kafilenin yolunu kesti ve sadaka talebinde bulundu. Kendisine bir altın verildiği zaman da yüzünü buruşturarak:

“Sultanım, Kardeş olduğumuz halde bana tek bir altını mı lâayık görürsün?”

Kısa bir şaşkınlık geçiren Fatih, kardeşliğin nereden geldiğini sorunca, dilenci şu mukabelede bulundu:

“İkimiz *de Adem Peygamber’in soyundan gelmedik mi?*”

Fatih gülümseyerek:

“*Verdiğimi az görme, Zira öbür kardeşlerin duyarsa, hissene bu kadar da düşmez.*”

Fakat dilencinin zekası hoşuna gitmişti. Şişkince bir kese daha ihsan ederek, onu sevindirdi.

Bir başka günde bir Derviş Fatih’e:

“*Yüz yirmi bin peygamber var. Bunların şefaatine mazhar olabilmen için her biri hesabına bana bir miktar akçe ver.*” dedi.

Bunun üzerine Fatih’te:

“Öyle ise say.” diye emretti. Derviş ancak ona kadar sayabildi. Bunun üzerine Cihangir:

“Öyle ise al on kişi için akçe” diyerek dervişi boş çevirmedi.

Fetihler babası olayları yorumlarken onları nükte ile süsleyerek, kelime oyunları içinde sunmaktan pek zeki idi. Osmanlı Devleti’nin değil, Osmanlı İmparatorluğu’nun kurucusu Cihangirin bu göz kamaştırıcı fetihleri hakkında çok güzel bir şakası vardır. Şeyhülislam Molla Hüsrev bir toplantıda kendisine o büyük zaferlerden söz edince, Fatih de Avrupa, Asya ve adalar fetihlerinin sebebini şöyle bir kelime oyunu ile açıklar:

“*Gâvurlar hükümdara “Kıral” diyorlar Hocam: Yani evvelâ “kır”, sonra “al” demiş oluyorlar, hem ülkelerini aldım ve hepsine kıral oldum...*”

Tarihimizde “Yanko” diye adlandırılan Hunyadi Yanoş veya Hunyad, II. Murat zamanında Osmanlılara karşı bazı muvaffakiyetler kazanmış, Macarların milli kahramanı olmuştu. Varna (1444) ve II. Kosova (1448) savaşlarında

ağır hezimetlere uğramasına rağmen mevkiini korudu, hatta ölümünden sonra Mathias, Macaristan tahtına oturdu.

Fatih'in 1456 yılında yaptığı üçüncü Sırbistan seferinde, Hunyadi Yanoş ağır şekilde yaralanmış, nihayet ölmüştü. Bu haber geldiği zaman, padişah, bir kelime benzetmesi yaparak şöyle dedi:

“Jan’ın cehenneme gitmesi demek, canın cehenneme gitmesi demektir. Macar kaviminde artık can kalmamıştır.”

Ortaçağ'ın karanlığı içinde bulunan öbür Hristiyan devletleri gibi, Yunanlılar da oldukça pis yaşarlar, yıkanma nedir bilmezlerdi.

Fatih, bir gün hocası Molla Gürani ile sohbet ederken, söz döndü dolaştı Yunanlılara geldi. Fatih, düşüncesini şöyle belirtti:

“Bunlar hiç yunmamışlardır. “Yunan” demek yerine “yunmayan” demek daha doğru olur.”

Bir gün Fatih'in huzurunda zehirli böceklerden, eziyet veren hayvanlardan söz açılır. Defterdarı Osman Çelebi der ki:

“Padişahım Horasan’da bir nevi zehirli böcek vardır ki gizlice insanı sokar, soktuğu yer ateş gibi yanar. Tulum gibi şişer, nihayet öldürür. Buna bir ilaç bulmuşlar. Bir parça köpek tersini süt yahut su ile ezip böceğin soktuğu adama yedirirler. Yeni doğan çocuklara gelen misafirlere bu ilâçtan yedirdikleri gibi şehir halkı da umumen ayda bir yiyip bu suretle hayvanın zarar vermesinden emin olurlar.”

Fatih Defterdara sordu:

“Bunu kendin gördün de mi söylüyorsun, yoksa başka birinden işittin mi naklediyorsun? Defterdar:

“Hayır, sultanım kulunuz tamamen orada iki sene oturdum, gözlerimle gördüm” dedi. Fatih bunun üzerine: “Anlaşıldı. Sen de o ilâçtan yemişsin” dedi.

Tarihin, ilmin, sanat'ın ve edebiyatın malı olan ve onların âleminde yaşayan Fatih halk kütlesinin de malıdır. Zaferlerinden dolayı hiçbir zaman mağrur olmamış, kılıçla aldığı kalemle dağıtmıştır.

Fatih, 1 Haziran 1453 cuma günü, Edirne kapıdan muhteşem bir alayla kalbini feth eylediği İstanbul'a girdi. Yolda bir derviş önüne çıktı. Atının dizginlerinden tutarak:

“Oğlum Bizans'ı zapt ettim diye mağrur olma. Siz Bizans'ı bizim dualarımızla zapt ettiniz.” dedi.

Fatih, belinden sarkan kılıcını göstererek:

“Haklısınız. Doğru söylersiniz derviş baba. Lâkin bunun da hakkını inkâr etmemek lazımdır. Kılıç imanın pençesi, iman kılıcın koludur” dedi.

Bizanslı Müneccimlerin Tahminleri

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u kuşattığı sırada Bizans'ta Bütün papaz, keşiş ve patrikler adamlarını muharebeye teşvik edip, her bir askere vaatlerde bulunurlardı. Ve yıldız ilmi ile kalenin talihinin kuvvetini buldular.

“Ahir zamanda bir Muhammed gele... Nice bin kiliseleri yıka... Onun ümmetleri Antakya, Kudüs, Mısır ve İstanbul'u ala.. Ve karadan nice bin parça yelkenleri açılmış gemiler ile gele.. Başında kadı kovuğu ola. Katıra binip ayağında mavi çizme ola. O Muhammed gelip kiliseleri yıkalı, Mısır'ı, Antakya ve Kudüs'ü ümmetleri fethedeli seviz yüz elli sene oldu. Karadan gemi yürüyüp bu kalenin zapt olunması mümkün değildir. Ve bu Muhammed (Fatih) o Muhammed değildir. Büyük Muhammedlerinden beri (Peygamberden beri) İstanbul on bir kere kuşatma görüp İstanbul'un zaptı Araplara müyesser olmayıp da bu Türk'e mi müyesser olacak?” diye kısa akıllarınca nice boş laflar edip İmparator Konstantin'in hatırını teselli edip yine savaşmaya devam ettiler.

Bizanslı Müneccimlerin Fatih Sultan Mehmet'in Karadan Gemiler Yürüteceğini Önceden Bilmeleri

“Fatih Sultan Mehmet, gemilerini Okmeydanı'ndan aşağı tersane bahçesine indirmiştir. Bizans imparatoru Tekfur sarayından bu gemileri görünce çok üzüldü. Çünkü vaktiyle yıldız ilmi vasıtası ile yazılmıştı ki ‘Muhammed kavminden bir Mehmet gele. Başında kadı sarığı ola, katıra bine, sof giye, ayağında gök mavisi çizme ola, karadan gemiler yürüte gelip Konstantiniyye'yi ala...’ diye, Atmeydanı'ndaki dikili taşa yazılıdır.”

Yine böyle iken kale içindekiler kudretlerini sarf edip savaşa devam ettiler. Çünkü kalenin içinde meczuplardan ‘*Ya Vedûd Sultan*’ denilen bir şahıs vardı. Kale içinde ‘*fethi olmasın*’ diye Cenab-ı Hak’tan ricada bulundu ve duası kabul oldu. Günden güne kalenin fethi şiddetlendi. Nihayet on gün oldu. Fatih Sultan Mehmet bütün şeyhleri toplayıp:

‘Âya, hâl neye varır? Kale günden güne sağlamlaşıp fethi zayıfladı.’ deyince hemen Akşemsettin Hazretleri:

‘Beyim, sen elem çekme! Bu kalenin fatihi sen olasin, diye şehzadeliğinde sana müjdelemiştik. Kale içinde Şeyh Maksut halifelerinden Ya Vedud adına mazhar düşmüş meczuplardan bir can vardır. O ölmeyince bu kalenin zapt olunmasının ihtimali yoktur. Ama elli günde vefat eder.’ diye İstanbul’un fethini saat ve dakikası ile tayin eyleyip, sonra sırrını döküp:

‘Hemen beyim sen yine çalış. Bu ilahî sırlar burada kalsın. İslam askerlerine bahşişler verip güzel sözler söyle.’ dedi.”

Müneccimlerin Sultan Mehmet Han'ı Tarifi

“Yıldızlar ilmi ve cefir ilminde, ‘İbrahim Han oğlu Yusuf adında bir padişah dünyaya gelip, Yusuf Aleyhisselam gibi güzelliğe malik ve bahtı açık bir hükümdar olup, doğuya ve batıya velvele salacak. Venedik, Nemçe (Avusturya), Leh, Çeh, Rus, yani Moskof diyarlarını harap edip Yusuf sıfatlı bir çalışkan padişah olacak!’ diye bütün cefir bilgileri bu hükümleri çıkarmışlardır.

Allah’ın hikmeti bu Mehmet Han (Dördüncü Mehmet) ana rahminde iken babası İbrahim Han:

‘Eğer bir erkek evladım olursa, müjde edenden başka, ilk olarak kimi görürsem ve kime rast gelirim çocuğuma onun adını korum.’ diye taahhüt etmişti. Bir gün sabah namazı sırasında Kızlar ağası, Mehmet Han’ın dünyayı şereflendirdiği müjdesini getirince, hünkar imamı Yusuf Efendi görünür. Hemen İbrahim Han:

‘Vallah şehzademin adını Yusuf koydum. Çünkü ahdim böyle idi ki en evvel kimi görürsem onun adını koyayım. Allah’a binlerce defa şükürler olsun ki böyle halkın kendisine uyduğu, bilginlerin büyüklerinden bir mübarek zat gördüm!’ deyip şehzadenin mübarek adını *‘Yusuf’* koydu. Yine genç şehzadenin kulağına Muhammed ezanını Yusuf Efendi okudu. Bu hâl üzere yedi saat mübarek adı *‘Yusuf’* olarak kaldı. Sonra musahibiler padişahın damarına girip *‘adı Mehmet olsun’* diye rica etmeleri üzerine *‘Mehmet’* dediler.

Fakat evvela kulağına ezanı Muhammedî okunduğu vakit *‘Yusuf’* adıyla anılmıştı. Allah’ın hikmeti cefircilerin istihracı üzere önce adı Yusuf olup, Allah’ın emriyle Hazreti Yusuf gibi cihan sevgilisi bir şanlı padişah oldu. Sakalı az, bıyıkları gür, usta binici, ava düşkün, cihat ve gazayı sever bir padişah idi.”

Fatih ve Devrinin Kronolojisi

29-30 Mart 1432: II. Mehmet'in (Fatih) Edirne'de dünyaya gelmesi.

1443: Şehzade Mehmet'in Manisa valiliğine tayini.

1444: II. Mehmet'in babasının feragati üzerine Osmanlı tahtına birinci defa oturması.

1445: Şehzade Mehmet'in ikinci defa Osmanlı tahtına oturması.

1446: Yeniçerilerin arzusu ve hatta başkaldırması üzerine Fatih'in ikinci defa olarak makamını babasına terk etmesi.

1447: Şehzade Beyazıt'ın doğumu.

1448: Şehzade Mehmet'in babası II. Murat'la birlikte Arnavutluk seferine katılması ve İkinci Kosova Savaşı'nda haçlılara karşı savaşması.

18 Şubat 1451: Babası II. Murat'ın ölümü üzerine Fatih'in II. Mehmet unvanıyla, üçüncü defa ve kalıcı olarak yirmi bir yaşında Edirne'de Osmanlı tahtına oturması.

1451: Fatih'in Karamanoğlu İbrahim Bey üzerine yaptığı ilk seferi.

1452: Anadoluhisarı'nın tamiri ve Rumelihisarı'nın inşası. Bizans'a savaş ilanı.

2 Nisan 1453: Haliç'in ağzına zincir gerilmesi, Büyük topun İstanbul önlerine getirilmesi.

5 Nisan 1453: Türk ordusunun İstanbul önüne gelişi.

18 Nisan 1453: Adaların fethi.

20 Nisan 1453: Dört Latin ve bir Rum gemisinin Türk donanması ile çatışması (Deniz Savaşı) ve gemilerin kurtulup Haliç'e girmesi.

21 Nisan 1453: Baltaoğlu Süleyman Bey'in donanma kumandanlığından azli ile yerine Hamza Bey'in getirilmesi.

22 Nisan 1453: 67 veya 72 parçalık Türk gemilerinin karadan yürütülerek Haliç'e indirilmesi.

29 Mayıs 1453 (Salı): Elli dört günlük kuşatmadan sonra İstanbul'un alınarak Bizans İmparatorluğu'na son verilmesi.

1 Haziran 1453 (Cuma): Ayasofya'da ilk Cuma namazının kılınması.

18 Haziran 1453 (Pazartesi): Fatih'in İstanbul'dan Edirne'ye dönmesi.

10 Temmuz 1453 (Salı): Çandarlı Halil Paşa'nın idamı.

1454: Venedik Cumhuriyeti ve Nakşa Dukalığı'nın haraç karşılığı sulh yapılması. Birinci Sırp Seferi ve Türk hakimiyetinin Sırbistan'a kabul ettirilmesi.

1455: İkinci Sırp Seferi ve gümüş madenleriyle meşhur Novo-berdo'nun zapt edilmesi.

1456: Enez Ceneviz Dukalığı ve idaresinde bulunan, Taşoz, İmroz, Semendirek ve Limni adalarının fethi. Üçüncü Sırp Seferi ve Belgrat'ın kuşatılması.

1458: Kuzey Mora'nın zapt edilip, güney kısmı ile birlikte iki beylik haline getirilmesi.

1459: Eyüp Cami ve türbesinin inşaatının bitmesi. Cem Sultan'ın Edirne'de doğması ve Akşemsettin'in ölümü.

1460: Güney Mora'nın ilhak edilerek, Eflak Prensligi'nin himaye altına alınması.

1461: Karadeniz Seferi: Amasra, Ceneviz kolonisinin fethi, Candaroğulları Beyliği'nin ilhakı; Trabzon Rum İmparatorluğu'nun fethi.

1462: Birinci Bosna Seferi. Eflak Prensligi'nin vergiye bağlanması ve Midilli Adası'nın fethi.

1463: İkinci Bosna Seferi. Hersek Dukalığı'nın Osmanlı Devleti'ne bağlanması. 16 yıl sürecek olan Osmanlı-Venedik Savaşı'nın başlaması.

1464: Bosna'ya saldıran Macar Kralı Hünyadi Yanoş'un oğlu Matyaş Korvan'ın mağlup edilerek kaçırılması.

1465: Arnavutluğun büyük bir kısmının ele geçirilmesi.

1466: Karaman üzerine yürüyen Fatih'in Konya'yı alarak Karamanoğullarının ortadan kaldırılması. Birinci Arnavutluk seferi.

1468: Akçahisar'ın kuşatılması.

1469: Karamanoğullarından Pir Ahmet ve Kasım Beyleri tedip etmek için Sadrazam Rum Mehmet Paşa'nın gönderilerek Larende'nin ele geçirilmesi.

1470: Eğriboz adasının fethi. Yavuz Sultan Selim'in doğumu.

1471: Alâiye Beyliği'nin zaptı.

1472: Karamanoğlu Hanedanı'nın elinde son kalan toprak parçaları, Silifke ve civarının Gedik Ahmet Paşa tarafından zapt edilmesi.

1474: Büyük Türk matematikçisi ve astronomu Ali Kuşçu'nun ölümü. İşkodra'nın kuşatılması.

1475: Kuzey Karadeniz'deki Ceneviz kolonilerinin fethi. Karadeniz'in Türk gölü haline getirilmesi. Kırım Hanlığı'nın Osmanlılara bağlanması.

1476: Boğdan üzerine sefer ve Akdere zaferi. Macarlar tarafından işgal edilen Böğürdelen Kalesi'nin alınması ve Semendire'nin muhasaradan kurtarılması.

1478: Venediklilerin elinde bulunan Kroya ve Akçahisar'ın zaptedilmesi ve İşkodra'nın muhasara altına alınması.

1479: Venedik'le 16 yıl savaştan sonra barış yapılması. Yunan adalarından Ayamavro, Kefalonya ve Zanta'nın işgal edilmesi.

1480: İtalya seferi; Gedik Ahmet Paşa tarafından Ot-
ronto fethedildi. Rodos'un Mesih Paşa tarafından kuşatıl-
ması.

3 Mayıs 1481: Büyük bir ordunun başında harekete ge-
çen Fatih'in Maltepe ile Gebze arasındaki Sultan çayı mev-
kiinde vefatı.

Kaynaklar

- “Anonim Tevârîh-i Âl-i ‘Osmân”, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Revan, nr.: 1099, vr. 63b.
- A. İhsan Yurd, Fatih’in Hocası Akşemsettin Hayatı ve Eserleri.
- A. Süheyl Ünver, Fatih Külliyesi ve Zamanı İlim Hayatı.
- A. Süheyl Ünver, Fatih’in Çocukluk Defteri.
- A. Süheyl Ünver, İlim ve Sanat Bakımından Fatih Devri Notlan, Faksikül: İ, s. 132.
- A. Süheyl Ünver, İstanbul Risaleleri, Haz. İsmail Kara, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul, 1995.
- Abdülgaflâr Kırîmî, “Umdetü’l-Ahbâr”, Süleymânîye Ktp., Es’ad Efendi, nr.: 2331, vr. 207a.
- Afif Erzen, “İstanbul Şehrinin Kuruluşu ve İsimleri”, Belleten, C. XVIII, S. 70, Ankara, 1954.
- Agostino Pertusi, İstanbul’un Fethi.
- Ahmet Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, C. I.

- Ahmet EfeÇocuklar ve Gençler İçin Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

- Ahmet Refik Altınay, Ressam Bellini ve Fatih Sultan Mehmet.

- Ali Kuzu, Ortadoğu Gazetesi, 29 Mayıs - 10 Haziran 1995, 29 Mayıs-7 Haziran 1996.

- Atsız, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970.

- Aziz İstanbul, Yahya Kemal, İstanbul Fetih Cemiyeti, 2002.

- Cemal Kutay, Bilinmeyen Tarihimiz.

- Dr. Mümtaz Aydın, Sızıntı Dergisi, Mayıs 2007, Yıl: 29, S. 340.

- Erhan Afyoncu, Sorularla Osmanlı İmparatorluğu III, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2001.

- Faik Reşat, “Eslâf”, Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler.

- Fatih Devrinde İlim ve O Devirde Yetişen İlim Adamları.

- Fuad Cücüyener, Fatih ve O’nun Azametli Saltanat Devri.

- Gelibolu’lu Mustafa Âlî, “Künhü’l-Ahbâr”, İ.Ü. Ktp., TY, nr.: 5959, vr. 70b.

- Halil Inalcık, “The Ottoman Empire, The Classical Age 1300-1600.”

- Hasan Celal Güzel, Genel Türk Tarihi 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

- Hayat Tarih Dergisi, S. 4, 1965.

- Hüseyin Algül, İstanbul’un Fethi ve Fatih.

-
- İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı.
 - İlber Ortaylı, Son İmparatorluk Osmanlı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006.
 - İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. II, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1975.
 - İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. I.
 - İsmail Hikmet Ertaylan, Fatih ve Fütuhâtı.
 - Kemâl Edip Unsal, Fatih'in Şiirleri.
 - Kıvâmî, "Feth-nâme", Berlin Staatsbibliothek, MS, Or. Nr. 40 1975, vr. 31b.
 - M. Necati Sepetçioğlu, Gündönümü, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1980.
 - Mehmet Canatar, Müverrih Mustafa Cenabî Efendi ve Cenabî Tarihi.
 - Mithat Sertoğlu, "Rum Tarihçisinin Yazdıkları", Resimli Büyük İstanbul Ansiklopedisi.
 - Muammer Yılmaz, Fatih'in Şahsiyetinden Çizgiler, TED Kayseri Koleji Vakfı Yayınları, 1993.
 - Muin Memduh Tayanç, Fatih ve Güzel Sanatlar.
 - Muzaffer Gökman, Fatih Medreseleri.
 - Münneccimbaşı Ahmed Dede, "Sahâ'ifü'l-Ahbâr", Nûruosmâniye Ktp., nr. 3129, vr. 51a.
 - Namık Kemal, Evrak-ı Perişan.
 - Namık Kemal, Osmanlı Tarihi, Bilge Yayınları, Nisan 2005.
 - Nazım Tektaş, Osmanlı: Çaldıran Savaşı, Burak Yayınları, İstanbul, 1999.
 - Nihat Sami Banarlı, Şiir ve Edebiyat Sohbetleri, II.

- Niyazi Ahmet Banoğlu, Tarih ve Efsaneleriyle İstanbul, 1966.
- Osman Gaziden Sultan Vahidüddin Hana, Osmanlı Tarihi, Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Osman Turan, Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi.
- Özdemir Çobanoğlu, Osmanlı İmparatorluğu Yükseliş ve Çöküş Tarihi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Kasım 1979.
- Özlediğim İstanbul, Cem Özmeral, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, 2002.
- Prof.Dr. Osman Turan, Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, Nakışlar Yayınevi, 1978.
- Prof.Dr. Yaşar Yücel, Prof.Dr. Ali Sevim, Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı, TTK, Ankara, 1991.
- Razi Maner, “Fetih ve Fatih’e Dair”, Hayat Tarih Mecmuası, S. 12, Ocak 1971.
- Refik Ahmed Sevengil, Fatih Devrinde Âlimler, Sanatkârlar ve Kültür Hayatı.
- Saim Sakaoğlu, “Fetih Efsaneler”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. 3, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul, 1994.
- Sâmiha Ayverdi, Abide Şahsiyetler.
- Sâmiha Ayverdi, Boğaziçinde Tarih.
- Sâmiha Ayverdi, Edebî ve Manevi Dünyası İçinde Fatih.
- Selahattin Tansel, Fatih Sultan Mehmet’in Siyasi ve Askerî Faaliyeti.
- Sennur Sezer, Adnan Özyalçınar, Bir Zamanların İstanbul’u Eski İstanbul Yaşayışı ve Folkloru, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2005.

-
- Solakzade Mehmet Hemdemi, Solakzade Tarihi, Haz. Vahid Çabuk, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1998.
 - Tahsin Ünal, Osmanlılarda Fazilet Mücadelesi.
 - Tarih Konuşuyor, S. 15, Nisan 1965.
 - Türk Ansiklopedisi, C. XVI.
 - www.hakikat.com/dergi/165/hyilmaz165.html.
 - Yaşar Yücel, Osmanlı Klasik Dönemi 3 Hükümdarı: Fatih, Kanuni, Yavuz, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
 - Yavuz Bahadıroğlu, Resimli Osmanlı Tarihi, Nesil Yayınları, Eylül 2007.
 - Yeni İstanbul “Tarihi İstanbul” İlavesi, No: 16.
 - Yeni İstanbul, Tarihi İstanbul, İstanbul, tarih yok.
 - Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, C. III.
 - Zâ'im Mîr Mehmet Kâtib, “Câmi’u’t-Tevârîh”, Nûruosmâniye Ktp, nr.: 3270, vr. 222a-222b.